

DRUGS & FORENSICS BULLETIN

ROČNÍK XXIII | 1 | 2017 |

NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY

BEZPEČNÉ NAKLÁDÁNÍ
S MATERIÁLEM NALEZENÝM
VE VARNÁCH A PĚSTÍRNÁCH

DROGOVÁ KRIMINALITA VE SVĚTLE
JUSTIČNÍCH STATISTIK

PRŮZKUM ZNEUŽÍVÁNÍ OMAMNÝCH
A PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK U KLIENTŮ
CENTRA SUBSTITUČNÍ LÉČBY

POSTMODERNÍ KRIMINOLOGIE
Z GESTALT PERSPEKTIVY

PROTIDROGOVÝ VLAK

REALITA,
KTEROU NECHCE NIKDO VIDĚT

WWW.REVOLUTIONTRAIN.CZ

PARTNEŘI PROJEKTU:

MŠMT, NÁRODNÍ PROTIDROGOVÁ CENTRÁLA SKPV PČR, NÁRODNÍ PROTIDROGOVÝ KOORDINÁTOR

BULLETIN NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY DRUGS & FORENSICS BULLETIN

Vědecká rada: **Předseda vědecké rady:** prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc. (VŠCHT Praha), **Členové:** prof. Ing. Karel Ventura, CSc. (FCHT UPCE), pplk. RNDr. Michael Roman (KÚP), MUDr. Tomáš Páleníček, Ph.D. (NUDZ), plk. JUDr. Ing. Marek Blažejovský, Ph.D. (Vyšší policejní škola a Střední policejní škola MV v Praze), **Redakční rada:** **Redakce:** plk. Mgr. Jakub Frydrych (NPC SKPV PČR), plk. JUDr. Břetislav Brejcha (NPC SKPV PČR), plk. Mgr. Miroslav Hrachovec (NPC SKPV PČR), Ing. Martin Kuchař, Ph.D. (VŠCHT Praha a NPC SKPV PČR), Ing. Petr Kočí (NPC SKPV PČR), Mgr. Karel Lehmert, Ph.D. (CBRN VAKOS XT), por. Ing. Martin Látal (CPJ), Doc. PhDr. Miroslav Nožina, Ph.D. (Ústav mezinárodních vztahů Praha), Mgr. Jaroslav Šejvl (1. LF UK a VFN v Praze, Klinika adiktologie), **Vedoucí redakce:** kpt. Bc. Petr Procházka (NPC SKPV PČR), **Grafické zpracování obálky:** Iva Holbová, **Jazyková korektura:** Mgr. Michaela Machačová, **Vydavatel:** Policie České republiky, Národní protidrogová centrála Služby kriminální policie a vyšetřování, **Tiskne:** Tiskárna MV, s. p. o., Bartůňkova 1159/4, 149 01 Praha 4, **Předplatné a distribuce:** A.L.L. production, s. r. o., P.O.Box 732, 111 21 Praha 1, tel.: 840 30 60 90, e-mail: bulletin@predplatne.cz, **Předplatné a distribuce do zahraničí:** MediaCall, s. r. o., Vídeňská 995/63, 639 00 Brno, tel.: 532 165 165, e-mail: export@mediacall.cz, www.predplatnedozahranici.cz, **Cena jednoho čísla:** 80 Kč (vychází 4x ročně), **Cena za roční předplatné:** 320 Kč (Cena je uvedena včetně DPH a poštovného), **Adresa pro zasílání příspěvků:** Policejní prezidium České republiky, poštovní přihrádka 62/NPC, 170 89 Praha 7, e-mail: petr.prochazka5@pcr.cz.

Za věcnou správnost příspěvků ručí autor. Příspěvky podléhají recenznímu řízení. Nevyžádané příspěvky se nevrací. Přetisk či jiná reprodukce obsahu je povolena pouze s písemným souhlasem redakce. Podávání novinových zásilek povolila: Česká pošta, s. p., Odštěpný závod Praha, č.j.: 6119/96 ze dne 15. 10. 1996, Povoleno MK ČR – 7834, ISSN 1211-8834.

Editor-in-Chief: Petr Procházka, **Editors:** Jakub Frydrych, Břetislav Brejcha, Miroslav Hrachovec, Martin Kuchař, Petr Kočí, Karel Lehmert, Martin Látal, Miroslav Nožina, Jaroslav Šejvl, **Board of Science:** Jiří Straus (head), Karel Ventura, Michael Roman, Tomáš Páleníček, Marek Blažejovský, **Graphic Editor:** Iva Holbová, **Text Correction:** Michaela Machačová, **Publisher:** Police of the Czech Republic, National Drug Enforcement Agency of the Service of Criminal Police landline: 840 30 60 90, e-mail: bulletin@predplatne.cz, www.predplatne.cz, **Overseas Subscription landline:** 532 165 165, email: export@mediacall.cz, www.predplatnedozahranici.cz, **Print:** Ministry of Interior Prints, P. O. Box 10, Bartůňkova 1159/4, 149 01 Praha 4, Printed quarterly. **Manuscript Submission:** Police Presidium of the Czech Republic, P. O. Box 62/NPC, 170 89 Prague 7, Czech Republic; e-mail: omp@npdc.cz

Authors themselves are responsible for factual correctness. All papers are subject to peer review process. Unaccepted papers are not returned. All rights reserved. No part may be reproduced in any form without the express written permission of the Editorial Board. Neither the author nor the publisher assumes any responsibility for the use or misuse of information contained in this magazine.

Distribution allowed by the Czech Post no. 6119/96 (10/15/96), Ministry of Culture Permission no. 7834, ISSN 1211-8834

OBSAH:

DROGOVÁ KRIMINALITA VE SVĚTLE JUSTIČNÍCH STATISTIK DRUG-RELATED CRIME FROM PERSPECTIVE THE OF JUDICIAL STATISTICS <i>Michaela Štefunková, Petr Zeman</i>	3
PRŮZKUM ZNEUŽÍVÁNÍ OMAMANÝCH A PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK U KLIENTŮ CENTRA SUBSTITUČNÍ LÉČBY NARCOTIC AND PSYCHOTROPIC SUBSTANCES ABUSE SURVEY AT SUBSTITUTION CENTRE IN THE CITY OF PILSEN <i>Alžběta Nemeškalová, Martin Kuchař</i>	16
POULIČNÍ PRODEJ DROG V CENTRU PRAHY DRUGS BEING SOLD ON THE STREETS OF THE PRAGUE CITY CENTRE <i>Milan Sojka</i>	26
BEZPEČNÉ NAKLÁDÁNÍ S MATERIÁLEM NALEZENÝM VE VARNÁCH A PĚSTÍRNÁCH SAFE HANDLING OF MATERIAL FOUND AT METHAMPHETAMINE LABORATORIES AND MARIJUANA GROWING ROOMS <i>Karel Lehmert, Josef Rada</i>	32
POSTMODERNÍ KRIMINOLOGIE Z GESTALT PERSPEKTIVY POSTMODERN CRIMINOLOGY IN THE GESTALT PERSPECTIVE <i>Tibor A. Brečka</i>	41
BALKÁNSKÝ TRANSNÁRODNÍ ORGANIZOVANÝ ZLOČIN BALKAN TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME <i>Marcela Demková, Vladimír Jelínek</i>	46
ZÁCHYT SEIZURES <i>Daniel Zahradníček</i>	52
MEZINÁRODNÍ FORENZNÍ DATABÁZE „RELIÉF“ – 1. ČÁST INTERNATIONAL FORENSIC DATABASE „RELIEF“ – PART 1 <i>Jan Hořínek</i>	55
25. VÝROČÍ NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY 25TH ANNIVERSARY OF THE NATIONAL DRUG HQ <i>Barbora Kudláčková</i>	58
VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU PRO ČTENÁŘE DRUGS & FORENSICS BULLETINU NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY EVALUATION OF THE DRUGS & FORENSICS BULLETIN OF THE NATIONAL DRUG HQ READER'S QUESTIONNAIRE <i>Miroslav Hrachovec</i>	62
KNIHOVNIČKA LIBRARY <i>Dana Blatná</i>	64

Úvodník

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

první číslo Bulletinu NPC v roce 2017, které právě držíte v ruce, se od všech předchozích ročníků odlišuje především změnou názvu. Nově nazýváme náš čtvrtletník „Drugs and Forensics Bulletin NPC“, čímž chceme podtrhnout pokračování v nastoupené cestě zvyšování odborné obsahové úrovně tohoto periodika. Od nového formátu recenzovaného odborného časopisu si navíc slibujeme rozšíření mezioborového autorského spektra. Vy, naši čtenáři a příznivci, sami posoudíte, jak se nám to daří.

Nacházíme se v době, která rezonuje bezpečnostními hrozbami všeho druhu. V záplavě informací o mezinárodním terorismu a nadnárodním zločinu v kyberprostoru by se mohlo zdát, že tradiční druhy trestné činnosti byly zcela nahrazeny formami novými. V případě nelegálních drogových trhů tomu tak zcela jistě není. Trendy, které jsou v evropském prostoru čím dál patrnější, hovoří o setvalém boomu poptávky po nových syntetických drogách, zejména syntetických náhražkách marihuany, amfetaminů a opiátů. Naplňuje se obava z vyšší dostupnosti kvalitnějšího afgánského heroínu jako důsledku vysoké nadprodukce. Evropskými drogovými tématy se stávají prekuzory a pomocné látky pro výrobu nelegálních drog, které svou chemickou podstatou obcházejí regulační legislativu, stejně jako zdravotní rizika související s vysokofrekvenčním zneužíváním marihuany s vysokým obsahem THC.

V podmínkách České republiky stále dominuje, z pohledu všech relevantních rizik, nelegální produkce, distribuce a zneužívání metamfetaminu. Přes významnou snahu Polska o účinnější formy regulace volného prodeje léčivých přípravků s obsahem pseudoefedrinu zůstává hlavní zdrojovou zemí pro české nelegální trhy, i když je třeba dodat, že část v Polsku nakupovaných léčiv pochází ze zemí Západního Balkánu a nikoliv z řádné farmaceutické distribuce. V tomto kontextu nepolevují kriminální aktivity zločineckých uskupení osob původem z Vietnamu, které jsou v úrovni velkoobjemové produkce metamfetaminu v České republice naprosto dominantní. Pod touto úrovní, orientovanou zejména na export, čelí Česká republika výskytu velkého množství domácích laboratoří s malou produkční schopností a pěstíren netechnického konopí.

Témat, které jsme si pro vás připravili, je mnoho a váš zájem nás pohání ke zlepšování obsahové skladby.

*plk. Mgr. Jakub Frydrych
ředitel NPC SKPV PČR*

Editorial

Dear readers.

The First issue of Bulletin NPC in 2017 the you've been holding, becomes different from all other issues first by change of the title. Since now known as „Drugs & Forensics Bulletin NPC“, continuity of set course is being accented to increase the scientific level of the magazine. New form of reviewed scientific magazine promises to increase the interest of interdisciplinary authors. You as our readers will judge yourselves how our effort is effective.

Present days resonate with security threats of all kinds. Traditional sorts of criminal activities seem to substitute for new ones Flow of information of international terrorism and transnational organized crime. It is certainly not valid in case of illegal drug markets. Regional trends in Europe continually increase of in synthetic drugs, especially synthetic substitutes of marijuana, amphetamines and opiates. The concern of easier availability of fine Afghanese heroin has come up to expectations as result of high overproduction. European wide become topics of precursors and raw materials for the drug manufacturing by chemical structure bypassing regulative legislation as well as health risks of frequent abuse of marijuana with high level of THC.

From the point of view of all relevant risks illicit production, distribution and abuse amphetamine still dominate in the conditions of the Czech Republic. Poland still stands the main source country of pharmaceuticals containing pseudoephedrine for Czech illicit markets despite of important effort to regulate free market with medicines. A fact should be noticed that a lot of pharmaceuticals sold in Poland originate from Western Balkanese countries, not from official pharmaceutical distribution. In that context, illegal activities of Vietnamese criminal gangs have not slackened off to dominate absolutely on large scale production of metamphetamine in the Czech Republic. Just under that export-oriented level the Czech Republic faces to increase of number of small production home laboratories and cannabis grow plants.

There are a lot of topics prepared for you to read and your interest power us to improve *Drugs & Forensics Bulletin NPC* in future.

*Col. Jakub Frydrych, MSc.
Director of National Drug HQ*

DROGOVÁ KRIMINALITA VE SVĚTLE JUSTIČNÍCH STATISTIK

MICHAELA ŠTEFUNKOVÁ a PETR ZEMAN

The Institute for Criminology and Social Prevention

Klíčová slova:

drogová kriminalita; statistická data; Ministerstvo spravedlnosti; odsouzení; přípravné řízení; trestní zákoník

Abstrakt:

Článek má za cíl popsat vývoj primární drogové kriminality v České republice za období posledních deseti, resp. osmi let, z pohledu statistických dat rezortu justice. Prezentovaná data pocházejí ze Statistických ročenek kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR a zvláštních sestav z neveřejné justiční databáze pro statistiku a výkaznictví CSLAV. Primární drogové trestné činy jsou od 1. ledna 2010 upraveny v ustanoveních § 283 - § 287 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. V článku jsou prezentovány základní statistické ukazatele především z pohledu vývoje počtu osob odsouzených za primární drogové trestné činy v České republice ve sledovaných letech. Z analýzy dat vyplývá, že statistiky ministerstva spravedlnosti vykazují velmi podobné trendy jako policejní statistiky registrované kriminality. Od roku 2010 je patrný v oblasti drogové kriminality poměrně prudký nárůst téměř všech sledovaných statistických indikátorů. Posuzování drogových případů ze strany policie a justičních orgánů, zejména soudů, tedy nevykazují výraznější rozdíly. K interpretaci statistických dat referujících k drogové trestné činnosti je ale potřeba přistupovat s obezřetností. Zejména vysoká latence tohoto druhu trestné činnosti má za následek, že oficiální statistická data o drogové kriminalitě mnohem více odrážejí zaměření a intenzitu práce policejních orgánů, než reálné změny na drogové scéně nebo změny legislativy.

Úvod

Policisté, zabývající se odhalováním drogové kriminality a stíháním jejích pachatelů, mají zpravidla velmi dobrý přehled o stavu a vývoji tohoto druhu trestné činnosti. Fundovaný souhrn této problematiky lze každoročně nalézt ve Výroční zprávě Národní protidrogové centrály SKPV PČR. Statistické údaje o počtech zjištěných drogových trestných činů a známých pachatelů jsou však jen první kapitolou příběhu o postihu drogové kriminality. Další část vypovídá o tom, jak se s odhalenými případy a pachateli drogových trestných činů vypořádává trestní justice. Domníváme se, že pro odborníky v oblasti odhalování drogové kriminality mohou být zajímavé podrobné poznatky o výsledcích celého procesu, tedy stručně řečeno, nakolik jimi zjištění pachatelé končí před soudem a jaký je jejich postih. Takový je i účel tohoto článku, který popisuje vývoj primární drogové kriminality za období posledních deseti, resp. osmi let, z pohledu statistických dat rezortu justice. Prezentované údaje pocházejí ze Statistických ročenek krimi-

nality Ministerstva spravedlnosti ČR^a a zvláštních sestav z neveřejné justiční databáze pro statistiku a výkaznictví CSLAV^b. Převážná část použitých dat byla získána v rámci výzkumu dopadů nového trestního zákoníku na postih drogové kriminality, realizovaný v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v letech 2013-2015 (Zeman, Štefunková, & Trávníčková, 2015).

Drogová kriminalita v nejširším pojetí označuje jakoukoliv trestnou činnost páchanou v souvislosti s užíváním tzv. nelegálních drog. V následujícím textu budeme tento pojem používat pouze k označení tzv. primární drogové kriminality (Zeman & Gajdošíková, 2010), neboli trestné činnosti proti drogové legislativě (Carpentier, 2007). Tato pojmenování označují trestné činy, které jsou zaměřeny na postih neoprávněného nakládání s omamnými či psychotropními látkami (dále též „OPL“), příp. prekursorů, u nichž je neoprávněná manipulace s drogou přímo znakem základní skutkové podstaty. Na rozdíl od tzv. sekundární drogové kriminality (zejména trestné čin-

^a Statistická ročenka kriminality. Ministerstvo spravedlnosti ČR (citace březen–červenec 2016); přístupno z <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html?jsessionid=781921c194b704d51371695f21d4> a <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>.

^b Systém umožňuje zvláštní přehledy sestavovat na základě zadaných kritérií zpětně od roku 2008, a proto časové řady některých indikátorů z justičních statistik začínají až tímto rokem. Celkové údaje o drogové kriminalitě představují součty údajů ze sestav, vygenerovaných pro jednotlivé drogové trestné činy. Z těchto zvláštních sestav byly získány justiční údaje za rok 2015 (Statistická ročenka kriminality za rok 2015 nebyla v době přípravy tohoto článku ještě zveřejněna) a údaje o indikátorech, které se ve Statistických ročenkách kriminality nevykazují. Data byla z uvedených zdrojů získávána v období březen–červenec 2016. Případné další zdroje dat jsou citovány u příslušných tabulek či grafů.

nosti páchané pod vlivem drog nebo za účelem obstarání si finančních prostředků na ně), kterou z oficiálních statistik kriminality jednoznačně identifikovat nelze, je proto možné stav a vývoj primární drogové kriminality, resp. její části, která nezůstává latentní, popsat přímo na základě statistických údajů orgánů činných v trestním řízení.

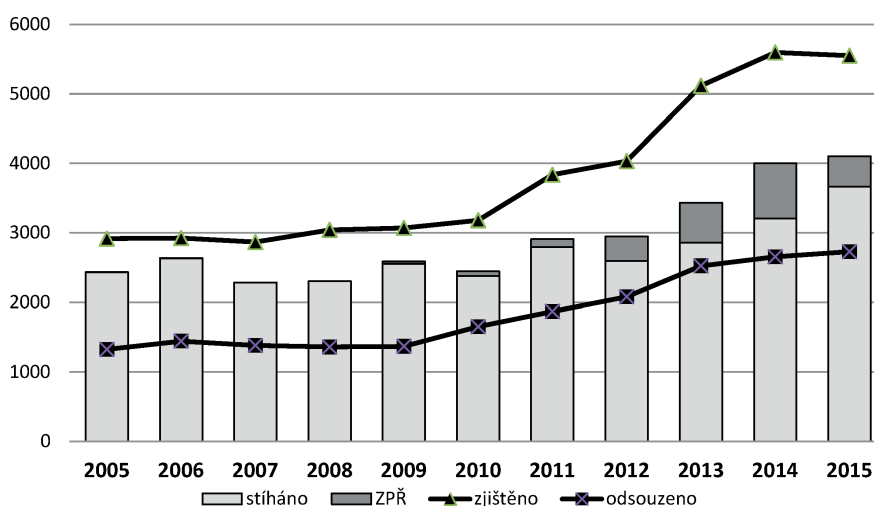
Primární drogové trestné činy jsou od 1. ledna 2010 upraveny v ustanoveních § 283 - § 287 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. (dále též „tr. zákoník“). Trestní zákoník rozeznává pět drogových trestných činů, a sice nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283), přechovávání omamné a psychotropní látky a jedy (§ 284), nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285), výrobu a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedy (§ 286), a šíření toxikomanie (§ 287). V předchozím trestním zákoně č. 140/1961 Sb. (dále též „tr. zák.“) byly primární drogové trestné činy upraveny v rámci hlavy IV. zvláštní části (trestné činy obecně nebezpečné) jako trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187, § 187a a § 188 tr. zák., a trestný čin šíření toxikomanie dle § 188a tr. zák. Vzhledem k tomu, že současná právní

úprava drogových trestných činů z velké části vychází z úpravy předchozí, lze celkem dobře sledovat vývoj jednotlivých statistických ukazatelů v delší časové řadě (blíže pro srovnání obou úprav viz (Zeman, Štefunková, & Trávníčková, 2015).^c Tento článek pokrývá období let 2005–2015.

Základní statistické ukazatele primární drogové kriminality

Základní přehled vývoje statistických ukazatelů primární drogové kriminality ukazuje Graf 1. Statistická data Ministerstva spravedlnosti jsou tu prezentována společně s údaji policie o zjištěných drogových trestných činech. Navzdory určitým rozdílům v metodice vykazování trestných činů v resortech vnitra a justice všechny tři základní statistické indikátory (počty policií zjištěných trestných činů, osob projednávaných v přípravném řízení^d, a osob odsouzených) ukazují na obdobné vývojové trendy. Po více méně stabilním období mezi lety 2005 a 2009 začaly ukazatele drogové kriminality od roku 2010, resp. 2011, poměrně výrazně stoupat. V posledních dvou letech sledovaného období se pak meziroční nárůst zpomalil. U policií registrované drogové kriminality dokonce v posledním roce došlo poprvé od roku 2007 k meziročnímu poklesu.

Graf 1: Základní statistické ukazatele drogové kriminality 2005-2015

Zdroj dat: Statistické přehledy kriminality Policie ČR; Statistická ročenka kriminality; databáze CSLAV „Přehled o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách“, „Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)“ (zvláštní sestavy).

^c Za účelem sledování vývoje indikátorů jednotlivých drogových trestných činů jsou od roku 2010 vykazovány analogické trestné činy podle předchozí a nové právní úpravy společně v součtu – nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL a s jedy (§ 187 tr. zák + § 283 tr. zákoníku), přechovávání OPL a jedy (§ 187a tr. zák + § 284 tr. zákoníku), výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě OPL a jedy (§ 188 tr. zák + § 286 tr. zákoníku), šíření toxikomanie (§ 188a tr. zák + § 287 tr. zákoníku). Trestný čin nedovoleného pěstování rostlin obsahujících OPL (§ 285 tr. zákoníku) je vykazován samostatně.

^d Osoby stíhané nebo projednávané ve zkráceném přípravném řízení.

Tabulka 1: Základní statistické ukazatele drogové kriminality, 2005-2015

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Zjištěno	2915	2922	2865	3041	3069	3179	3834	4032	5117	5597	5549
přípravné řízení	2432	2636	2286	2304	2586	2445	2910	2949	3430	4000	4101
Stíháno	2429	2630	2282	2304	2553	2377	2797	2593	2857	3208	3660
§283/§187	1826	2008	1684	1660	1970	1902	2265	2102	2292	2479	2922
§284/§187a	255	296	323	377	364	231	269	247	298	404	440
§285	-	-	-	-	-	90	110	104	113	130	119
§286/§188	234	241	222	236	207	147	140	126	132	115	138
§287/§188a	114	85	53	31	12	7	13	14	22	80	41
zkrácené přípravné řízení	3	6	4	0	33	68	113	356	573	792	441
§283/§187	0	1	0	0	3	0	0	176	328	429	250
§284/§187a	3	5	4	0	29	42	71	110	172	283	150
§285	-	-	-	-	-	25	42	57	47	53	27
§286/§188	0	0	0	0	0	0	0	11	20	22	13
§287/§188a	0	0	0	0	1	1	0	2	6	5	1
odsouzeno	1326	1445	1382	1360	1370	1652	1870	2079	2524	2654	2728
podíl na celkovém počtu odsouzených	2,0 %	2,1 %	1,8 %	1,8 %	1,9 %	2,4 %	2,7 %	2,9 %	3,2 %	3,6 %	4,2 %
§283/§187	1135	1269	1134	1125	1134	1328	1504	1631	1963	1958	2115
§284/§187a	99	99	138	150	145	178	186	238	317	453	378
§285	-	-	-	-	-	35	82	99	113	122	86
§286/§188	60	65	101	72	79	109	92	98	117	92	101
§287/§188a	32	12	9	13	12	2	6	13	14	29	48

Zdroj dat: Statistické přehledy kriminality Policie ČR; Statistická ročenka kriminality; databáze CSLAV „Přehled o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách“, „Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)“ (zvláštní sestavy).

Vývoj počtu registrovaných případů určitého druhu trestné činnosti může být pouze odrazem vývoje míry celkové registrované kriminality. Údaje o podílu osob, odsouzených za drogovou kriminalitu, na celkovém počtu odsouzených osob ale ukazují, že drogová kriminalita v posledních pěti letech stoupala v absolutních i relativních číslech. Od roku 2010, do něhož se ve sledovaném období držel podíl odsouzených pachatelů drogové trestné činnosti na cca 2 %, začal tento podíl postupně stoupat až na 4,2 % v roce 2015 (Tabulka 1, Graf 2). Jinými slovy, v roce 2015 tvořili odsouzení pachatelé drogové kriminality mezi všemi odsouzenými v ČR více než 4 %.

Pokud jde o strukturu drogové kriminality podle jednotlivých trestných činů (Graf 2), za které byli

pachatelé odsouzeni, jednoznačně nejfrekventovanějším je trestný čin dle § 187 tr. zák., resp. § 283 tr. zákoníku, tedy jednání, spočívající zjednodušeně řečeno ve výrobě a distribuci drog. Do roku 2009 tvořili pachatelé tohoto trestného činu více než 80 % odsouzených pachatelů drogové kriminality (v roce 2006 až 88 %). Po rekodifikaci tento podíl postupně mírně klesal. V průměru bylo od roku 2010 za tento trestný čin ročně odsouzeno 78 % všech odsouzených pachatelů drogové kriminality. Podíl odsouzených za trestný čin přechovávání OPL a jedu dle § 187a tr. zák., resp. § 284 tr. zákoníku, ve sledovaných letech naopak postupně pomalu stoupal ze 7 % v roce 2005 až na 14 % v roce 2015. Od roku 2010 navíc do kategorie trestných činů, souvisejících

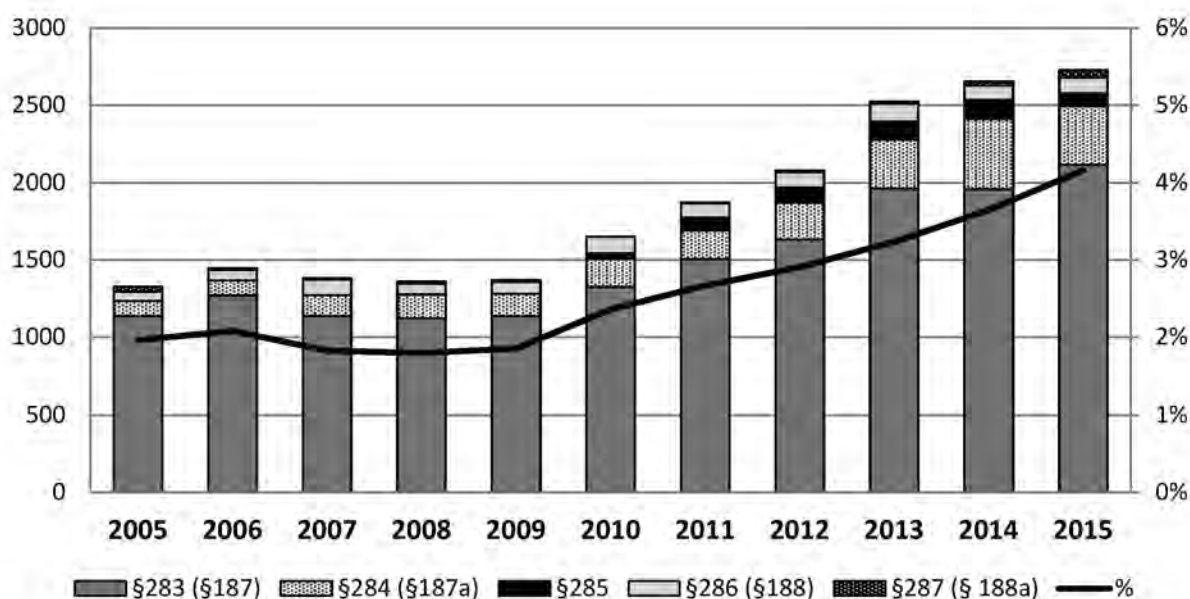
s nakládáním s drogami pro vlastní potřebu, přibyl nový trestný čin, spočívající v pěstování rostlin obsahujících OPL pro vlastní potřebu (§ 285 tr. zákoníku).^e

Podíl pachatelů, odsouzených za tento trestný čin, mezi všemi odsouzenými drogovými delikventy, činil v průměru 4 %. Podíl pachatelů trestného činu výroby a držení předmětu určeného k výrobě drog (§ 188 tr. zák., resp. § 286 tr. zákoníku) na osobách odsouzených za drogovou kriminalitu činil ve sledovaných letech průměrně 5 % (maximum v roce 2007 – 7,3 %, a minimum v roce 2014 – 3,4 %). Nejméně byl ve sledovaném období v justičních statistikách frekven-

tovaný trestný čin šíření toxikomanie (§ 188a tr. zák., § 287 tr. zákoníku), podíl za něj odsouzených osob představuje v průměru pouze 1 %, s maximem 2,4 % v roce 2005 a minimem v roce 2010, kdy byly za tento trestný čin odsouzeny pouze 2 osoby.

Podobně jako v policejních i v justičních statistikách tedy výrazně převažují trestné činy postihující výrobu a distribuci drog a jejich pachatelé. Od roku 2010 bylo možno pozorovat nárůst indikátorů trestných činů, souvisejících s užíváním drog, nicméně rok 2015 přinesl jejich zřetelný pokles – zda se jednalo o jednorázový výkyv či počátek nového trendu, ukáží až data z následujících let.

Graf 2: Osoby odsouzené za drogovou kriminalitu podle jednotlivých trestných činů a jejich podíl na celkovém počtu odsouzených osob (%), 2005-2015

Zdroj dat: Statistické ročenky kriminality; databáze CSLAV

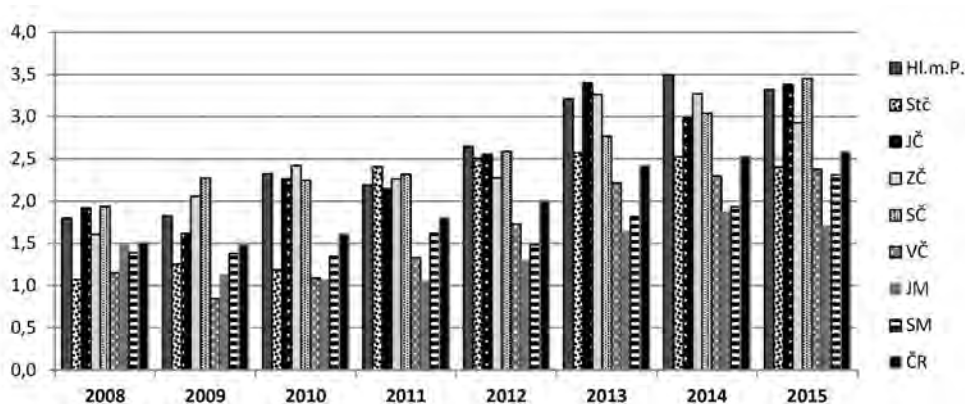
„Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)“ (zvláštní sestavy); Marešová, Biedermanová, Diblíková, Požár, & Martinková, 2015, str. 21.

Vzestupný trend s výraznějším nárůstem počtu odsouzených drogových delikventů od roku 2010 je patrný i při pohledu na regionální rozložení drogové kriminality. Index osob, odsouzených za drogovou trestnou činnost, se ve sledovaných letech postupně zvyšoval ve všech osmi soudních krajích (Graf 3).

V posledním roce, v souladu s celkovým vývojem v ČR, lze zaznamenat v některých krajích mírný pokles. Vysoký index v Západočeském, Jihočeském a Severočeském soudním kraji může souviset s přeshraničními aktivitami v důsledku narůstající poptávky po pervitinu v Německu a Rakousku (viz dále).

^e Před nabytím účinnosti trestního zákoníku bylo neoprávněné pěstování rostlin, obsahujících OPL, pro vlastní potřebu (resp. bez prokázání úmyslu opatřit tak OPL pro jiného), postihováno jako trestný čin dle § 187a tr. zák., dosáhlo-li množství OPL v pěstované rostlině hranice množství „většího než malého“.

Graf 3: Index osob odsouzených za drogovou kriminalitu na 10 000 obyvatel^f v soudních krajích, 2008-2015

Indexy soudní kraje	1,8	1,8	2,3	2,2	2,6	3,2	3,5	3,3	Hlavní město Praha
	1,1	1,3	1,2	2,4	2,5	2,6	2,5	2,4	Středočeský kraj
	1,9	1,6	2,3	2,1	2,6	3,4	3,0	3,4	Jihočeský kraj
	1,6	2,1	2,4	2,3	2,3	3,3	3,3	2,9	Západočeský kraj
	1,9	2,3	2,2	2,3	2,6	2,8	3,0	3,5	Severočeský kraj
	1,2	0,8	1,1	1,3	1,7	2,2	2,3	2,4	Východočeský kraj
	1,5	1,1	1,1	1,1	1,3	1,6	1,9	1,7	Jihomoravský kraj
	1,4	1,4	1,3	1,6	1,5	1,8	1,9	2,3	Severomoravský kraj
	1,5	1,5	1,6	1,8	2,0	2,4	2,5	2,6	Česká republika

Zdroj dat: Databáze CSLAV „Přehled o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách“ (zvláštní sestavy); Počet obyvatel v okresech v jednotlivých letech, Český statistický úřad, přístupno na adrese https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_af=vystup-objekt-parametry&z=T&f=TABULKA&katalog=30845&pvo=DEM01&sp=A&skupId=606&evo=v866_%21_VUZEMI97-100-101_1&c=v3~2_RP2015MP12DP31&str=v33 (citace srpen 2016).

Délka trestního řízení v drogových věcech

Rychlost, s jakou je pachatel trestného činu odhalen a potrestán, bývá pokládána za rozhodující faktor účinnosti trestního řízení a následného trestu (Zeman, Diblíková, Slavětínský, Štefunková, 2013, str. 10). Z Grafu 4 je patrné, že délka přípravného řízení u drogových trestných činů se postupně zkracuje, a to zejména vlivem zvyšujícího se podílu věcí, vyřízených do dvou týdnů. Byť drogové trestné činy zpravidla nepatří mezi skutkově a důkazně jednoduché případy, postupně se zvyšuje podíl věcí, projednávaných ve zkráceném přípravném řízení. Tento typ řízení je logicky více využíván u méně závažných trestných činů postihujících manipulaci s OPL pro vlastní

potřebu (§ 187 tr. zák /§ 284 tr. zákoníku; § 285 tr. zákoníku).

Využívání zkráceného přípravného řízení v drogových věcech se zvýšilo počínaje rokem 2009, kdy byl novelou trestního řádu počátek běhu dvoutýdenní lhůty pro ukončení zkráceného přípravného řízení posunut ke dni sdělení podezření^g (Zeman, Diblíková, Slavětínský, Štefunková, 2013, str. 44). Podíl věcí takto projednávaných stoupl v roce 2009 z předešlého průměrného 1 % případů na 7 %. V roce 2014 bylo ve zkráceném přípravném řízení vyřízeno až 41 % trestných činů postihujících přechovávání OPL pro sebe. Od roku 2012, kdy nabyla účinnosti další novela trestního řádu, která tentokrát rozšířila okruh trest-

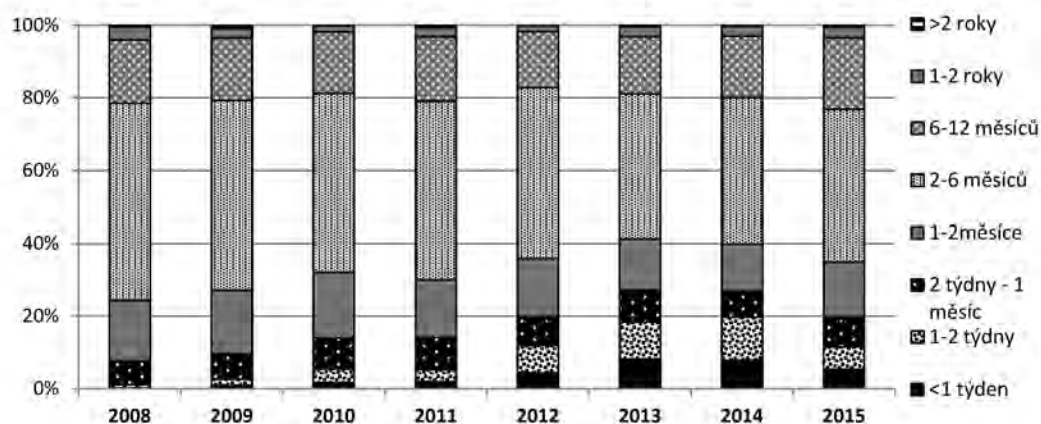
^f Počet obyvatel za jednotlivé soudní kraje byl stanoven jako součet počtu obyvatel okresů, spadajících pod příslušný krajský soud v jednotlivých letech dle údajů ČSÚ <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/>.

^g Původně muselo být zkrácené přípravné řízení skončeno do dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán obdržel trestní oznámení nebo jiný podnět k trestnímu stíhání. Novela trestního řádu č. 274/2008 Sb. počátek běhu dvoutýdenní lhůty pro ukončení zkráceného přípravného řízení posunula ke dni, kdy policejní orgán sdělil podezřelému, že spáchání jakého skutku je podezřelý a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován. Tím z této lhůty vyčlenila fázi tzv. policejního prověřování (tj. od zahájení úkonů trestního řízení do sdělení podezření).

ných činů, o nichž lze konat zkrácené přípravné řízení^h (Zeman, Diblíková, Slavětinský, Štefunková, 2013), začal stoupat podíl věcí projednávaných v rámci tohoto zjednodušeného procesu i u ostatních drogových trestných činů. V roce 2014 byla ve zkráceném přípravném řízení projednána až pětina drogových delikventů a 20 % přípravných řízení v drogových věcech bylo ukončeno do dvou týdnů. K údajům

o délkách řízení je však nutné přistupovat s určitou obezřetností, jelikož ve statistikách není zahrnuta fáze tzv. policejního prověřování, což může skutečnou délku řízení značně zkreslovat (Štefunková Zeman, 2014). V posledním roce sledovaného období je pak vlivem nižšího počtu zkrácených řízení u všech drogových trestných činůⁱ (Tabulka 1, Graf 1) patrný 8 % pokles podílu řízení, končících do dvou týdnů.

Graf 4: Délky přípravného řízení za drogové trestné činy celkem (od prvního zahájení trestního stíhání nebo sdělení podezření do podání obžaloby nebo návrhu na potrestání nebo konečného rozhodnutí státního zástupce), 2008-2015

Délky přípravného řízení	0,6 %	0,8 %	0,2 %	0,7 %	0,2 %	0,6 %	0,3 %	0,6 %	>2 roky
	3,5 %	2,7 %	1,7 %	2,6 %	1,7 %	2,6 %	2,8 %	2,9 %	1-2 roky
	17,4 %	17,3 %	16,9 %	17,7 %	15,4 %	15,7 %	16,9 %	19,7 %	6-12 měsíců
	54,1 %	52,1 %	49,1 %	49,1 %	46,9 %	39,8 %	40,3 %	41,9 %	2-6 měsíců
	16,7 %	17,5 %	18,1 %	15,9 %	16,0 %	14,2 %	13,0 %	15,1 %	1-2 měsíce
	6,5 %	7,0 %	8,5 %	8,8 %	8,0 %	8,7 %	7,3 %	8,4 %	2 týdny - 1 měsíc
	1,0 %	1,8 %	3,8 %	3,4 %	7,6 %	10,2 %	11,9 %	6,1 %	1-2 týdny
	25,9 %	29,5 %	34,8 %	37,2 %	39,2 %	45,1 %	48,0 %	43,4 %	<6 měsíců

Zdroj dat: Databáze CSLAV „Přehled o délkách přípravného řízení od prvního zahájení trestního stíhání nebo sdělení podezření do podání obžaloby nebo návrhu na potrestání nebo konečného rozhodnutí státního zástupce“ (zvláštní sestavy).

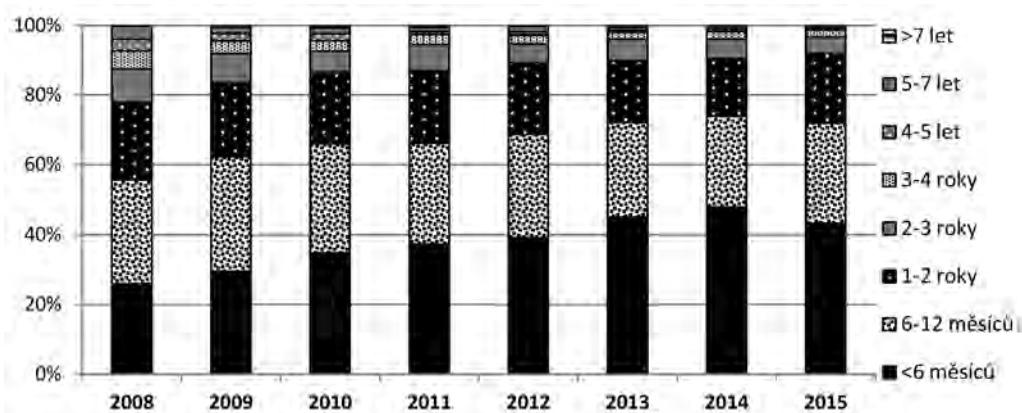
Spolu s předsoudní fází se ve sledovaném období zrychlovalo i celé trestní řízení v drogových věcech až do nabytí právní moci rozhodnutí (Graf 5). Podíl drogových trestních věcí, pravo-

mocně skončených do 6 měsíců, stoupl v roce 2014 oproti roku 2008 o více než 20 % (i když v posledním sledovaném roce podíl této kategorie poklesl).

^h Podle původní právní úpravy se jednalo o trestné činy, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu, a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Novela trestního řádu č. 459/2011 Sb. uvedenou horní hranici trestní sazby zvýšila na pět let.

ⁱ Je otázkou, jak tento pokles ovlivnilo stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2014, ze dne 29. 9. 2014, ve kterém Nejvyšší soud konstatoval, že nepřiměřeně dlouhá délka prověřování, předcházejícího zkrácenému přípravnému řízení, je nesplněním podmínek pro konání zjednodušeného řízení před samosoudcem.

Graf 5: Rychlost vyřizování trestních věcí u drogových trestních činů (délka řízení ode dne zahájení trestního stíhání nebo sdělení podezření do dne právní moci), 2008-2015

Rychlost vyřizování trestních věcí	,3 %	0,5 %	0,7 %	0,6 %	0,2 %	0,6 %	0,2 %	0,3 %	>7 let
	3,6 %	1,8 %	1,7 %	1,1 %	1,6 %	0,8 %	0,7 %	0,7 %	5-7 let
	3,4 %	2,2 %	1,9 %	0,9 %	1,0 %	0,6 %	0,7 %	0,4 %	4-5 let
	5,1 %	3,6 %	3,1 %	2,9 %	2,6 %	2,0 %	2,3 %	2,0 %	3-4 roky
	9,7 %	8,3 %	5,9 %	7,4 %	5,3 %	6,3 %	5,7 %	4,8 %	2-3 roky
	22,2 %	21,3 %	20,6 %	20,9 %	20,6 %	17,6 %	16,4 %	19,9 %	1-2 roky
	29,7 %	32,6 %	31,2 %	29,0 %	29,4 %	27,0 %	26,0 %	28,6 %	6-12 měsíců
	25,9 %	29,5 %	34,8 %	37,2 %	39,2 %	45,1 %	48,0 %	43,4 %	<6 měsíců

Zdroj dat: Databáze CSLAV „Rychlost vyřizování fyzických osob (délka řízení ode dne zahájení trestního stíhání nebo sdělení podezření do dne právní moci)“ (zvláštní sestavy).

Struktura odsouzených pachatelů drogové kriminality

Podíl žen mezi odsouzenými drogovými delikventy se ve sledovaném období stabilně pohyboval mezi 13 % a 16 %. U mladistvých lze sledovat postupný po-

kles z 9 % v roce 2005 na 3 % v roce 2015 (Tabulka 2). V porovnání s podíly na celkové populaci odsouzených (ženy průměrně ve sledovaných letech 13 %, mladiství 3 %) je zastoupení těchto skupin pachatelů mezi odsouzenými za drogovou kriminalitu mírně vyšší.

Tabulka 2: Struktura souboru odsouzených pachatelů drogové kriminality, 2005-2015

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
odsouzeno celkem	1326	1445	1382	1360	1370	1652	1870	2079	2523	2654	2728
z toho ženy	176	237	197	208	216	248	278	312	385	388	437
	13,3 %	16,4 %	14,3 %	15,3 %	15,8 %	15,0 %	14,9 %	15,0 %	15,3 %	14,6 %	16,0 %
z toho mladiství	124	103	81	81	106	84	63	76	66	94	84
	9,4 %	7,1 %	5,9 %	6,0 %	7,7 %	5,1 %	3,4 %	3,7 %	2,6 %	3,5 %	3,1 %

Zdroj dat: Statistické ročenky kriminality; databáze CSLAV „Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)“

^j Viz Statistická ročenka kriminality rok 2014, Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Podíly žen a mladistvých mezi odsouzenými ale nejsou u jednotlivých drogových trestných činů stejné (Tabulka 3). Ženy jsou méně často odsuzovány za trestné činy související s manipulací s OPL pro vlastní potřebu (§ 187a tr. zák. § 284 tr. zákoníku; § 285 tr. zákoníku). Nejméně žen bylo za přechovávání OPL odsouzeno v roce 2010, kdy pachatelky tohoto trestného činu tvořily méně než 5 % odsouzených. Z pohledu mladistvých odsouzených je nejméně častým trestný čin výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě OPL a jedu (§ 188 tr. zák. § 286 tr. zákoníku). Nutno ale zmínit, že kromě trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s OPL a s jedy (§ 187 tr. zák. § 283 tr. zákoníku), za který bylo ve sledovaných letech celkem odsouzeno

88 % mladistvých drogových delikventů, se počty mladistvých, odsouzených za ostatní drogové trestné činy, pohybují v jednotkách.

Celkovou strukturu pachatelů tedy do značné míry určuje složení odsouzených za trestný čin dle § 187 tr. zák. § 283 tr. zákoníku. Zejména u trestných činů dle § 285 tr. zákoníku a § 188a tr. zák. § 287 tr. zákoníku je neustále třeba pamatovat na nízké absolutní počty odsouzených pachatelů, ke kterým procentní podíly referují. Například vysoký podíl odsouzených mladistvých u trestného činu šíření toxikomanie (§ 188a tr. zák. § 287 tr. zákoníku) je ovlivněn zejména rokem 2005, kdy bylo za tento trestný čin odsouzeno 16 mladistvých, což představovalo polovinu všech za tento delikt odsouzených osob.

Tabulka 3: Struktura odsouzených pachatelů drogové kriminality souhrnně za období let 2005-2015, podle jednotlivých trestných činů

Trestný čin	§ 187/§ 283	§ 187a/§ 284	§ 285	§ 188/§ 286	§ 188a/§ 287	CELKEM
odsouzení pachatelé	16296	2381	537	986	190	20390
z toho ženy	16,0 %	9,5 %	10,1 %	16,7 %	16,8 %	3082 (15,1 %)
z toho mladiství	5,2 %	2,6 %	1,3 %	1,2 %	17,4 %	962 (4,7 %)

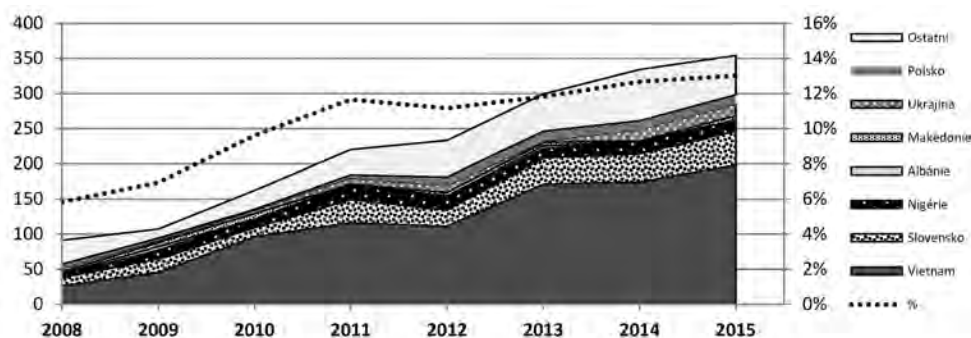
Zdroj dat: Statistické přehledy kriminality Policie ČR; Statistické ročenky kriminality; databáze CSLAV „Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)“

Zajímavá je struktura odsouzených podle státní příslušnosti. Podíl cizinců na celkovém počtu odsouzených v ČR se ve sledovaných letech pohyboval stabilně kolem 7 % a tyto podíly zhruba odpovídají zastoupení jednotlivých státních příslušností v obecné populaci (až na Slováky, jejichž výskyt mezi odsouzenými je asi dvojnásobný).^k Naproti tomu u drogové kriminality počet odsouzených cizinců postupně roste, a to v absolutních i relativních číslech (Graf 6). Oproti roku 2008 se jejich počet téměř zdvojnásobil a jejich podíl na celkovém počtu odsouzených za drogovou kriminalitu se postupně zvýšil z 6 %

(2008) na 13 % (2015). Ve sledovaných letech se zvyšuje zejména počet odsouzených Vietnamců, kteří od roku 2010 tvoří polovinu cizinců odsouzených za drogovou kriminalitu. Oproti roku 2008 stoupl počet Vietnamců ve sledovaném období víc než sedminásobně. Druhou nejpočetnější skupinu představují občané Slovenské republiky. Od roku 2009 jsou třetí nejpočetnější skupinou občané Nigérijské federativní republiky. Mezi odsouzenými cizinci se dále konstantně vyskytují státní příslušníci Ukrajiny, Polské republiky, Bývalé jugoslávské republiky Makedonie, nebo Albánie.

^k Ve všech letech se nejčastěji mezi odsouzenými cizími státními příslušníky vyskytovali občané Slovenské republiky (cca 40 %), Ukrajiny (cca 20 %), Vietnamské socialistické republiky (cca 10 %) a Polské republiky (cca 5 %), kteří dohromady tvořili ¾ všech odsouzených cizinců.

Graf 6: Odsouzení pachatelé drogové kriminality – cizinci, podle státní příslušnosti, a jejich podíl na celkovém počtu odsouzených pachatelů drogové kriminality (%), 2008-2015

5,8 %	6,9 %	9,6 %	11,7 %	11,2 %	11,8 %	12,7 %	13,0 %	z ods. celkem
34	13	27	36	52	53	73	56	ostatní
6	3	1	4	12	14	12	13	Polsko
5	3	5	9	10	2	17	17	Ukrajina
3	6	8	0	5	5	1	6	Makedonie
2	5	0	2	3	4	0	0	Albánie
3	13	12	20	17	13	17	16	Nigérie
12	19	13	33	23	37	40	48	Slovensko
26	45	96	116	111	171	174	198	Vietnam

Zdroj dat: Databáze CSLAV „Přehled o odsouzených osobách podle státní příslušnosti“ (zvláštní sestavy).

Sankce ukládané za drogovou kriminalitu

Pokud bylo možno očekávat výraznější dopady přijetí nového trestního zákoníku na některý ze statistických indikátorů drogové kriminality, jednalo se o skladbu ukládaných trestních sankcí. Změna celkové filosofie ukládání sankcí výslovně patřila mezi cíle rekodifikace. Trest odnětí svobody by měl být chápán až jako „ultima ratio“ a důraz by měl být kladen na individuální přístup k řešení trestních věcí, předpokládající širokou možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele (Vláda ČR, 2008). Pro oblast drogové kriminality, vyznačující se velkou heterogenitou postihovaných jednáni, by byla aplikace těchto principů určitě vhodná. Dostupné justiční statistiky ale nenasvědčují závěru, že by rekodifikace trestního práva hmotného měla významnější vliv na skladbu či výměru sankcí,

ukládaných za drogové trestné činy. Nejčastěji ukládaným trestem zůstává i po rekodifikaci podmíněně odložený trest odnětí svobody, který tvoří převážnou většinu trestů, uložených za drogové trestné činy (Grafy 7a a 7b)¹

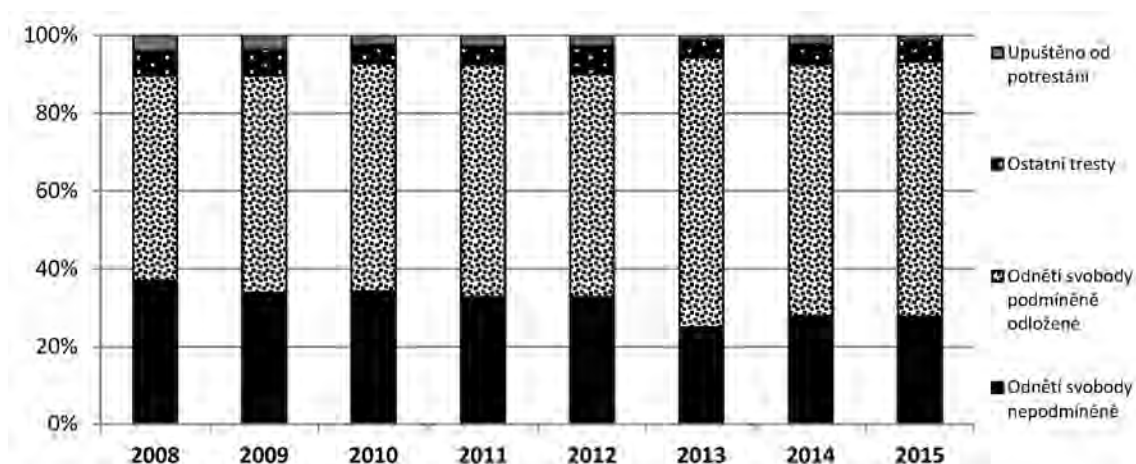
Za trestné činy související s nabídkou drog byl poměrně často (ve srovnání s 15% podílem u celkové trestné činnosti) ukládán i nepodmíněný trest odnětí svobody, který ve skladbě hlavních sankcí tvoří přibližně třetinu. Nicméně navzdory stoupajícím absolutním počtům jeho podíl ve sledovaném období pozvolna klesal (37 % v roce 2008 oproti 28 % v roce 2015). Ne až tak překvapivě jsou u této skupiny drogových trestných činů méně časté alternativní tresty. Nejčastěji z nich byl pachatelům ukládán trest obecně prospěšných prací, který tvořil ve sledovaných letech průměrně přibližně 5 % ze všech uložených hlavních sankcí.

¹ V grafech jsou pro zjednodušení drogové trestné činy rozděleny na dvě skupiny. První skupinu reprezentují trestné činy zaměřené na postih aktivit souvisejících s výrobou a distribucí OPL, tedy nabídkou drog (nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL a s jedy dle § 187 tr. zák. resp. § 283 tr. zákoníku; výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě OPL a jedu dle § 188 tr. zák. resp. § 286 tr. zákoníku). Do druhé skupiny jsou zařazeny trestné činy, postihující jednání související s užíváním drog (přechovávání OPL a jedu pro vlastní potřebu dle § 187a tr. zák. resp. § 284 tr. zákoníku; nedovolené pěstování rostlin obsahujících OPL § 285 tr. zákoníku). Trestný čin šíření toxikomanie (§ 188a tr. zák. resp. § 287 tr. zákoníku) kvůli své specifické povaze a s ohledem na nízké absolutní počty odsouzených není zařazen ani do jedné z těchto kategorií.

Ovšem navzdory výše zmíněnému deklarovanému cíli se rekonstrukce zásadně nedotkla ani skladby sankcí ukládaných za drogové trestné činy související s užíváním drog. I když se počínaje rokem 2010 snížil podíl uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody, dominuje stále podmíněné odsouzení k trestu

odnětí svobody (70-80 %). Jiné tresty jsou ukládány jen velmi málo. Kromě trestu obecně prospěšných prací, jehož podíl se pohybuje průměrně kolem 7 % ze všech sankcí uložených za trestné činy spojené s užíváním drog, se počty ostatních uložených trestů pohybují pouze v jednotkách.

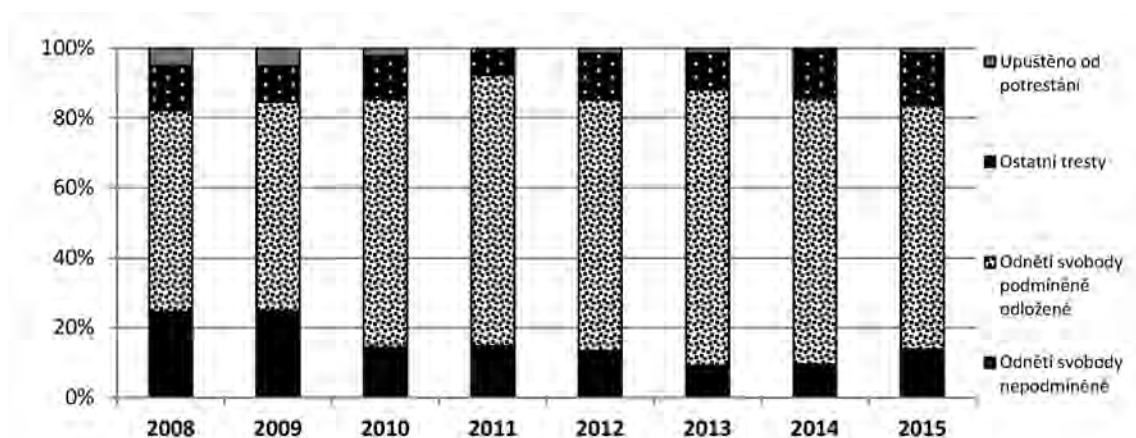
Graf 7a: Skladba hlavních sankcí ukládaných za trestné činy související s nabídkou drog (§ 187tr. zák./§ 283 tr. zákoníku; § 188 tr. zák./§ 286 tr. zákoníku), 2008-2015

Sankce DTČ související s nabídkou	4 %	3 %	2 %	3 %	3 %	1 %	2 %	1 %	Upuštěno od p.
	6 %	7 %	5 %	5 %	7 %	4 %	5 %	5 %	Ostatní tresty
	53 %	56 %	59 %	60 %	57 %	69 %	65 %	66 %	PO
	37 %	34 %	34 %	33 %	33 %	25 %	28 %	28 %	NEPO

Zdroj dat: Databáze CSLAV „Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)“

Graf 7b: Skladba hlavních sankcí ukládaných za trestné činy související s užíváním drog (§ 187a tr. zák./§ 284 tr. zákoníku; § 285 tr. zákoníku), 2008-2015

Sankce DTČ související s nabídkou	5 %	5 %	2 %	0 %	1 %	1 %	1 %	1 %	Upuštěno od p.
	13 %	10 %	12 %	8 %	13 %	10 %	14 %	15 %	Ostatní tresty
	58 %	60 %	70 %	78 %	72 %	79 %	76 %	70 %	PO
	25 %	25 %	14 %	15 %	13 %	9 %	10 %	14 %	NEPO

Zdroj dat: Databáze CSLAV „Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)“

Rovněž spíše výjimečně – bez ohledu na typ drogové trestné činnosti – je pachatelům ukládáno ochranné léčení protitoxikomanické. Málo je využíván i institut dohledu (Tabulka 4). K využívání dalších institutů, jež mohou vhodně doplňovat tresty, ukládané pachatelům drogové kriminality z řad uživatelů drog, jako jsou např. přiměřené omezení zdržet se požívání alkoholických nápo-

ků nebo jiných návykových látek (§ 48 odst. 4 písm. h) tr. zákoníku) či přiměřená povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením (§ 48 odst. 4 písm. c) tr. zákoníku), nejsou vzhledem k nepříliš praktickému vykazování přiměřených povinností a přiměřených omezení v justičních statistikách souhrnné údaje k dispozici.

Tabulka 4: Skladba hlavních sankcí ukládaných za trestné činy související s nabídkou drog (§ 187tr. zák./§ 283 tr. zákoníku; § 188 tr. zák./§ 286 tr. zákoníku) a trestné činy související s užíváním drog (§ 187a tr. zák./§ 284 tr. zákoníku; § 285 tr. zákoníku), 2008-2015

	Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
užívání drog	Odnětí svobody nepodmíněné	489	451	505	529	574	524	572	627
	Odnětí svobody podmíněně odložené	697	740	865	969	1004	1459	1335	1436
	z toho s dohledem	168	173	190	226	195	240	218	280
	Ostatní tresty	83	92	70	77	130	88	108	122
	z toho obecně prospěšné práce	75	85	54	57	99	60	82	96
	Upuštěno od potrestání	53	46	35	43	45	29	43	30
	Ochranné léčení	59	46	48	36	24	29	25	19
užívání drog	Odnětí svobody nepodmíněné	55	53	31	40	45	39	55	64
	Odnětí svobody podmíněně odložené	129	128	152	212	244	342	440	324
	z toho s dohledem	19	12	14	19	22	17	44	31
	Ostatní tresty	29	22	26	21	45	45	79	70
	z toho obecně prospěšné práce	24	15	15	12	25	26	46	43
	Upuštěno od potrestání	11	11	5	0	5	6	4	6
	Ochranné léčení	2	4	3	1	0	5	0	6

Zdroj dat: Databáze CSLAV „Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)“

U trestného činu šíření toxikomanie je vzhledem k nízkým absolutním počtům komentování vývoje podílů jednotlivých ukládaných trestů značně problematické. Nejčastěji je ukládán podmíněně odložený trest odnětí svobody, jehož podíl na všech trestech ale ve sledovaných letech značně kolísal (38 % v roce 2009, 98 % v roce 2015).

Závěr

Podobně jako policejní statistiky registrované kriminality i statistiky ministerstva spravedlnosti začaly

po několika letech stagnace od roku 2010 vykazovat v oblasti drogové kriminality poměrně prudký nárůst, a to v počtu osob projednávaných v přípravném řízení i v počtu osob odsouzených. Mezi lety 2009 a 2014 se zvýšil počet osob, ročně odsouzených za drogovou kriminalitu, téměř na dvojnásobek. Počátek tohoto trendu se na první pohled kryje s nabytím účinnosti nového kodexu trestního práva hmotného. Změny, které trestní zákoník do oblasti postihu drogové kriminality přinesl, však tak výrazný trend nevysvětlují. Vyplývá to jak ze srovnání obou právních úprav, tak

z výsledků expertního dotazníkového šetření mezi soudci, státními zástupci a policisty, provedeného v rámci výzkumu dopadů zavedení trestního zákoníku na tuto oblast (Zeman, Štefunková, & Trávníčková, 2015).

Rozsah trestné činnosti, zachycený v justičních statistikách, primárně závisí na počtu policíí registrovaných trestných činů. Vzhledem ke svému specifickému charakteru tzv. trestné činnosti „bez obětí“ (*victimless crime*), vyznačuje se drogová kriminalita vysokou latencí. V našich podmínkách je to zřejmé i jen z letného pohledu na epidemiologické odhady počtu problémových uživatelů drog (Mravčík, a další, 2016) ve srovnání s počty policíí zjištěných drogových trestných činů. Oficiální statistická data o drogové kriminalitě proto mnohem více odrážejí zaměření a intenzitu práce policejních orgánů, než reálné změny na drogové scéně nebo případné změny skutkových podstat těchto trestných činů. A právě poslední sledované roky byly pro nárůst počtu registrovaných drogových trestných činů velmi příznivé. Některé trendy na drogové scéně (nárůst výroby a zejména přeshraničního obchodu s pervitinem, masivní zapojení vietnamských zločineckých skupin atd.) přispěly k tomu, že drogová kriminalita se stala výslovně prioritou Policie ČR i Ministerstva vnitra, čemuž odpovídalo i navýšení kapacit, vyčleněných na potírání této trestné činnosti. Na vyšších číslech ve statistikách registrované drogové kriminality se dále mohl odrazit fakt, že ve sledovaném období byl legislativně vytvořen větší prostor pro rychlejší a jednodušší vyřizování těchto trestních věcí, zejména díky rozšíření možnosti využívání zkráceného přípravného řízení v drogových věcech (viz výše).^m

Tento názor potvrzuje i pohled na vývoj struktury registrované drogové kriminality. Zřetelný nárůst mezi lety 2009 a 2014 se týkal jak trestných činů souvisejících s nabídkou drog (§ 283, § 286 tr. zákoníku, resp. § 187, § 188 tr. zák.), tak těch, které souvisí s užíváním drog (§ 284, § 285 tr. zákoníku, resp. § 187a tr. zák.). V roce 2015 se tento trend zastavil a celkový počet zjištěných drogových trestných činů oproti roku 2014 o necelé jedno procento poklesl. Tento „pokles“ byl však způsobem výrazným meziročním snížením počtu trestných činů spojených s užíváním drog (o 14 %), zatímco v absolutních číslech podstatně četnější trestné činy spojené s nabídkou

drog i v roce 2015 pokračovaly v meziročním nárůstu, konkrétně o 2 %. Z toho lze usuzovat, že kapacity orgánů činných v trestním řízení se více soustřeďují na závažnější formy drogové kriminality, jejichž rozmach vedl v minulých letech k větší pozornosti vůči tomuto druhu trestné činnosti ze strany vedení policie i Ministerstva vnitra.

Na straně druhé v oblasti, kde by bylo možné vliv nového trestního zákoníku předpokládat, statistická data na změny neukazují. Z přehledu vývoje ukládaných trestů nevyplývá, že by se v oblasti postihu drogové kriminality podařilo naplnit jeden z hlavních cílů nové právní úpravy v podobě změny filozofie ukládání sankcí. I u trestných činů, jichž se dopouštějí sami uživatelé drog a u nichž by byly individuální přístup a využívání alternativních trestů obzvláště vhodné, zůstává nejčastější sankcí podmíněně odložený trest odnětí svobody. Alternativy ve formě dohledu či ochranného léčení jsou využívány rovněž velmi zřídka.

Stav a vývoj primární drogové kriminality můžeme sledovat prostřednictvím statistických dat, k interpretaci těchto statistik je ale potřeba přistupovat s velkou obezřetností. Některé limity, které je potřebné mít na paměti, byly naznačeny i v tomto článku. Dalším problémem je samotný systém evidence a vykazování dat o trestných činech, který má z pohledu využitelnosti pro výzkumnou a analytickou práci řadu nedostatků (to by ovšem bylo téma na samostatnou studii). I tak ale tato data představují cenný zdroj informací a zejména analýzy delších časových řad umožňují identifikovat vývojové trendy v oblasti odhalování a postihu drogové kriminality, které pak mohou být zasazeny do širšího kontextu celkové drogové situace v České republice.

Celkově lze na základě srovnání policejních a justičních statistik konstatovat, že vykazují velmi podobné trendy, s pochopitelným mírným časovým posunem, způsobeným tím, jak konkrétní případ postupuje jednotlivými stadii trestního řízení, v nichž je do různých statistických indikátorů zaznamenáván. Ve smyslu celkových čísel tedy posuzování drogových případů ze strany policie a justičních orgánů, zejména soudů, nevykazuje výraznější rozdíly. Ani po přijetí trestního zákoníku nedošlo v soudní praxi k zásadnějšímu posunu v oblasti ukládání sankcí za drogové trestné činy.

^m Vyloučit nelze ani vliv výše zmíněného stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2014 na omezení využívání zkráceného přípravného řízení v drogových věcech, což může přispět k prodloužení celkové délky trestního řízení, a tedy i doby, než jsou příslušné kapacity orgánů činných v trestním řízení uvolněny pro práci na nových případech.

Literatura:

1. Carpentier, C. (2007). Drugs and crime – a complex relationship. *Drugs in Focus*, 16.
2. Marešová, A., Baloun, V., Cejp, M., Martinková, M., & Zeman, P. (2006). *Kriminalita v roce 2005*. Praha: IKSP.
3. Marešová, A., Biedermanová, E., Diblíková, S., Požár, J., & Martinková, M. (2015). *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2014*. Praha: IKSP.
4. Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., Rous, Z., a další. (2016). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2015*. Praha: Úřad vlády ČR.
5. Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Nečas, V., Grolmusová, L., Kiššová, L., a další. (2014). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. Praha: Úřad vlády České republiky.
6. Štefunková, M., Zeman, P. (2014). Zkrácené řízení – statistiky a realita. *Trestněprávní revue* 7-8, stránky 186-190.
7. Trávníčková, I., Zeman, P. (2008). *Možnosti trestní justice v protidrogové politice II. (empirická část)*. Praha: IKSP.
8. Trávníčková, I., Zeman, P. (2010). *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
9. Vláda ČR. (25. únor 2008). *Vládní návrh trestního zákoníku, sněmovní tisk 410/0, část č.1/9*. Získáno 31. října 2014, z Webu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.
10. Zeman, P. (2015). „Výroba“ konopí z konopí? *Trestněprávní revue*(9), stránky 211-215.
11. Zeman, P., & Gajdošíková, H. (2010). Nový trestní zákoník: Změny v postihu (nejen) drogové kriminality. *Zaostřeno na drogy*, 8(1).
12. Zeman, P., Diblíková, S., Slavětínský, V., Štefunková, M. (2013). *Zkrácené formy trestního řízení – možnosti a limity*. Praha: IKSP.
13. Zeman, P., Štefunková, M., Trávníčková, I. (2017). An Increase in Figures on Drug Offences in the Czech Republic: An Epidemic of Drug Crime or Something Else? *Česká kriminologie*, 1.
14. Zeman, P., Štefunková, M., Trávníčková, I. (2015). *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: IKSP.

JUDr. Michaela Štefunková, Ph.D., JUDr. Petr Zeman, Ph.D.,

e-mail: mstefunkova@iksp.justice.cz, pzeman@iksp.justice.cz

Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Náměstí 14 října 12, 15000, Praha 5

Keywords:

drug offences; statistical data; Ministry of Justice; convicted offenders; preliminary proceedings; Penal Code

Abstract:

The Aim of this article is to describe the development of primary drug offences in the Czech Republic over the past decade, or rather eight years, from the perspective of statistics of the Ministry of Justice. The presented data are based on crime statistic yearbooks published by the Ministry of Justice and special reports from the judicial database for statistics and reporting CSLAV. Since January 1, 2010 primary drug offences could be found in provisions § 283 – § 287 of the Penal Code No. 40/2009 Coll. The article presents basic statistical indicators mainly from the perspective of number of persons convicted for primary drug offences in the Czech Republic during selected period of time. Analysis of data shows statistics of the Ministry of Justice present very similar trends as police statistics for selected crimes. The of Most observed statistical indicators show relatively steep increase since 2010 in the field of drug-related crime. Way of dealing with drug cases by the police and judicial authorities, notably by the courts, therefore does not show significant differences. However, statistical data referred to drug offences should be interpreted with great caution. In particular high latency of this kind of crime leads to fact that the official drug crime statistics reflect more focus and intensity of the police work rather than real changes of the drug scene or legislative changes.

PRŮZKUM ZNEUŽÍVANÍ OMAMNÝCH A PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK U KLIENTŮ CENTRA SUBSTITUČNÍ LÉČBY

SABINA KUČEROVÁ^a a MARTIN KUCHAŘ^{a,b*}

^a Forensic Laboratory of Biologically Active Substances, Department of Chemistry of Natural Compounds, University of Chemistry and Technology Prague, Czech Republic

^b National Drug HQ Criminal Police and Investigation Service, Czech Republic

Klíčová slova:

drogová závislost; substituční léčba; opiáty; metadon; buprenorfin; epidemiologie

Abstrakt:

Substituční léčba je podle EMCDDA (Evropské monitorovací centrum pro drogovou závislost) forma lékařské péče, která je nabízena lidem závislým na opioidech, především na heroinu. Cílem této práce bylo stanovit, jaké nelegální omamné a psychoaktivní látky užívají, i přes poskytovanou substituční léčbu na opioidech, klienti Substitučního centra Plzeň, které provozuje Spolek Ulice Plzeň. Data pro tuto práci byla získána v letech 2014 a 2015 pomocí imunochromatografických testů (na principu LFIA). Nejčastěji zneužívanou látkou byl metamfetamin na druhém místě heroin a poté přípravek Vendal Retard[®]. Získána data byla statisticky zpracována a porovnána s daty z dotazníkového šetření. Zjistili jsme, že v letních měsících se zvyšuje průměrný počet pozitivních testů a že ženy mají větší problém s udržením dlouhodobé abstinence než muži. Kvalitativní rozbor dotazníkové studie ukázal, že k porušování abstinence nejvíce inklinují klienti ve věku 26–36 let, porušování abstinence nejčastěji přisuzují rodinným problémům.

Úvod

Drogovou závislost můžeme popsat jako psychický a fyzický stav, který se vyznačuje změnami chování. Tyto změny chování zahrnují nutkání užívat opakovaně drogu pro její psychické účinky a také proto, aby se zabránilo vzniku nepříjemných odvykacích stavů, které se dostavují při absenci drogy. Užívání návykové látky se pro jedince stává primárním a touha užívat psychoaktivní látky ve stále větší míře stoupá.¹

Léčbou závislosti se zabývá celá řada organizací. Existuje síť zařízení, která se závislým jedincům věnují. Patří mezi ně terénní programy, nízkoprahová centra, střednědobá ústavní péče, detoxifikační jednotky, terapeutické komunity, ambulantní léčba, denní stacionáře, doléčovací programy, ostatní zařízení zabývající se drogovou závislostí a v neposlední řadě právě substituční léčba.²

Terénní programy jsou poskytovány na veřejných místech, terénní pracovníci sami vyhledávají zájemce o tento typ služby a oslovují je. Péče je nabízena zcela bezplatně, je využívána zejména klienty, kteří nejsou v kontaktu se zdravotnickými nebo sociálními organizacemi a nejsou motivováni ke změně. Další nápomocnou organizací jsou nízkoprahová centra poskytující klientům zdravotní a sociální poradenství, dochází zde také jako v terénním programu k výměně injekčního materiálu.²

Substituční léčba

Historie substituční léčby sahá do roku 1926, kdy byla ve Velké Británii zveřejněna Rollestonova zpráva, která umožňovala doktorům předepisovat návykové látky pro léčbu závislostí. Uživatelům opioidů bylo na základě této zprávy doporučováno užívat pro léčbu závislosti heroin a morfin a podstupovat tak léčbu postupného odvykání. Velký pokrokem pro substituční léčbu bylo objevení metadonu. Metadon se začal používat pro léčbu závislosti v 60. letech 20. století, substituční léčba tímto přípravkem byla zahájena nejprve v USA. Dnes je tento typ léčby závislosti na opioidech využíván po celém světě.³

Substituční léčbu můžeme formulovat jako standardní léčebný postup určený pacientům, kteří nejsou schopni podstoupit jinou léčbu, a to bez použití agonistů opioidních receptorů. Jedná se o časově neomezenou udržovací terapii, která odkládá konečný cíl léčby, což je v tomto případě abstinence bez užívání substituční látky, na dobu, kdy ji bude klient schopen podstoupit.⁴

Klientům v substitučním programu jsou místo původní užívané drogy podávány legální léky ze stejné farmakologické skupiny. Tyto léky, které jsou nazývané substitučními látkami, mají obdobný účinek, ale vysoký bezpečnostní profil.²

Substituční léčba je určena především lidem, kteří jsou závislí na opioidech⁵. Vedle substituční léčby závislostí na opioidech existuje i nikotinová substituční terapie, při níž jsou tabákové výrobky nahrazovány nikotinovými přípravky, jako jsou nikotinové žvýkačky a náplasti.² Méně dostupná je v České republice substituční léčba pomocí metylfenidátu, který je podáván při závislostech na psychostimulanciích.⁶ Mezi cíle substituční léčby řadíme zlepšení nebo udržení psychického a somatického stavu klienta, zlepšení sociálních vztahů, a to hlavně vztahů s rodinou, dále ukončení rizikových způsobů aplikace návykových látek, zejména ukončení injekční aplikace drog. Dalším záměrem substituční léčby je snížení nebo úplné ukončení užívání návykových látek a s tím spojené ukončení rizikového chování při užívání těchto látek. Významným cílem je snížení kriminálního chování. Klienti v substitučním programu jsou směřováni k tomu, aby pokračovali ve studiích, nebo si znovu našli práci. Konečným cílem je příprava pro zahájení léčebného režimu, který vede k detoxifikaci a abstinenci bez užívání substitučních látek.^{2,4}

Substituční látky

Podávání substitučních preparátů je důležitou motivací, při níž klienti docházejí do zařízení pro substituční látku každý den. Pokud je klient stabilizován, může mu být později umožněn výdej látky domů.²

Substituční látky dělíme do dvou skupin, na agonisty a antagonisty. Agonisté mají podobné vlastnosti působení na mozek jako heroin a morfin, zmírňují abstinenci příznaky a snižují bažení po nelegálních opiátech. Mezi úplně agonisty patří heroin, morfin, metadon a kodein. Mezi částečné agonisty řadíme buprenorfin. Antagonisté, jako například naloxon nebo naltrexon, obsazují stejné receptory mozku jako opiáty, a blokují tak účinky ostatních opiátů.⁷ V Evropě je nejčastěji předepisovaným lékem v substituční léčbě metadon, ten užívají 2/3 klientů, ostatní klienti substitučních center jsou léčeni za pomoci buprenorfinu.⁸

V České republice je celkem 5 přípravků určených pro substituční léčbu závislosti na opioidech, nejstarším z nich je metadon, který je dostupný ve specializovaných substitučních centrech od roku 1997. Dalším přípravkem je od roku 2000 Subutex[®], který obsahuje účinnou látku buprenorfin. Počínaje rokem 2008 začal být dostupný přípravek Suboxone[®], kombinující látky buprenorfin a naloxon. Od roku 2011 jsou dostupné přípravky Buprenorphine Alkaloid[®] a Ravata[®], které obsahují látku buprenorfin.⁹

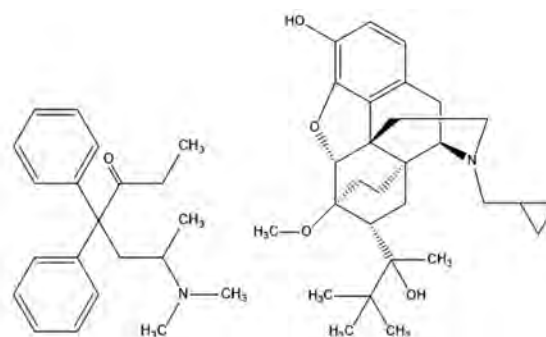
Metadon

Metadon (Obr. 1), který je pro účely substituční léčby používán nejdéle, je zároveň nejčastěji předepisovaným lékem pro tento typ léčby závislosti na opioidech. Od zavedení metadonu jako substitučního léku uplynulo již 50 let, poté se postupně staly dostupnými i další léčebné látky, jako například buprenorfin.¹⁰

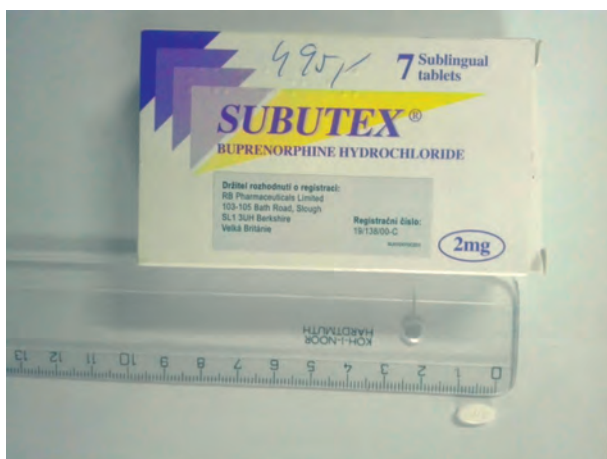
Metadon je užíván orálně ve formě roztoku, eliminuje euforizující efekt vyvolaný heroinem. Jeho poločas rozpadu, který trvá 25 hodin, umožňuje dávkování jednou denně. Takové dávkování může být vnímáno jako velká nevýhoda oproti buprenorfinu, který může být dávkován méně často.⁴

Nejčastěji je předepisován metadon v roztoku o koncentraci 1 mg/ml¹ (Obr. 2).¹¹ Zahajovací dávka metadonu bývá 10 - 30 mg za den a stanovuje se po konzultaci s lékařem. Po užití zahajovací dávky vyčká klient jednu hodinu v čekárně léčebného centra a zhruba po čtyřech hodinách je zkontrolován.¹² Účinek po aplikaci metadonu nastupuje pomalu a vyvolává jen minimální euforii.² Prvotní účinky se objevují zhruba po 30 minutách. Tělo každého pacienta metabolizuje jinak, proto musí být dávkování stanoveno individuálně. Klinické studie ukazují, že dávky 80 až 100 mg denně mají oproti nižším dávkám značné výhody, a to zejména při udržovací léčbě pacientů. U většiny pacientů se jejich ideální dávka pohybuje v rozmezí 80 až 120 mg denně.¹³

Při dlouhodobém užívání metadonu hrozí vznik závislosti, jedná se o návykovou látku.¹⁴ Odhaduje se, že v případě metadonové léčby 1/3 klientů z programu vypadne, 1/3 klientů se díky metadonu stabilizuje a 1/3 je po čase schopna přestat užívat metadon a abstinovat.²

Obr. 1: Strukturální vzorec metadonu (vlevo) a buprenorfinu (vpravo)

Obr. 2: Roztok substituční látky metadon (nahore) a balení přípravku Subutex® (dole)

Buprenorfin

Buprenorfin (Obr. 1) jakožto částečný agonista má strop účinku, což znamená, že se zvýšení dávky projeví pouze do určité míry.^{2,7} Tato skutečnost souvisí i s jeho bezpečnostním profilem, především s ohledem na respirační deprese. Mezi další výhody patří dávkování, které může být nastaveno obden, nebo jen třikrát týdně, což souvisí s jeho dlouhým poločasem eliminace, který je okolo 36 hodin.^{2,7}

Zahajovací dávka buprenorfinu se stanovuje po konzultaci klienta s lékařem.¹² První dávka buprenorfinu by měla být v ideálním případě podána při prvních abstinčních příznacích, tedy alespoň 6 hodin po podání poslední dávky.¹⁵ Pokud pacient přechází z metadonu na buprenorfin, je nejvýhodnější snížit dávku na 40 mg za den a vyčkat 24 až 48 hodin, než se projeví abstinční příznaky. Kombinace buprenorfinu a dalších sedativ (alkohol, benzodiazepiny, barbituráty nebo tricyklická antidepresiva) může vést k respirační depresi a předávkování. Pokud se tablety buprenorfinu rozdrtí a rozpustí ve vodě, je možná injekční aplikace, s níž jsou spojena

mnohá zdravotní rizika. Špatná rozpustnost buprenorfinu ve vodě je při injekční aplikaci spojena s kožními infekcemi, abscesy a cévními infekcemi.¹⁶

Preparát Suboxone® 8 mg je od roku 2010 hrazen ze zdravotního pojištění. Stanovená maximální výše úhrady (637,15 Kč za balení 7 tablet po 8 mg buprenorfinu)¹ se přibližuje nejvyšší ceně za balení, což by znamenalo téměř plnou úhradu ze zdravotního pojištění. Vzhledem k nastavení podmínek k úhradě v praxi nedochází, protože je léčba vázána na specializovaná centra. Přípravek Suboxone® 8 mg je hrazen jako tzv. zvlášť účtovaný léčivý přípravek, to znamená, že je jeho spotřeba na základě speciální dohody a hlášení zpětně hrazena léčebnému centru.

Pravidla substitučního programu (informace ze substitučního centra Plzeň)

Substituční program má pravidla, která musí klienti programu dodržovat. Za porušení pravidel mohou být z programu vyřazeni. Pracovní týmy v těchto centrech jsou podobné týmům ve zdravotnických zařízeních.² Aby nedocházelo ze strany klientů k porušování pravidel substitučního programu, byly za jejich porušení stanoveny sankce, v případě vážných porušení pravidel je klient na 1 měsíc vyloučen z programu. Při opakovaných prohrěších může být z programu vyloučen na delší dobu nebo trvale. Za porušení pravidel je považováno například také užívání omamných a psychotropních látek, abstinence je kontrolována testováním klientů na přítomnost kontrolovaných látek nebo jejich metabolitů v moči.¹²

Dostupnost substitučních center v České republice

V roce 2014 bylo zaznamenáno celkem 271 zařízení, která poskytují adiktologické služby. Největší podíl adiktologických zařízení pracuje s uživateli nelegálních drog (88,6 %). Problémem však zůstává, že síť adiktologických služeb v České republice je nerovnoměrná a z důvodu nedostatku financí je snižována i časová dostupnost těchto služeb. Špatná situace je zejména v Karlovarském kraji, kde chybí programy primární prevence, detoxifikace, doléčovací program, terapeutická komunita i substituční program.⁹

V roce 2014 prošlo substituční léčbou odhadem 4000 osob. Do Národního registru uživatelů lékařsky indikovaných substitučních látek nahlásilo pacienty celkem 64 zdravotnických zařízení v tomto roce byla substituční léčba poskytována také v 7 věznicích. Každý lékař, který podává substituční lék, má zákonnou povinnost hlásit údaje o pacientech do registru substituční léčby, však ne každý lékař tak činí. V roce

¹ Informace SUKL, hodnota platná ke dni 24. 1. 2017.

2014 evidoval Ústav zdravotnických informací a statistiky (ÚZIS) v registru substituční léčby 2314 léčených osob, z toho necelých 30 % představovaly ženy. Číslo 2314 léčených osob představuje zhruba 20 % z odhadovaného počtu uživatelů opioidů. Odhadovaný počet problémových uživatelů opioidů se v roce 2014 navýšil, v tomto roce dosáhl střední odhad počtu problémových uživatelů opioidů 11 300 uživatelů. Evidovaných žadatelů o léčbu bylo v České republice v roce 2014 celkem 10 108 (Tab. 1). V roce 2014 bylo v České republice léčeno celkem 1720 uživatelů opioidů (Tab. 1).¹⁷

Tabulka 1: Počty evidovaných žadatelů o léčbu a léčených klientů v jednotlivých krajích v roce 2014¹⁷

Kraj	Počet žadatelů o léčbu	Počet léčených uživatelů opioidů
Hl. m. Praha	1 630	525
Středočeský	1 189	384
Jihočeský	438	46
Plzeňský	410	17
Karlovarský	165	65
Ústecký	1475	215
Liberecký	265	11
Královéhradecký	246	71
Pardubický	158	13
Vysočina	815	78
Jihomoravský	1 140	116
Olomoucký	981	91
Zlínský	424	29
Moravskoslezský	772	59
Česká republika	10 108	1 720

Během tohoto výzkumu bylo z dat poskytnutých krajskými protidrogovými koordinátory České repu-

bliky zjištěno, že se v současné době v České republice nachází celkem 14 substitučních center, která poskytují substituční program (Tab. 2). Léčba ve specializovaných substitučních centrech je doplněna o psychosociální podporu. Dále funguje dalších 7 míst, kde je substituční léčba poskytována, jedná se ale ve většině případů o ambulance pro alkoholismus a toxikománii.

Ze zjištěných údajů vyplývá, že jsou centra, ve kterých je možnost léčby pomocí substitučních látek, rozmístěna nerovnoměrně, a v některých krajích substituční programy dokonce zcela chybí. Nepokryté jsou Zlínský, Pardubický a Karlovarský kraj (Obr. 3). Dostupné informace o počtu substitučních center v České republice nejsou konzistentní. V publikacích, které se substitučním centřům věnují, včetně *Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2014*, není rozlišováno, zda se jedná o substituční centra, či o ambulance lékařů.¹⁸

V Plzeňském kraji je, stejně jako v dalších sedmi krajích, pouze jedno specializované zařízení, které klientům poskytuje léčbu za pomoci substitučních látek, pokud nebereme v úvahu ambulance praktických lékařů. Kapacita některých substitučních center je plně využita, jedná se o centra v Praze, Brně, Ústí nad Labem a v Plzni.¹⁸

Substituční centrum Plzeň v roce 2014 zaregistrovalo prudký nárůst žadatelů o substituční léčbu, počet klientů se dostal na hranici kapacity programu a bylo nutné zavést čekací pořadník žadatelů o léčbu. Navýšení kapacity programu bylo zamítnuto z důvodu případných vysokých nákladů. Substituční centrum Plzeň poskytuje substituční léčbu i pro nepokrytý Karlovarský kraj.¹⁹

Obr. 3: Rozmístění center substituční léčby v jednotlivých krajích^{18,20}

Tabulka 2: Počet a kapacita substitučních center v jednotlivých krajích ČR (zdroj Krajské protidrogové koordinátory)

Kraj	Počet center	Kapacita substitučního programu	Substituční látka
Hl. m. Praha	3	135 osob	Metadon/ Subutex®
	3	50	
Středočeský	1	50 osob	Metadon/ Suboxone®
	1	50 osob	
Jihočeský	1	25 osob	Metadon
Plzeňský	1	40 osob	Metadon/ Suboxone®
Ústecký	1	125 osob	Metadon/ Subutex®
Jihomoravský	1	80 osob	Metadon
	1	80 osob	Metadon
Moravskoslezský	1	30 osob	Metadon

Na území České republiky je z celkového počtu 14 specializovaných substitučních center 8, kde mohou uživatelé využít možnost léčby pouze pomocí přípravku metadon. Z dat poskytnutých krajskými protidrogovými koordinátory také vyplynulo, že celkem 4 substituční centra nabízí léčbu pouze buprenorfinem, tedy léky Subutex® nebo Suboxone® (Tab. 3). Ve zbylých dvou organizacích je možné využít terapii pomocí metadonu nebo pomocí buprenorfinu. Z nasbíraných výsledků jasně vyplývá, že se s každoročně se zvětšujícím počtem závislých jedinců nezvyšuje počet specializovaných center, která se těmto uživatelům efektivně věnují. V některých krajích je dostupnost substituční léčby dokonce každým rokem nižší.

Tabulka 3: Počet substitučních center podle používané substituční látky (Zdroj dat: Rada vlády České republiky)

Substituční látka	Počet substitučních center
Metadon	8
Subutex®	3
Suboxone®	1
Metadon/Subutex®	1
Metadon/Suboxone®	1

Testování vzorků moči

Pokud je moč odebírána za účelem vyšetření na návykové látky, je nezbytné provádět tyto odběry pod dohledem. Kontroly při odběrech jsou důležité zejména proto, aby nedocházelo k záměně moči, k jejímu naředění vodou, nebo k jiné nepovolené manipulaci.¹⁴

Komerčně dostupné produkty, které se podařilo odhalit jako účinné maskovací preparáty, jsou tyto: glutaraldehyd, pyridinium chlorochromát, peroxidasa a peroxid vodíku. Právě peroxidasa a peroxid vodíku se ukázaly jako velmi účinné při maskování pozitivních výsledků v době odběru vzorku. Díky nim dochází k oxidaci látek a jejich metabolitů a činí je tak nezjistitelné pro imunologické testy.²¹ Z běžných výrobků pro domácnost jsou do vzorku moči přidávány také bělidla, ocet, oční kapky Visine a mýdla. Bělidlo (chlornan sodný, např. Savo) je poměrně účinné a významně snižuje pozitivní detekci drog. Bylo zjištěno, že bělidlo ruší screeningové testy nejen pro THC, ale i pro amfetamin, barbituráty, benzodiazepiny, kokain a opiáty.²¹ Vyšetření moči je hojně uplatňováno při vyšetřování závislosti i intoxikací. K vyšetření je potřeba 50 ml moči. Moč musí být odebrána do skleněné nádoby vymyté čistou vodou a bez zbytků dezinfekčních přípravků.¹⁴

Při odběru vzorku musí být všechny zdroje tekoucí vody vypnuté, pacient musí sundat všechny nepotřebné oděvy a odložit osobní věci. Celý odběr by měl probíhat pod dohledem. Důležitým krokem je také vizuální kontrola moči, moč zdravého jedince je průhledná a světle žlutá. Díky vizuální kontrole mohou být často rozpoznány přidané domácí příměsi, jako mýdlo a kuchyňská sůl. Mýdla vytvářejí neobvykle pěnivý vzorek, po přidání kuchyňské soli můžeme pozorovat nerozpuštěné krystalky ve vzorku.²¹

Pro pacienty mohou mít falešně pozitivní výsledky neblahý dopad v souvislosti s ukončením substitučního programu. Postup při testování bývá následující: vzorek moči je rozdělen do dvou dílů, jeden díl je vyšetřen screeningovou metodou. Jestliže je výsledek testu pomocí screeningové metody pozitivní, ptá se zdravotnický personál pacienta, zda si aplikoval příslušnou látku. Pokud pacient odpoví, že si látku neaplikoval, je druhý díl moči otestován jinou konfirmační metodou, například kapalinovou nebo plynovou chromatografií.²²

Většina laboratoří v případě negativního výsledku neprovádí další zkoumání vzorku. Pokud si pacient aplikuje malé množství drogy a je testován méně citlivou metodou, může test nabývat falešně negativního výsledku. Negativní výsledek může být ovlivněn rychlým poločasem vylučování některých látek, proto nemusí být jejich metabolity v době testování zachyceny. Falešně negativní výsledek může být také u drog, které nejsou zahrnuty v orientačních testech, především se jedná o kategorii Nových psychoaktivních látek²³. Naopak falešně pozitivní výsledek akutní intoxikace může způsobit chronické užití rostliny kanabis (detekční okénko se rozšiřuje na týdny), ale také aplikace různých dnes rozšířených přípravků s extrakty technického konopí.

V případě vyhodnocování výsledků záchyťových testů záleží na zkušenostech pracovníka. Ten musí vzít v potaz, jak spolehlivá metoda byla použita a zda byl vzorek odebrán pod řádným dohledem. Také musí zvážit, jestli byl vzorek odebrán v době, kdy byla látka v těle prokazatelná (Tab. 4).²²

Tabulka 4: Detekční okénko vybraných kontrolovaných psychoaktivních látek²²

Látka	Poločas vylučování (hodiny)	Prokazatelnost (dny)
Amfetaminy	10–15	1–2
Barbituráty krátkodobě působící	20–30	3–5
Barbituráty dlouhodobě působící	48–96	10–14
Morfin a jeho deriváty	2–4	1–2
Tetrahydrocannabinoly	10–40	2–8 (nechronické užívání) 1–42 (chronické užívání)
Kokain	0,8–1,5	0,2–0,5

Experimentální část

Použitá metodika

Výzkum byl prováděn na základě totálního výběru, tedy oslovením všech aktuálních klientů substitučního centra, a to celkem dvakrát. Nejprve v prosinci 2014 a poté ve stejném období v roce 2015. Ze všech oslovených klientů se výzkumu v roce 2014 zúčastnilo 22 klientů, v roce 2015 se do výzkumu zapojilo 20 klientů. Klienti, kteří se zúčastnili dotazníkové studie, docházeli do substitučního centra rozdílně dlouhou dobu a také byli v různých fázích substituční léčby. Všichni aktivně zapojení klienti byli poučeni o účelu výzkumu a o anonymitě dotazníkového šetření.

Způsob vyplnění dotazníku byl následující: pokud nebylo uvedeno jinak, byla vybraná odpověď označena křížkem v příslušném políčku, nebo vypsána na příslušné místo, které bylo vyznačeno pomocí několika teček. Dotazník obsahoval celkem 11 výzkumných otázek týkajících se substitučního programu a dvě otázky zjišťující pohlaví a věk klienta. Výsledky výzkumu jsou zhodnoceny kvalitativní analýzou.

Výsledky a diskuze

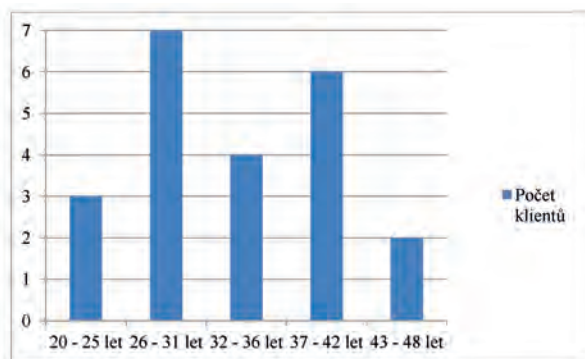
Ze všech klientů, kteří pravidelně docházejí do substitučního centra, souhlasilo s vyplněním dotazníku 22 respondentů z celkového průměrného počtu 31 klientů za měsíc. Z toho 14 (64%) respondentů byli muži a 8 (36%) respondentů byly ženy.

Základní charakteristika výzkumného souboru v roce 2014

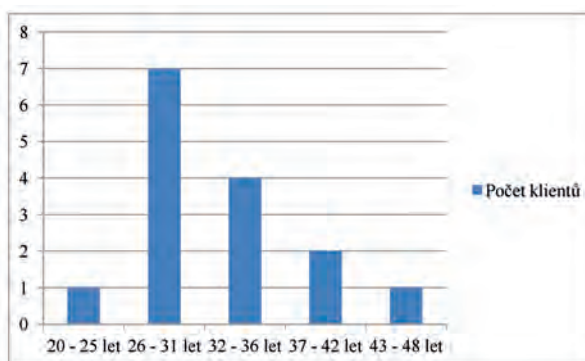
V dotazníku uvedlo 21 respondentů jako svůj substituční lék metadon, 1 respondentka uvedla substituční látku Suboxone[®]. V substitučním centru užívá více klientů metadon, který je zdarma. Suboxone[®], který musí klienti hradit, užívá podstatně méně pacientů. Substituční centrum Plzeň navštěvovaly v průběhu výzkumu klientky, které užívaly během těhotenství látku metadon nebo Suboxone[®], ani jedna z užívaných substitučních látek neměla na průběh těhotenství a na zdraví plodu vliv.

Pro 19 respondentů z celkového počtu 22 bylo aktuální množství užívané substituční látky dostačující. Pouze 3 klienti uvedli, že jim užívané množství substituční látky nevyhovuje. Množství substituční látky je vždy stanoveno lékařem na základě vyšetření a pohovoru s klientem. Množství látky bývá v průběhu substituční léčby obvykle snižováno, v ideálním případě až na nulovou hodnotu.

Největší počet klientů spadl do věkové kategorie 26 – 31 let (Graf 1). Nejmladšímu klientovi substitučního centra bylo 24 let, nejstaršímu 46 let. Většina klientů začala experimentovat s drogami již ve věku osmnácti let. Nejvíce klientů, kteří porušili v tomto roce abstinenci, spadá do věkové kategorie 26 – 31 let (Graf 2).

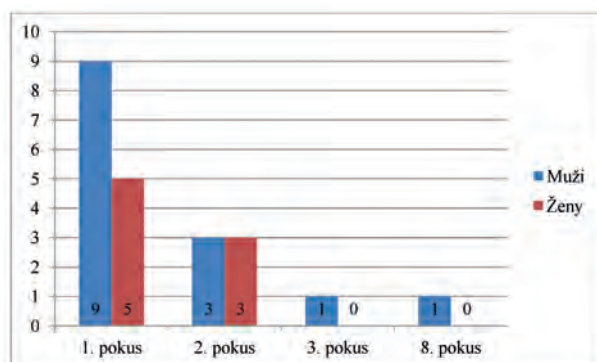

Graf 1: Rozdělení respondentů podle věkové kategorie v roce 2014

Graf 2: porušení abstinence klientů v jednotlivých věkových kategoriích v roce 2014

Většina klientů byla v tomto roce v substitučním programu poprvé (Graf 3). Do centra dochází i klienti, kteří nemají motivaci k úplnému vyléčení se z drogové závislosti. Takovým jedincům vyhovuje dlouhodobé a stálé užívání substituční látky a nechtějí tento stav měnit. Pomocí výsledků získaných z dotazníkové studie, bylo zjištěno, že muži zkoušejí uspět v substitučním programu i na několikátý pokus.

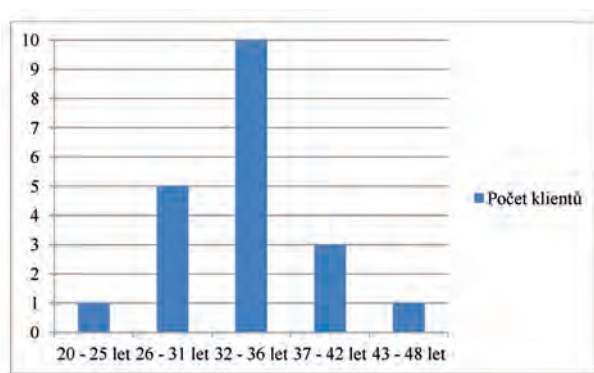

Graf 3: Genderové rozdělení klientů podle počtu pokusů o substituční léčbu v roce 2014

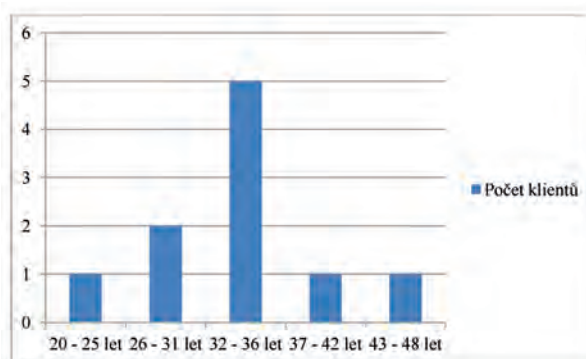
Základní charakteristika výzkumného souboru v roce 2015

Ze všech klientů, kteří pravidelně navštěvují substituční centrum, souhlasilo v roce 2015 s vyplněním dotazníku 20 respondentů z celkového průměrného počtu 27 klientů za měsíc. Podobně jako v roce 2015 převládali v dotazníkovém šetření muži. Dotazník vyplnilo celkem 15 (75%) mužů a 5 (25%) žen. Z celkového počtu 20 respondentů uvedlo 18 z dotazovaných jako svoji substituční látku metadon, zbylí dva respondenti mužského pohlaví označili za svůj substituční lék Suboxone®. Klienti si při konzultaci s lékařem sami volí, zda chtějí užívat látku metadon nebo spíše Suboxone®. Většina z nich volí substituční lék metadon, který je zdarma. 18 respondentů v dotazníkovém šetření uvedlo, že jim předepsované množství substituční látky dostačuje, pouze 2 respondenti uvedli, že se svým množstvím substituční látky spokojeni nejsou.

Nejmladšímu respondentovi substitučního programu bylo 25 let, nejstarším respondentem byl 43-letý muž. V tomto roce spadá nejvíce klientů do věkové kategorie 32 – 36 let (Graf 4). Většina klientů, kteří porušili v tomto roce abstinenci, je rovněž v této věkové kategorii (Graf 5).

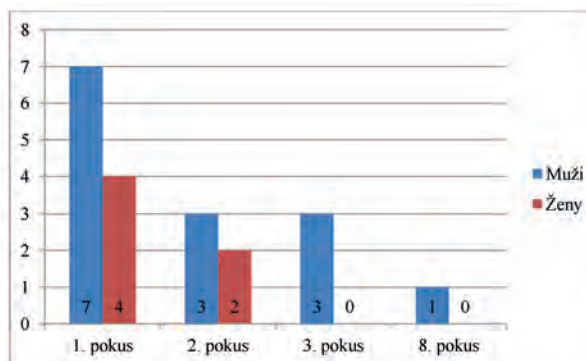

Graf 4: Rozdělení respondentů podle věkové kategorie v roce 2015

Graf 5: porušení abstinence klientů v jednotlivých věkových kategoriích v roce 2015

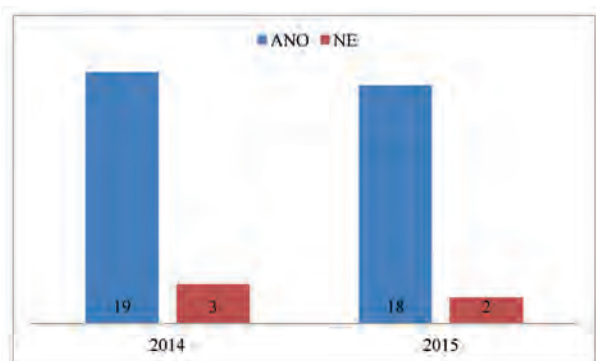
Většina pacientů využívala substituční léčbu poprvé, stejně tak tomu bylo i v předešlém roce. Výsledky dotazníkové studie poukázaly na skutečnost, že muži nastupovali do substitučního programu i na několikátý pokus, v tomto roce dokonce na pátý. Ženy po druhém neúspěšném pokusu substituční léčbu znovu nezačaly (Graf 6).

Graf 6: Genderové rozdělení klientů podle počtu pokusů o substituční léčbu v roce 2015

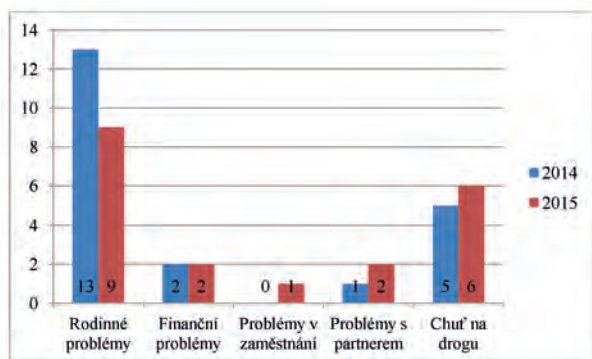
Porovnání výzkumných souborů za rok 2014, 2015

V roce 2014 i 2015 uvedla většina pacientů, že množství substituční látky považuje za dostačující. Pouze někteří, a to zejména noví klienti, by si přáli množství substituční látky navýšit (Graf 7).

Graf 7: Rozdělení klientů podle toho zda je pro ně množství substituční látky dostačující

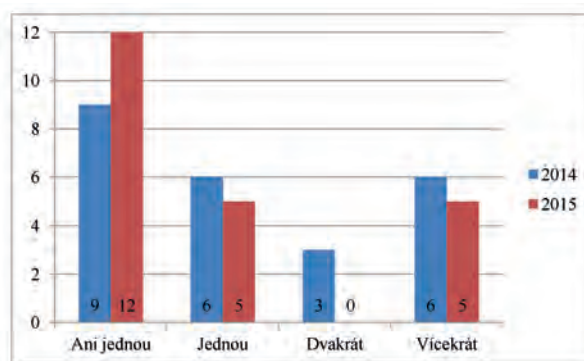
Respondenti uvedli v obou letech výzkumu jako nejčastější příčinu porušení abstinence rodinné problémy. Chůť na drogu byla druhým nejčastějším faktorem, který vedl klienty k porušení abstinence (Graf 8).

Graf 8: Rozdělení klientů podle příčiny porušení abstinence

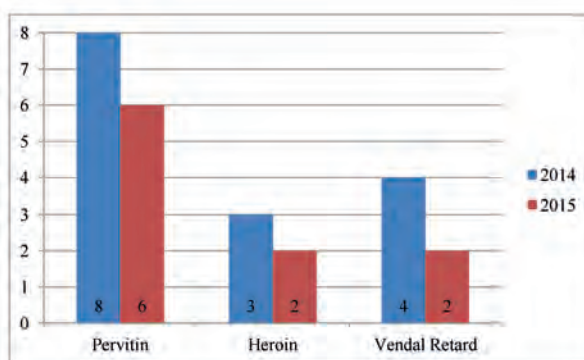
V dotazníkovém šetření uvedlo v roce 2014 celkem devět a v roce 2015 celkem dvanáct klientů, že k porušení abstinence během jejich substituční léčby nedošlo (Graf 9). Toto tvrzení se však neshoduje s daty získanými z kontrolních testů za rok 2014. V roce 2014 podle získaných dat ze záchytových testů neporušilo abstinenci celkem 7 klientů, z toho 6 klientů užívalo metadon a 1 klient Suboxone®. V roce 2015 podle nasbíraných dat z kontrolních testů porušilo abstinenci 12 klientů, což se shoduje s daty vyhodnocenými z dotazníkové studie v roce 2015. Z 12 klientů, kteří v roce 2015 porušili abstinenci, užívalo 10 klientů látku metadon a 2 klienti lék Suboxone®. Celkem 4 klienti neporušili abstinenci ani v jednom roce, tito klienti užívali jako substituční

lék metadon. Pokud by centrum navštěvovalo více klientů, kteří by užívali jako substituční lék Suboxone®, bylo by možné vyhodnotit, zda má na léčbu drogové závislosti vliv, jaký lék klient užívá a zda má na průběh léčby vliv také úhrada substitučního léku.

Graf 9: Počet porušení abstinence z dotazníkové studie

Substituční centrum Plzeň se zabývá léčbou závislých především na opioidech, což je patrné i z dotazníkového šetření. Většina klientů uvedla, že má nebo měla problém se závislostí na heroinu. Dva respondenti uvedli jako primární jinou drogu, jednalo se o přípravek Vendal Retard®. Většina respondentů uvedla, že při porušení abstinence užívali pervitin, toto tvrzení se shoduje s daty, která byla získána vyhodnocením kontrolních testů za rok 2014 a 2015, kdy bylo zaznamenáno nejvíce pozitivních testů na látku metamfetamin (Graf 10).

Graf 10: Rozdělení klientů podle drogy, kterou během substituční léčby užívali

Závěr

Tato práce byla součástí pilotního výzkumu v substitučním centru Plzeň v letech 2014 a 2015 a zároveň šlo o průzkum situace substituční léčby v ČR. V dotazníkovém šetření většina respondentů uvedla, že při porušení abstinence užívala drogu pervitin. Toto tvrzení se shoduje s daty, která byla získána vyhodnocením záchytových testů v letech 2014 a 2015. Z dotazníkové studie dále vyplynulo, že muži zkoušejí úspěšně v substitučním programu i na několikátý pokus, ženy

naopak další možnost substituční léčby po druhém neúspěšném pokusu nevyužily. U klientů, kteří se léčili pomocí substituční látky Suboxone®, bylo zaznamenáno méně pozitivních výsledků než u klientů, kteří užívali přípravek metadon. Tento výsledek může být ovlivněn skutečností, že Suboxone® užívají většinou stabilizovaní klienti, kteří substituční lék sami hradí. Je tedy možné, že klienti lépe prosperují z hlediska abstinence na látce Suboxone®. Abychom mohli tuto skutečnost lépe posoudit, bylo by nutné do výzkumu zapojit více klientů užívajících látku Suboxone®. Mnohé studie potvrzují, že pokud klient za substituční lék platí, dosahuje během léčby lepších výsledků než klient, který substituční lék nehradí. Pro validní zhodnocení dat je nutné studii rozšířit na další substituční centra a delší období, nicméně tato práce ukázala vhodnost dotazníkové studie na souboru klientů substitučního centra.

Během výzkumu bylo také zjištěno, že jsou centra rozmístěna nerovnoměrně a v některých krajích chybí. Zcela nepokryté jsou Zlínský, Pardubický a Karlovarský kraj. Pokrytí České republiky substitučními centry není v současné době dostatečné, přestože se počet drogově závislých osob každým rokem zvyšuje. Markantní je především řádový rozdíl mezi žádostmi o substituční léčbu (v roce 2014 více jak 10 000 a reálně léčených pacientů okolo 1700). V některých krajích je dostupnost substituční léčby dokonce každým rokem nižší. Dostupné informace o počtu substitučních center v České republice nejsou konzistentní a v literatuře není rozlišováno, zda se jedná o substituční centra, či o ambulance lékařů.

Negativní dopad na vývoj substituční léčby u nás může mít také fakt, že někteří lékaři nedodržují povinnost hlásit údaje o pacientech do registru substituční léčby.

Literatura

1. *Mezinárodní klasifikace nemocí - 10. revize. Duševní poruchy a prouchy chování. Popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka.* Psychiatrické centrum Praha: Bohnice, 181 03 Praha, 1992.
2. Kalina, K. a. k., *Základy klinické adiktologie.* Grada Publishing, a.s.: U Průhonu 22, 170 00 Praha 7, 2008.
3. Preston, A., *Drogy na předpis II: Vše o metadonu.* Votobia: Olomouc, 1999.
4. Standardy substituční léčby v závislosti na opioidech. *Psychiatrie pro praxi* 2009, 10 (1).
5. Nemeškalová, A.; Kuchař, M., Přírodní a syntetické opiáty. *Drugs and Forensics Bulletin* 2016, 22 (4), 11-18.
6. Minařík, J.; Nečas, V., Drogová scéna v ČR. *Psychiatrie pro praxi* 2010, 10 (1), 18-21.
7. Verster, A.; Bunning, E., *Buprenorphine - critical questions examined.* Euro-Methwork: Amsterdam, 2005.
8. EMCDDA, *Evropská zpráva o drogách 2015: Trendy a vývoj.* Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost: Lucemburk, 2015.
9. Mravčík, V.; Chomynová, P.; Grohmannová, K.; Janíková, B.; Grolmusová, L.; Tion Leštinová, Z.; Rous, Z.; Kiššová, L.; Nechanská, B.; Sopko, B.; Vlach, T.; Fidesová, H.; Jurystová, L.; Vopravil, J.; Malinová, H., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2014.* © Úřad vlády České republiky: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislost: nábřeží E. Beneše 4, 118 01 Praha 1, 2015.
10. Oretti, R., A Retrospective Evaluation of Inpatient Transfer from High-Dose Methadone to Buprenorphine Substitution Therapy. *J Subst Abuse Treat* 2015, 57, 102-5.
11. Verster, A.; Bunning, E., *Informace pro tvůrce drogové politiky o účinnosti substituční léčby závislosti na opiátech.* 2 ed.; © Úřad vlády České republiky: Praha, 2004.
12. *Interní materiály Substitučního centra Plzeň.* Substituční centrum Spolek Ulice Plzeň: 2014.
13. Saxon, A. J.; Hser, Y. I.; Woody, G.; Ling, W., Medication-assisted treatment for opioid addiction: methadone and buprenorphine. *J Food Drug Anal* 2013, 21 (4), S69-S72.
14. Kalina, K. a. k., *KLINICKÁ ADIKTOLOGIE.* Grada Publishing, a.s.: U Průhonu 22, 170 00 Praha 7, 2015.
15. Davids, E., Buprenorphine in the treatment of opioid dependence. *European Neuropsychopharmacology* 2004, 14 (3), 209-216.
16. EMCDDA, *Selected issues.* Office for Official Publications of the European Communities: Luxembourg, 2005.

17. Petrášová, B.; Füleová, A.; Jana, Z., *Výroční zpráva: Incidence, prevalence, zdravotní dopady a trendy léčených uživatelů drog v České republice v roce 2014*. Hygienická stanice hlavního města Prahy Rytířská 12, 110 01 Praha 1, 2015.
18. Mapa pomoci - drogy-info.cz. <http://www.drogy-info.cz/mapa-pomoci/> (7. 4. 2016).
19. Kučerová, P., *VÝROČNÍ ZPRÁVA O REALIZACI PROTIDROGOVÉ POLITIKY PLZEŇSKÉHO KRAJE ZA ROK 2014*. Krajský úřad Plzeňského kraje, Odbor sociálních věcí: 2015.
20. Malý lexikon obcí České republiky – 2014 | ČSÚ. <https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2014-n-gdc2kaznu1> (7. 4. 2016).
21. Jaffee, W. B.; Trucco, E.; Levy, S.; Weiss, R. D., Is this urine really negative? A systematic review of tampering methods in urine drug screening and testing. *J Subst Abuse Treat* 2007, 33 (1), 33-42.
22. Nešpor, K., Toxikologické vyšetření v klinické medicíně a při prevenci v pracovním prostředí. *Alkoholismus a drogové závislosti* 1998, 33 (1), 31-38.
23. Kuchař, M., Aktuální případy intoxikací v Polsku po užití NPS. *Drugs and Forensics Bulletin* 2015, 21 (3), 38-39.

* *Corresponding author:*

Ing. Martin Kuchař, Ph.D., email: Martin.Kuchar@vscht.cz

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Technická 5, 166 28 Praha 6

Keywords:

drug addiction; substitution treatment; opioids; methadone; buprenorphine; epidemiology

Abstract:

The aim of this work was to determine what illegal narcotic and psychoactive substances are being used, despite the provided substitution cure for opioid, by clients of the Substitution Centre in the City of Pilsen, operated by the Association of Ulice Plzeň (the Street the Pilsen). Basic data for this work were obtained through immunochromatographic tests (on the principle of LFIA). The most abused drugs are methamphetamine, then heroin and third is the medicament Vendal Retard®. Immunochromatographic test data were statistically processed and compared with data based on the questionnaire survey. The collected data show increase of average number of positive tests in summer months. Furthermore female patients have more problems with maintaining long-term abstinence than men. Qualitative analysis of the questionnaire study describes that 26 - 36 years old clients tend primarily to violation of abstinence; they often attribute violation of abstinence to family problems.

POULIČNÍ PRODEJ DROG V CENTRU PRAHY

MILAN SOJKA

Criminal Police Unit TOXI, Prague I, Czech Republic

Klíčová slova:

Václavské náměstí; černoši; distribuce; ulice; subutex

Abstract

Prodej drog v centru Prahy, otevřeně rovnou na ulici, je tradičním tématem politiků v předvolebním období a oblíbeným tématem novinářů a reportérů v tzv. „okurkové sezóně“, když už nemají o čem psát a co točit. O pouličním prodeji drog, narkomanech kazících pověst Prahy a neschopné policii se už napsalo a natočilo ledacos. Jaká je ale realita drogové scény v centru Prahy a opravdu je Václavské náměstí „jedním velkým drogovým bazarem“? Autor článku shrnuje své mnohaleté osobní zkušenosti policisty protidrogového oddělení s potíráním distribuce drog v centru Prahy, především na Václavském náměstí a v jeho okolí.

Reportáž z loňských Střepin, kterou mladá začínající reportérka uvedla slovy: „Na Václaváku koupíte v kteroukoli denní dobu jakékoli množství jakékoli drogy!“ nikoho příliš nezaujala. Nezkušená reportérka v polovině loňského roku s kolegy během natáčení reportáže v nočních hodinách na Václavském náměstí zakoupila 1 gram kokainu za částku 2000 Kč. Koupě to byla opravdu „výhodná“, když droga ve skutečnosti vážila pouze 0,31 gramů a obsah účinné látky činil 35,1 % kokainu base. Zbytek tvořil levamisol – látka na odčervení zvířat. Senzace se tedy nekonala, mnohem zajímavější bylo ovšem další pokračování, v němž již dostali slovo i policisté protidrogového oddělení Prahy I, kteří na základě svých zkušeností mnohem objektivněji a pravdivěji divákům popsali, jak to v centru Prahy s distribucí drog ve skutečnosti je.

Pro obvod Prahy 1 je charakteristický především pouliční prodej drog, kdy drobní dealéři prodávají menší množství drogy, obvykle cca 1 dávku zájemcům z řad toxikomanů, kteří si ji krátce po zakoupení aplikují. Jedná se obvykle o toxikomany ze samého dna společnosti, silně závislé na drogách, jejichž jediným smyslem života je obstarat peníze na drogu, tuto si zakoupit a následně aplikovat. Z návykových látek se místo klasických drog mnohem častěji prodávají především tablety léku SUBUTEX (v menší míře SUBOXONE či RAVATA), který je však paradoxně původně určený pro léčbu drogové závislosti na opiátech. Účinnou látkou těchto léků je psychotropní látka buprenorfin, která je uvedena v příloze č. 5 k Nařízení vlády č. 463/2013 Sb. K odběratelům patří jednak osoby, které z nějakých důvodů ukončily substituční léčbu, léky jim již nejsou lékaři předepisovány, ale kvůli své trvající závislosti je potřebují, a jednak osoby, které se ze závislosti léčit nehodlají, a léky s obsahem buprenorfinu užívají místo klasických

drog. Bohužel se setkáváme i s případy, kdy tento lék berou osoby, které nikdy nebyly na drogách závislé a svou drogovou cestu začaly právě buprenorfinem, na kterém si ovšem závislost velmi rychle vypestovali. Jimi popisované abstinenční příznaky si pak v ničem nezadají s příznaky při závislosti na heroinu. Výhodou léku Subutex je jistý, výrobcem deklarovaný obsah účinné látky, kdy např. v 8 mg tabletě máme garantovaných 8 mg účinné látky, v polovině pak 4 mg, ve čtvrtce 2 mg atd., takže si jsou uživatelé schopni přesně dávkovat množství látky dle své aktuální potřeby a finančních možností. Cena se na nelegálním trhu v centru Prahy pohybuje kolem 400 Kč za 1 tabletu (analogicky 200 Kč za polovinu a 100 Kč za čtvrtku), ovšem bývá běžné, že o víkendů je cena větší, obvykle 600 Kč za 1 tabletu, kdy tímto dealéři reagují na skutečnost, že část lékáren má o víkendů zavřeno.

Dále se zde v menší míře prodávají léky RIVOTRIL (účinná látka klonazepam, uvedená v příloze č. 7 k Nařízení vlády č. 463/2013 Sb. jako látka psychotropní) a NEUROL (účinná látka alprazolam, uvedená v příloze č. 7 k Nařízení vlády č. 463/2013 Sb. jako látka psychotropní).

Léky dealéři získávají jednak od svých lékařů, kteří jim předepisují výrazně více, než je jejich skutečná substituční dávka, (případně těchto lékařů navštěvují víc), jednak pomocí falešných receptů. Vlastním šetřením jsme zjistili, že razítka lékařů lze vyrobit bez jakýchkoli omezení a v prodejné razítek vůbec neřeší, když se k nim připojí špinavý smradlavý narkoman a objedná si výrobu několika razítek konkrétních lékařských ordinací. Náš zákazník, náš pán.

Z klasických drog se v centru Prahy prodává nejčastěji pervitin, marihuana, kokain a extáze. S drogou heroin se při pouličním prodeji setkáváme v posledních letech zcela výjimečně. Pervitin je prodáván ob-

vykle koncovým uživatelům v malých dávkách, kdy droga v plastovém sáčku či papírovém psaníčku váží obvykle 0,1-0,2 gramů, mnohdy ještě méně, a to za částku kolem 100-200 Kč, neboť zájemci nejsou mnohdy schopni dát více peněz dohromady. Mimo těchto na pervitinu závislých „troskách“, vděčných za každý „pervitinem ušpiněný sáček“, však byli mezi nakupujícími zajištěni i relativně „normální“ lidé, zejména barmani, tanečnice či zaměstnanci různých nočních podniků, kterým údajně pomáhá vydržet fit při náročné noční sichtě. Marihuana, kokain a tablety extáze jsou nabízeny nejčastěji ve večerních a nočních hodinách, a to především černochoy. Tito mají celé centrum prakticky rozparcelované, kdy v každém úseku působí jiná skupina pachatelů, kteří se na vzájem hlídají a vypomáhají si při obstarání drogy zájemci, pokud dealer zrovna nemá požadovaný druh nebo množství. Po zkušenostech s policií u sebe černoši buď nemají drogu žádnou, nebo přechovávají jen minimální množství a pouze oslovují zájemce nabídkou drogy. Když tento projeví zájem, dojde si černochoy k dalšímu černochovi, obvykle postávajícímu opodál, který mu předá pouze požadované množství drogy (obvykle pouze 1 dávku – 1 sáček s marihuanou či kokainem nebo tabletu extáze) nebo si pro ni dojde do nějakého úkrytu (okapová roura, plastový kelímek na římse, květináč apod.). Pokud mají drogu při sobě, obvykle důsledně dbají na to, aby množství přechovávané drogy nepřekročilo hranici pro „množství větší než malé“ a jednalo se tak v případě policejní kontroly vždy pouze o přestupek a nikoli trestný čin dle § 284 trestního zákoníku. Při samotném prodeji si počínají velmi obezřetně a jelikož mají dobrý přehled o umístění kamer městského kamerového systému, odvádí nakupující na místo mimo záběr kamery. Neustále hlídají své okolí a v případě, že poblíž spatří osobu, která by dle vzhledu mohla být policistou, tak od prodeje zcela ustupují a buď zájemce odeženou, nebo sami rychle odcházejí. Rovněž samotná předávka probíhá velmi nenápadně, obvykle při podání ruky, kdy při prvním (přivítání) převezme černochoy peníze a při druhém (loučení) předá drogu. Při prodeji se zaměřují především na zahraniční turisty, které v angličtině vytěžují k zemi původu, povolání apod. a v případě pochybností dokonce mnohdy požadují předložení nějakého dokladu. K Čechům jsou velmi obezřetní, prodávají obvykle pouze stálým a ověřeným zákazníkům, nebo Čechy úplně odmítají. Při zadržení se černoši prakticky vždy pokusí o útěk, cestou odhazují jimi držené drogy pod vozidla, a i po zadržení vždy lžou a navzdory jasné důkazní situaci svou trestnou činnost tvrdošijně zapírají.

Novým trendem je nárůst pachatelů z řad černochoy, kterých poslední dobou výrazně přibýlo, a kromě Václavského náměstí, které jim je již malé, jsou nyní

rozleží po celém okolí, hlavně na Staroměstském náměstí a v okolních ulicích. Jedná se mnohdy o osoby trvale žijící v jiných zemích EU (Itálie, Španělsko), kde jsou obvykle žadateli o azyl (mnohdy jim byl azyl již zamítnut nebo jsou dokonce z této země vyhoštěni) a do Prahy dorazili teprve nedávno za svými známými a příbuznými. U těchto osob byla zjištěna větší cena drogy, kdy např. za 1 gram marihuany striktně požadovali 50 EUR (cca 1350 Kč), přičemž běžně je prodáván za 150-300 Kč.

Samostatnou kapitolou jsou tzv. „šmėčkaři“, obvykle osoby romského etnika prodávající látky bez obsahu OPL, které za drogy pouze vydávají. Nejčastěji se jedná o různé drcené tablety, sodu, sádru, nebo třeba narychlo naškrábanou omítku, které jsou vydávány za kokain či pervitin, dále různé zelené či bylinné čaje vydávané za marihuanu, či asfalt vyloupenutý z pražců tramvajových kolejí vydávané za hašiš. Jelikož jsou tyto látky nabízeny obvykle v nočních hodinách opilým zahraničním turistům, jsou tito dealeri při prodeji velmi úspěšní. Nakupující pak na svůj omyl přijdou až později, někde v klubu či až na hotelovém pokoji. U marihuany, charakteristické svým zápachem však bývají turisté obezřetnější, látku si prohlíží a čichají k ní, proto i dealeri musí být nápaditější. Většinou zájemci nechají prohlédnout sáček se skutečnou kvalitní marihuanou, a když tento na obchod přikývne, předají mu sáček s náhražkou a rychle z místa odcházejí. Druhou možností je, že do sáčku k náhražce přidají trochu skutečné marihuany, čímž jí zajistí charakteristický zápach. Dle našich zkušeností počet těchto prodejců převyšuje počet dealerů skutečných drog. Toto jednání je potíráno především policií vnější služby, je kvalifikováno jako přestupek proti majetku dle § 50/1a) přestupkového zákona a řešeno obvykle uložením blokové pokuty.

K samotným prodejm na Václavském náměstí nejčastěji dochází ve vestibulech stanice metra Muzeum a Můstek, ve vstupech do těchto vestibulů či na veřejných toaletách. Nahoře pak v telefonních budkách, různých průchodech, výklencích, mezi regály v místních prodejnách nebo třeba jen v davu lidí během chůze Václavským náměstím či v okolních ulicích. Mnohdy si dealer zájemce nejprve několik minut vodí po ulici, a přitom dává pozor, zda není někým sledován, nebo se nechává hlídat dalšími osobami jdoucími v jeho závěsu.

Z výše uvedeného je jasné, že potírání této kriminality se zcela odlišuje od běžných postupů. Jedná se totiž ve většině případů o náhodné prodeje, kdy není dealer se zájemcem o drogu předem, např. telefonicky domluven. Zájemce tak obchází Václavské náměstí, vestibuly metra Muzeum a Můstek a okolní ulice a svého dealera hledá, kdy se obvykle vyptává dalších narkomanů, ke kterým se připojuje a společně zdroj drog hledají. Když pak natrefí na osobu, která

požadovanou látku má a ví z minulosti, že se nejedná o tzv. „šmédkaře“, dohodne se s ní na ceně a množství a následně prodej uskuteční. Zájemce si pak drogu obvykle v co nejkratší době aplikuje. Tabletů ihned po předávce polkne, z čehož vyplývá, že u takovéto předávky musí být policisté obzvláště rychlí, aby tomuto zabránili a nepřišli o důkazní materiál. Pokud si drogu aplikuje nitrožilně, vyhledá místo, kde bude mít trochu klidu a soukromí, a to buď na veřejných WC ve vestibulech metra, v různých průchodech, v parku u Národního muzea či na travnaté ploše v okolí Hlavního (Wilsonova) nádraží. Zde jim byla dokonce po dohodě neziskových organizací s ÚMČ Praha 1 a Městskou policií Praha 1 vyčleněna plocha napravo od budovy Hlavního nádraží, kde se narkomané schází, zde si u terénních pracovníků Sannimu či v „drogové sanitce“ mění injekční stříkačky a drogu si zde rovnou aplikují. Důvodem bylo, aby se přesunuli na místo, kde jsou nejméně „na očích“ a budí mezi obyvateli Prahy a turisty menší pohoršení. Je to sice o něco lepší, než když si drogy píchali přímo ve vestibulech metra nebo uprostřed Václavského náměstí, nicméně rozhodně není příjemným zážitkem, pokud je narkoman s jehlou v žíle to první, co člověk uvidí po východu z Hlavního nádraží.

Černochoy obvykle krom několika stálých zájemců uživatelé OPL sami moc nevyhledávají. Naopak oni oslovují turisty, nejprve s nabídkou návštěvy nějakého erotického podniku, přičemž se hned zároveň zeptají, zda by neměl zájem i o drogu. Po zakoupení si ji zájemce obvykle odnáší a užije ji později, na nějaké taneční zábavě v klubu nebo doma.

Je tedy zřejmé, že takovéto prodeje nelze efektivně potírat pomocí operativně pátracích prostředků, nýbrž musí dojít k zadržení dealera ihned po předávce drogy. Policisté tak mají dvě možnosti. První je procházet Václavským náměstím a okolím a při troše štěstí natrefit na předávku, anebo si vytipovat možného zájemce či dealera a nenápadně mu být v patách, dokud k předávce nedojde.

Je jasné, že tresty za jedinou předávku obvykle 1-2 dávek drogy jsou spíše na spodní hranici trestní sazby, nicméně díky recidivě zavedené se změnou trestního zákoníku pak pachatelé v následujících třech letech hrozí při dalším zadržení trest výrazně větší, a to v rozmezí 2-10 let. A právě to se nám docela dařilo, počet pachatelů zadržených při distribuci drog byl úctyhodný – každoročně bylo jen na Václavském náměstí a okolí zadrženo pro drogovou trestnou činnost několik desítek osob (až téměř 100 pachatelů za rok), což byl na jediném náměstí i ve světovém měřítku unikát. Nemálo z nich pak bylo při distribuci drog zadrženo opakovaně. Napoprvé to obvykle skončilo nějakou malou podmínkou, napodruhé velkou podmínkou či v případě bohaté trestní minulosti

rovnou nepodmíněným trestem odnětí svobody. Napotřetí už pachatele nepodmíněný trest nikdy neminul a při proměně předchozích podmínek na trest nepodmíněný byl celkový mnohaletý pobyt ve vězení za pár předávek už trestem skutečně citelným.

Nicméně opakovaná „opatření na potírání drogové pouliční kriminality v centru Prahy“, jak byly naše akce nazývány, s sebou přinesla i změny v chování pachatelů, obzvláště těch, kteří za tuto trestnou činnost již byli odsouzeni. Pachatelé si navzdory mnohaleté drogové závislosti dobře pamatovali obličej policistů a byli mnohem obezřetnější. Neustále sledovali své okolí, navzájem se hlídali a k předávkám drog si vybírali místa, kam není vidět a kam nesměřují kamery městského kamerového systému. Zadržet takovéto pachatelé tak bylo stále obtížnější, mnohdy již po příjezdu policistů na Václavské náměstí se narkomané hromadně přesunovali mimo centrum Prahy. Navzdory bohatým zkušenostem, nadšení pro věc a nasazení tak mnohdy policisté i přes několikahodinovou snahu odcházeli s prázdnou. Tvzení novinářky z úvodu článku, že „na Václaváku koupíte v kteroukoli denní dobu jakékoli množství jakékoli drogy“ či populistické předvolební prohlášení nejméně političky, že „když na Václaváku vystoupím z metra, tak všude kam dohlédnu, vidím dealery prodávat drogy“, tedy musím rezolutně odmítnout. Navíc spousta rádoby předávek drog mezi narkomany tvoří ve skutečnosti předměty běžné spotřeby, takže i nám se opakovaně stalo, že po zadržení rádoby dealera drog ihned po předávce, kdy policisté jasně viděli, že převzal peníze a následně nenápadně předal nakupujícímu do dlaně drobný předmět, měl nakupující nakonec v ruce místo sáčku s drogou třeba jen SIM kartu, žvýkačku, tužkovou baterii, poštovní známku apod.

Velké zlo pak v této věci bohužel nadělala amnestie prezidenta republiky z ledna 2013. Podmínky i menší nepodmíněné tresty odnětí svobody byly všem vymazány a na tyto pachatele bylo nutno hledět, jako by nebyli odsouzeni. Spousta jich bylo propuštěno z výkonu trestu odnětí svobody, a tak jsme se s těmito dealery setkali brzy znovu, ovšem při zadržení byli navzdory své drogové minulosti obvinění většinou pouze v prvním odstavci (§283/1 trestního zákoníku) a tomuto odpovídal i trest, když na ně muselo být hleděno, jako by za tuto trestnou činnost dříve nebyli odsouzeni či potrestáni – tedy opět podmínka. Výjimku tvořili pachatelé, kteří byli v minulosti potrestáni rovněž propadnutím věcí, obvykle nespotřebovaných drog či finanční hotovosti. Amnestie jim sice zrušila trest odnětí svobody či obecně prospěšných prací, ovšem na trest propadnutí věcí se nevztahovala a na pachatele se tak nadále hledělo, jako by byl potrestán, a to právě propadnutím věcí. S tímto právním názorem se Obvodní soud pro Prahu 1 i od-

volací Městský soud v Praze ztotožnily, přesto máme informace, že v jiných obvodech o tom nechtěli státní zástupci či soudci ani slyšet.

Na závěr tedy nutno říci, že k prodeji drog v centru Prahy sice dochází, ale zdaleka ne v takovém rozsahu, jak uvádí média či politici v předvolebním období. Ačkoli hlavní náplní práce policistů protidrogového oddělení Prahy I je odhalování především závažnější trestné činnosti, jako jsou výrobci drog či osoby, který drogy distribuují ve velkém a většinou počtu zájemců, stejně se policisté tzv. pouličnímu prodeji drog intenzivně věnují. Tyto pachatele není možno rozpracovat, nemají stálý okruh zájemců, nemají pravidelný režim a prodej drog probíhá náhodně, dle aktuální situace. Přesto jsme v potírání této trestné činnosti velmi úspěšní a při zadržení pachatele přímo na ulici sklidili mnohdy policisté od kolemjdoucích potlesk.

BIG MAN

S osobou R. D., občanem středoafriického státu Burkina Faso, téměř dvoumetrovým a cca 130 kg vážícím černochem, jsme se poprvé setkali již v roce 2013, kdy byl policisty zadržen na Praze 1, ve Vodičkově ulici, pro přechovávání 7 ks sáčků s bílou krystalickou látkou s podezřením na kokain (7,12 gramů netto) a dále že se zdržuje neoprávněně na území ČR, neboť byl v minulosti soudně vyhoštěn na dobu neurčitou. Odborným vyjádření Kriminalistického ústavu Praha z odvětví chemie však následně bylo zjištěno, že bílá krystalická látka je 3-FMC, který však má rozdílnou konstituci a jedná se o konstituční izomer a nikoli stereoizomer (stereoizomery patříčných látek jsou totiž uvedeny rovněž jako psychotropní látky v příloze č. 4 k zákonu č. 167/1998 Sb., kde je uveden jako psychotropní látka i fletedron). Zjištěnou látku 3-FMC tedy nelze považovat za psychotropní látku, jako je fletedron ve smyslu zákona č. 167/1998 Sb. v platném znění. Jedná se o látku ze skupiny označované jako tzv. „Legal Highs“ (látky označované jako „legální“ drogy vyrobené na základě požadavku velmi blízkého nebo totožného účinku, ale nezahrnuté mezi zákonem zakázané substance). Platné však stále bylo doživotní vyhoštění z území ČR, které bylo pachateli uloženo již v roce 2004 za rozsáhlou a dlouhodobou distribuci drog dle ust. § 187/1,2a) tr. zákona. Po odpykání si 5 let odnětí svobody za tento trestný čin a následných 3 a půl roků za to, že v budově soudu napadl a odzbrojil vězeňskou eskortu a pokusil se o útěk, byla provedena realizace vyhoštění. Ovšem z ČR do Burkiny Faso letadla nelétají, proto byl letecky přepraven do Belgie a odtud měl následně odletět do Burkiny Faso. Nicméně pachatel v Belgii oznámil, že přestoupit na letadlo do své vlasti odmítá. Belgické bezpečnostní složky se rozhodly nerealizovat další cestu a navrátit jmenova-

ného, v souladu s článkem 4, směrnice Rady 2003/110/ES o pomoci při tranzitu za účelem vyhoštění a pachatele poslali leteckou cestou zpět do Prahy. Zde jej kompetentní soud odmítl vzít do vyhošťovací vazby, a tak byl propuštěn na svobodu s tím, že má do určitého data opustit území ČR. To se samozřejmě nestalo, a přestože všechny žádosti o azyl mu byly zamítnuty, dále spokojeně pobýval na území ČR, kde se věnoval tomu, co umí nejlíp, tedy distribuci drog. Ačkoli bylo zřejmé, že látka 3-FMC má účinky podobné nelegálním psychotropním látkám a je zjevně určená k další distribuci, bylo možno dotyčného obžalovat pouze pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337/1b) trestního zákoníku, za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 10 měsíců nepodmíněně. S jeho tvrzením, že je v Burkině Faso disident a jakožto odpůrci režimu mu zde hrozí pronásledování, se soudy neztotožnily. Především z odkazu na zprávu Ministerstva zahraničí ČR vyplývá, že v Burkině Faso neprobíhá žádná občanská válka a naopak zde probíhají občanské demonstrace, přičemž obviněný není žádným aktivistou či oponentem režimu.

Obr. 1: Zadržený cizinec (Zdroj: PČR)

Ani po propuštění z výkonu trestu odněti svobody samozřejmě z ČR neodcestoval. Opět požádal o azyl, tentokrát s úplně jiným životním příběhem a dokonce se navzdory doživotnímu zákazu pobytu bez problémů oženil s občankou ČR.

Dne 28. 3. 2015 v nočních hodinách si jej povšimla hlídka PČR na Praze 1, Štěpánské ulici a jelikož byl ve společnosti muže arabského původu, který byl znám jakožto uživatel drog, tak je hlídka oba vyzvala k prokázání totožnosti. R.D. předložil tentokrát průkaz žadatele o udělení mezinárodní ochrany, ovšem po chvíli se najednou pokusil něco vytáhnout z igelitové tašky, kterou držel v ruce. Policista si toho ovšem všiml, tašku mu vytrhnul z ruky a po otevření se nestačil divit – v tašce byl samopal SA vzor 24-26 se zásobníkem naplněným ostrými náboji. V tu chvíli R.D. vytáhl z kapsy nějaký předmět (později zjištěno, že se jednalo o několik plastových sáčků s pervitinem zabalených v papírových kapesnicích), který si strčil do pusy, začal jej žvýkat a polykat a zároveň se sápal po tašce se samopalem. Následovala potyčka, při které policisté museli na zpacifikování tohoto mohutného pachatele použít donucovací prostředky včetně úderů, kopů či slzného spreje, kdy pachatel posilněn právě požitým pervitinem a tím pádem zároveň s otupeným prahem bolesti kladl aktivní odpor, při kterém se snažil zmocnit zbraní policistů. Po několikaminutové potyčce se pachatele podařilo zpacifikovat, za což si policisté vysloužili potlesk kolemjdoucích. I s druhým mužem pak byli oba převezeni k dalším úkonům na policejní služebnu, R.D. následně i do nemocnice pro akutní předávkování pervitinem.

Obr. 2: Zbraň, zásobní a jeden z nábojů (Zdroj: PČR)

Osoba A.E.T., občan Maroka, následně mimo jiné vypověděla, že od R.D., který je znám v drogovém podsvětí pod přezdívkou BIG MAN, kupuje na různých místech v centru Prahy již půl roku drogu pervitin, a to v množství 4-5 gramů týdně.

Pachatel byl tedy obviněn z přečinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283/1 tr. zákoníku a nedovoleného ozbrojování dle § 279/1 tr. zákoníku a na základě rozhodnutí soudu byl vzat do vazby.

Z odborného vyjádření OKTE Praha z oboru kriminalistiky, odvětví chemie, vyplývá, že v papírových kapesnicích, které společně se sáčky s pervitinem R.D. nejprve rozžvýkal a spolknul a následně tyto kapesníky během potyčky vyplivl, byla zjištěna přítomnost látky metamfetamin¹.

Z dalšího odborného vyjádření OKTE Praha, tentokrát z odvětví balistiky vyplývá, že se jedná o samopal československé výroby pro vojenské účely, předložený včetně zásobníků a střeliva, ovšem bez pažby, takže nelze určit, zda se jedná o typ 24 nebo 26, odlišující se právě použitím pažby (sklopná nebo pevná). Zbraň není osazená armádní přejímací značkou ani kódem výrobce, pouze kontrolní značkou pro znehodnocené zbraně. Jedná se o „reaktovanou“ zbraň (původně znehodnocenou), na níž byly dodatečně provedeny zásahy umožňující její střelnou způsobilost. Samopal byl funkční a střelby způsobilý a dle zákona č.119/2002 Sb. se jedná o zbraň samočinnou – střelící dávkou, tedy o zbraň kategorie „A“ (zakázanou). Všechny 30 ks pistolových kulových nábojů ráže 7,62 mm Tokarev československé výroby, s celoplaštovou střelou s ocelovým jádrem, bylo funkčních².

Pachatel svou trestnou činnost vehementně popíral, svědka A.E.T. označil za osobu nevěrohodnou a jeho výpověď za lživou. Dealerem má být právě naopak A.E.T. a drogu, kterou rozžvýkal a polknul, měl právě od něj, přičemž ví, že A.E.T. byl pro distribuci drog opakovaně odsouzen. Dle následného šetření však nebyly k A.E.T. zjištěny žádné poznatky, které by jej spojovaly s distribucí drog a ani dle popisu rejstříku trestů nebyl za trestnou činnost na úseku toxikomanie nikdy odsouzen. K tašce se samopalem pak obv. R.D. uvedl, že jí údajně našel u popelnic, a aniž by se do ní podíval, si ji vzal s sebou s tím, že obsah zkontroluje až doma. Později tuto výpověď změnil s tím, že po nález tašky u popelnic se do ní podíval, a když zjistil, co obsahuje, tak ji okamžitě nesl odevzdat na nejbližší služebnu PČR, přičemž byl cestou zastaven policisty.

Problematickým mementem na vyšetřování pak bylo trestní oznámení, které podal obviněný prostřednictvím své obhájkyň na neznámé policisty, kteří mu měli údajně odcizit oblečení, které měl v době zadržení na sobě. I toto obvinění se ukázalo jako nepravdivé a účelové, jelikož oblečení, které mu mělo být údajně odcizeno, na sobě tehdy vůbec neměl. Obviněný např. uvedl, že mu měla být odcizena černá košile a černá bunda, ale dle záznamu z MKS měl na sobě v době zadržení pouze mikinu světlé barvy. U ostatního oblečení bylo zjištěno, že bylo rozstříháno a sundáno lékaři interního příjmu Všeobecné fakultní nemocnice na Karlově náměstí, kam byl přivezen zdravotnickou záchrannou službou pro intoxikaci pervitinem, a ač byl v přímém ohrožení života,

tak s lékaři nespolupracoval, pral se a bránil svému ošetření. Pracovníci Generální inspekce bezpečnostních sborů později toto trestní oznámení odložili.

Po skončení vyšetřování, během něhož byly podrobně vyslechnuty v postavení svědka všechny zúčastněné osoby, vyžádána odborná vyjádření z chemie a balistiky a na obviněného vypracován znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie byl spis ukončen návrhem na podání obžaloby, kterou státní zástupkyně OSZ pro Prahu 1 podala dne 8. 6. 2015 obžalobu.

Obvodní soud pro Prahu 1 obhajobě obžalovaného neuvěřil, (tato byla provedenými důkazy zcela vyvrácena) a odsoudil jej 7. 8. 2015 za výše uvedené trestné činy k trestu odnětí svobody na 4 roky nepodmíněně a trestu propadnutí věci – jednak samopalu SA 24/26 včetně zásobníků, jednak finanční hotovosti 11 200 Kč, u něj nalezených. Odvolací Městský soud v Praze pak 8. 10. 2015 rozsudek potvrdil, když odvolání obžalovaného zamítl.

Jen díky zkušenostem policistů, jejich rychlé reakci

a houževnatosti při zvládnutí pachatele nedošlo k dalšímu neštěstí, neboť si lze jasně představit následky, kdyby se pachatel svého samopalu zmocnil a začal kolem sebe v centru Prahy plném lidí střílet.

Tento konkrétní případ jasně potvrzuje má slova výše uvedená, kdy se pachatel-černochoz po zadržení chová agresivně, pokouší se o útěk a svou trestnou činnost navzdory všem důkazům vehementně popírá, a naopak z různé trestné činnosti obviňuje všechny kolem. Zároveň ukazuje bezzubost našich, ale i evropských zákonů, kdy pachateli stačí odmítnout přestoupit na letadlo do země původu. Vrací se pak zpět do ČR, kde je propuštěn na svobodu, a i více než 10 let po svém vyhoštění na neurčito zde stále přebývá, bez problémů se ožení a pokračuje v páčání trestné činnosti. Mimořádně nebezpečný pachatel, opakovaně odsouzený pro závažnou násilnou trestnou činnost a distribuci drog, s doživotním vyhoštěním tak chodí mezi námi centrem Prahy, s pervitinem v kapse a ostře nabitým samopalem v tašce.

Literatura:

1. Odborné vyjádření Kriminalistického ústavu Praha
2. Odborné vyjádření OKTE Praha

npor. Ing. Milan Sojka, email: milan.sojka@pcr.cz

Obvodní ředitelství policie Praha I, SKPV, Bartolomějská 7, 110 00 Praha 1

Key words:

Wenceslas Square, black male, distribution, street, methamphetamine

Abstract:

Before elections or during „silly season“ illegal drug trade at streets of the centre of Prague is common topic, when journalists have to fill space reporting on frivolous events and activities. Many articles have been written about drug dealing at the streets and about people addicted to drugs who spoil reputation of Prague. Current state of drug scene in the centre of Prague and Wenceslas Square, considered as illegal drug market, is summarized by the author of the article through cases of drug trade in the centre of Prague, especially at the Wenceslas Square and surroundings.

BEZPEČNÉ NAKLÁDÁNÍ S MATERIÁLEM NALEZENÝM VE VARNÁCH A PĚSTÍRNÁCH

KAREL LEHMERT^a, JOSEF RADA^b

^a CBRNe Forensic Sampling Laboratory – VAKOS XT, Prague, Czech Republic

^a National Drug HQ, Criminal Police and Investigation Service, Czech Republic

Klíčová slova:

varna; pěstírna; bezpečnost práce

Abstrakt:

Největším rizikem nelegální laboratorní výroby není jen samotný proces výroby, ale zejména chemické látky a odpady. Absence bezpečnostních postupů, nevhodné skladování, rizikové operační postupy, to vše ohrožuje obyvatele v okolí i bezpečnostní personál při zákroku. Bezpečnost zásahu začíná již během plánování, kdy je zpracována analýza rizik a plán reakce na nejnepravděpodobnější nehodu. Strukturovaný postup s alternativním řešením očekávaných rizik navcičenými postupy minimalizuje škody na zdraví, majetku i životním prostředí.

Policisté objevili v Klánovicích varnu drog

Ve středu 21. 12. 2016 dopoledne zavolal policii majitel jednoho z domů ve Voňkově ulici s tím, že se v dolním patře pohybují cizí lidé. „Policisté našli kromě pěti cizích osob i varnu drog. Při zásahu čtyři z nich ale utrpěli lehčí zranění vlivem nadýchání se chemikálií a museli být převezeni k ošetření do nemocnice,“ sdělil iDNES.cz policejní mluvčí. (Bůnová, 2016).

Odhalením samotného místa přípravy omamných a psychotropních látek (OPL) však problémy teprve začínají. Odmyslíme-li si obtíže spojené s prokazováním trestné činnosti, zbývá nám dosud nepříliš silně vnímaná problematika bezpečného zajištění materiálu používaného pro páchání nelegální činnosti. Spolu s materiálem zajištěným v rámci trestního řízení se na místě samém a v jeho nejbližším okolí nachází desítky více či méně kontaminovaných předmětů, které po ohledání zůstávají na místě. Pro bezpečné nakládání s kontaminovaným materiálem je nutné dodržet některé základní předpoklady v níže uvedeném pořadí:

- bezpečnost zasahujícího personálu,
- bezpečnost dalších osob a životního prostředí,
- procesní zajištění stop.

Veškerá činnost na místě se musí odehrávat v souladu s platnými normami. V rámci Policie ČR toto upravuje:

- zákon č. 361/2003Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, hlava VII, **bezpečnost a ochrana zdraví při výkonu služby**, konkrétně §§ 86-92,
- nařízení Ministerstva vnitra č. 34/1999, čl. 25, **za-**

jištění plnění úkolů v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při výkonu služby a při práci,

- pokyn policejního prezidenta č. 272/2016, o **drogové kriminalitě**, a to konkrétně v příloze č. 2 **uskladnění a likvidace věcných důkazů** a v příloze 3 **zásady skladování chemických látek a manipulace s nimi**,
- pokyn č. 200 ředitele Národní protidrogové centrály služby kriminální policie a vyšetřování ze dne 28. června 2013 **jednotná pravidla nakládání s drogami**,
- závazný pokyn policejního prezidenta č. 221/2011, kterým se upravují některé postupy v řízení o přestupcích, kde je v čl. 9 odst. 4 uvedeno, že „*je-li odňatou věcí prekurzor, návyková nebo psychotropní látka anebo zařízení či látky určené k jejich výrobě, po jejich zaevidování podle odstavce 1 předá útvar, který úkon provedl, tyto věci do režimového skladu. Příslušné pracoviště spravující režimový sklad postupuje při skladování, manipulaci a likvidaci těchto věcí podle interního aktu řízení.*“

Podrobně problematiku upravuje v rámci činnosti Kriminálního ústavu Praha pokyn ředitele Kriminálního ústavu Praha č. 40 ze dne 14. června 2010, k organizaci, řízení a zabezpečení úkolů v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při výkonu služby a při práci v Kriminálním ústavu Praha. Na základě uvedených předpisů je materiál používaný k výrobě OPL zajištěn a následně uložen ve skladu materiálu zadrženého v trestním řízení, popř. v režimových skladech krajských ředitelství. Chemikálie, matečné roztoky, filtry, sklo, vzduchotechnika, elektroinstalace – to vše se běžně naloží do služebních vozidel,

a obalené v papírových pytlích či v krabicích od banánů je odvezeno do skladu. Národní protidrogová centrála SKPV již třetím rokem využívá k sanaci a bezpečné přepravě kontaminovaného materiálu specializované týmy Odběrové laboratoře CBRNe – VAKOS XT a. s. a tím efektivně zvyšuje bezpečnost svých zákroků pro vlastní personál i neúčastněné osoby. Z krajských útvarů po linii TOXI se podobně progresivním způsobem postavilo k riziku škod na zdraví a životním prostředí Krajské ředitelství PČR Libereckého kraje.

Uplatňují se různé metodiky dělení nelegálních laboratoří podle velikosti, metodika UNODC (UNODC, 2011) používá jednoduché rozlišení na:

- varny pro vlastní potřebu narkomanů (produkce <50 g v jednom cyklu),
- maloobjemové varny,
- varny střední velikosti,
- průmyslové provozy (produkce ≥ 50 kg v jednom cyklu).

Největším rizikem nelegální laboratorní výroby není jen samotný proces výroby, kdy personál opo-

míjí jakékoliv bezpečnostní postupy, ale zejména samotné chemické látky a odpady, obvykle nevhodně skladované. Páry žíravých látek mohou způsobit podráždění očí, slzení, následnou konjunktivitidu (zánět spojivek) či poškození rohovky. Jejich inhalace dráždí sliznice v horních cestách dýchacích za zvýšené sekrece hlenu, závažnější nadýchání vede k postižení plic manifestované kašlem, bolestivostí na prsou, dechovou nedostatečností, v nejzávažnějších případech až edémem plic či vykašláváním krvavého sputa. Inhalace jiných než žíravých látek, např. fosfinu, se projevuje bolestí hlavy, nutkáním na zvracení, závratí nebo úzkostí. Řada par a plynů (např. fosfin, ethylether) může detonovat samovolně či z velmi neočekávaného podnětu jako je třeba vlákno žárovky. Methylmetakrylát způsobuje dermatitidu, formaldehyd je karcinogenní, požití nebo inhalace kyseliny mravenčí způsobí vážné poškození ledvin a jater. Vysoké koncentrace žíravých par se projevují na nechráněné pokožce jejím podrážděním, v záhybech pokožky, kde dochází k zapocení či jejímu otěru oděvem nebo výstrojí, může dojít až k mírné formě poeptání (ACIC, 2016).

Název	Riziko	Název	Riziko
kyselina octová	dráždivý, žíravý	amoniak	rychlá asfyxie
benzen	karcinogen, poruchy krvetvorby	chloroform	dezorientace, bezvědomí, karcinogen
cyklohexan	dráždivý	ethyleter	výbušný – vznik peroxidů
ethanol	dezorientace	kyanovodík	extrémně rychlá asfyxie
chlorovodík	dráždivý, žíravý	jodovodík	dráždivý, žíravý
kyselina ortofosforečná	žíravá	jod	oxidant, toxický při inhalaci i styku s kůží
octan olovnatý	poruchy krvetvorby	chlorid rtuťnatý	vstřebává se kůží, teratogenní
methylamin	extrémně žíravý	petrolether	extrémně rychlá dezorientace, bezvědomí
fenylacetát	dráždivý	piperidin	žíravý
fosfor červený	reaktivní, vysoce hořlavý	safrol	oxidant, toxický
hydroxid sodný	žíravý	chlorid thionylu	žíravý, reaguje s vodou

Tabulka č. 1: Vybraná rizika chemických látek používaných při nelegální výrobě narkotik (DEA, 2005)

Jak je zřejmé, při výrobě omamných a psychotropních látek nic zdravého nenajdeme. Nejen při výrobě, ale ani jako produkt. A veškerý odpad, včetně laboratorního skla je pak možné považovat za nebezpečný, nebo alespoň rizikový odpad. Chemické látky včetně odpadů, které se v nelegálních laboratořích vyskytují, jsou obvykle žíravé, dráždivé, nezářivě hořlavé či výbušné. Nedostatečná ventilace či kontrola reakční teploty snadno vede k požáru, výbuchu nebo nejčastěji k expozici bezpečnostního personálu nebo nezúčastněných osob chemickými látkami. Nejrizikovější skupinou vystavenou expozici jsou děti. Depozice aerosolu metamfetaminu či jódu dosahuje desítky metrů daleko od místa varny, překážkou nejsou ani uzavřená okna sousedního domu. I tam lze nalézt vysoké hodnoty. Přestože byla nemovitost využívána k varu v minulosti, nestačí pouze znovu vyštukovat nebo vyměnit podlahovou krytinu, neboť kontaminace zůstává. Její hodnoty v čase jsou v současné době předmětem výzkumu Odběrové laboratoře CBRNe – VAKOS XT, která se tímto problémem jako jediná v ČR zabývá.

Ovšem i náhodný nález odpadů v městském prostředí či ve volné přírodě může být pro děti rizikový. Americká statistika (DEA, 2005) ukazuje, že více jak čtvrtina dětí přítomných při zajištění nelegální laboratoře je také kontaminována chemickými látkami. Kontaminace je díky nedodržování bezpečnostních procedur obvykle výrazná – chemikálie vylévané do kanalizačních odpadů nebo rovnou na podlahu kontaminují nejen stavby, ale i zeminu a vodní toky. V jednom středočeském městě byly odpady vylévané do kopaného septiku, umístěného v těsné blízkosti menší řeky, z které významná část Polabí čerpá závlahovou vodu. V jiném případě je zase dokumentovaný průsak laboratorních odpadů do říčky protékající městysem, kde slouží nejen k zalévání, ale po cca 1200 metrech od zdroje napájí soustavu hospodářských rybníků pro chov ryb. A to jsou jen některé příklady.

V zahraničí obvyklý rizikový způsob zbavování se odpadů z nelegálních laboratoří odhozením k odpadovým hnízdům v sídelních prostorách či rovnou do popelnic je i u nás populární. Nebezpečí se pak násobí zejména pro pracovníky technických služeb, kdy i kazuistika ukazuje na možnost reakcí mezi jednotlivými složkami odpadů. Pokud toto končí pouhým zahořením a kontaminací pracovníků technických služeb (např. Bochoř, 2013), je to ještě ta lepší varianta. Ovšem reakce jednotlivých chemických látek může být i bouřlivější. Nejsou ojedinělé i výbuchy samotných varen pervitinu, které skončily jak těžkými popáleninami, tak i smrtí „vařičů“. Zajímavou možností je zahraniční zkušenost z asistence státních složek při likvidaci odpadů z nelegálních laboratoří. Ve vybraných lokalitách jsou zřízeny specializované bezpečnostní kontejnery na anonymní odkládání od-

padů. Realizace tohoto opatření by mohla zachránit mnoho nevinných lidí na rozdíl od výměny jehel lidem, kteří si svůj osud zvolili sami.

Neméně rizikovým je způsob likvidace odhozením chemických látek do volné přírody. Kromě možnosti zranění či otravy přímým působením chemických látek existuje i rafinovanější riziko. Příklad do polí vyhozeného materiálu z varny v Plchově (2015) ukazuje, že nevhodným zákrokem na místě lze ohrozit na zdraví i naprosto nezúčastněné osoby. Místo nálezu odpadu z varny střední velikosti nebylo správně sanováno a významné množství odpadů bylo spláchnuto tlakovou vodou do přilehlého obilného pole. Majitel nebyl vyrozuměn, a proto obilí bezprostředně po nálezů posekal, zrna prodal do výkupu a slámu zužitkoval.

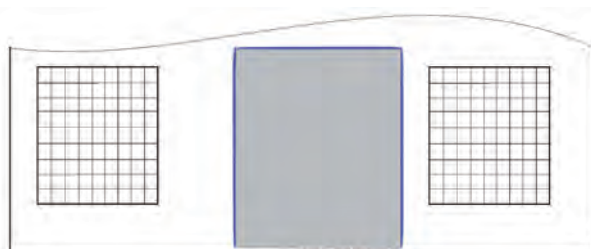
Obr. 1: Odpady v polích nad Plchovem (policejnidenik.cz)

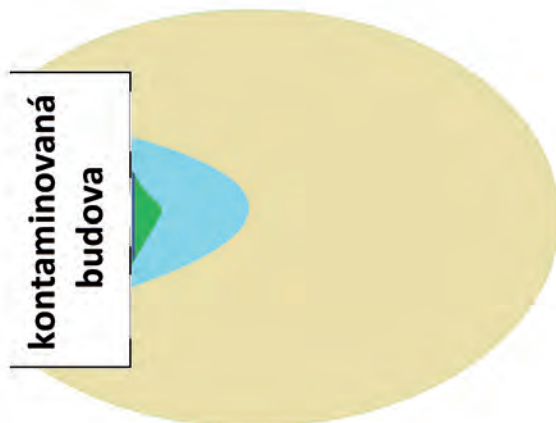
Obr. 2: Stopy po nedostatečné dekontaminaci již posekaného pole nad Plchovem (VAKOS XT)

Kontaminace daleko od místa varny se přenáší i při standardním zákroku bezpečnostních složek. Vyvětrání varny prostým otevřením oken a vytvořením průvanu (někdy potencovaného i ventilátorem) vytvoří kontaminační mrak, který dosáhne i desítky metrů daleko. Příkladem může být nelegální laboratoř

odhalená v Křižanově (2016), kdy vyvětráním laboratoře došlo k směrovému proudění kyselých plynů (zejména chlorovodíku) a degradací vnímavé vegetace (kdoulovec japonský, *Chaenomeles japonica*) ve vzdálenosti 33 metrů. Měsíc po zákroku bylo na keři zjevně patrné, kudy šel kontaminační mrak – listový pokryv na straně přivrácené k budově s varnou byl degradován s postupujícím zlepšováním napříč keřem. Proto je také při větrání nelegální laboratoře nejvhodnější poloprodyšná bariéra, kdy na stavební otvor je umístěna pevná fólie a zafixována ze stran a z horní části (např. malířská plachta zajištěná kvalitní lepicí páskou). Vyletující částice aerosolu metamfetaminu jsou bržděny bariérou a dochází ke spadu v bezprostřední blízkosti stavby – již tak kontaminované. Většina plynů (kyselých či bazických) produkovaných laboratoří reaguje s vodou. Proto lze s úspěchem využít i mezivrstvy v podobě tkaniny zkropené vodou k zachycení plynného chlorovodíku, amoniaku či fosfinu.

Obr. 3: Náčrt aplikace poloprodyšné bariéry

Obr. 4: Diagram šíření kontaminovaného spadu z typické varny – bez aplikace poloprodyšné bariéry (okrová), jednoduchá bariéra (modrá), kombinovaná bariéra (zelená)

Expozice operátorů nelegální laboratoře je zcela jejich dobrovolné rozhodnutí, avšak při jejich zadržení a následném převozu může snadno dojít ke kontaminaci dalšího personálu, prostor či vozidel. K zamezení této sekundární kontaminace se používá standardně metodika izolace při zadržení. Plyny i aerosol, deponovaný v oděvu i pokožce zadržených, může výrazně ovlivnit zdravotní stav dalších osob ve stejném prostoru.

Obr. 5: Způsob izolace kontaminované zadržené osoby (VAKOS XT)

Taktika zákroku v nelegální laboratoři je diametrálně odlišná od standardních zákroků, zejména díky rizikovému prostředí (DEA, 2005; Donnell, 2004). Rozdělme pro přehlednost celý řetězec na jednotlivé kroky:

Obr. 6: Postup zajištění nelegální laboratoře

PLÁNOVÁNÍ

Z hlediska bezpečnosti se jedná o nejdůležitější fázi. S ohledem na volbu dalších bezpečnostních postupů právě zde je definován způsob laboratorní přípravy, používané chemické látky a nakládání s odpady. Statut laboratoře (aktivní/pasivní) je s ohledem na úroveň kontaminace nevýznamný, roli však hraje z hlediska bezpečnosti. Nejrizikovějším momentem je čas samotného varu, kdy každá z fází aktivní přípravy přináší jiná rizika a do jisté míry i nutnost odlišných preventivně bezpečnostních opatření. Jedná se zejména o:

- přípravu na důslednou dekontaminaci – suchou či mokrou (vyřešit nakládání s oplachovou vodou);
- zajištění dostatečného množství hasicích přístrojů vhodného druhu a specializovaných prostředků první pomoci (zejména fyziologický roztok na oplach, velkoformátové sterilní krytí a křísící přístroj pro inhalaci kyslíku při inhalační expozici);
- nepoužívání střelné zbraně, výbušky, dýmovnice apod. – vše může způsobit zážeh plynů a par (organická ředidla, amoniak, fosfan atd.) – upozornit na to i zakročující příslušníky zásahových jednotek;
- vyznění kromě HZS i zdravotnické záchranné služby a specializovaného subdodavatele sanace a transportu;
- neodpojování elektřiny centrálně, ale jednotlivých přístrojů po zhodnocení specialistou – centrální odpojení může způsobit vážnou nehodu při přerušení činnosti ventilátorů, vývěv, čerpadel či chladicích zařízení.

Z hlediska současné praxe je absence hasícího hnízda a improvizovaného stanoviště předlékařské první pomoci nejrizikovější (Donnell, 2004). Vzhledem k nízkým zápalným teplotám i možnosti samovznícení či exotermních chemických reakcí je ideální dvoučlenná požární hlídka vyškolená pro hašení chemických látek a vybavená hasícími prostředky a prostředky k zamezení škodám na životním prostředí (sorbent, technické prostředky apod.). Její rychlá reakce na místě může vyřešit problém v prvních minutách jeho vzniku stejně jako rozlití chemických látek. Rychlé uhašení vznikajícího požáru zamezí roz-

sáhlému ohni i škodám na životním prostředí. Standardní přítomnost sorbentu pak může zamezit škodám na taktickém vybavení a zdraví, když zajistí rozlité chemikálie, kterými jinak bezpečnostní personál prochází. Příkladem může být opět křižanovská varna, kde celý zákrok probíhal v kaluži kyseliny fosforečné o objemu několika desítek litrů.

Kvalitně vybavená souprava předlékařské první pomoci s dobře vycvičeným zdravotníkem připraveným instinktivně reagovat snižuje pravděpodobnost vážné újmy na zdraví – akutní i chronické. Inhalační aplikace kyslíku k podpůrnému dýchání stejně jako rychlý oplach poleptaných tkání, zejména očí nebo sliznic, zamezí trvalým následkům nebo rozsáhlejšími škodám. Podání v prvních minutách je rozhodující. Zdravotnická záchranná služba však aplikuje pomoc i v nejrychlejších případech nejdříve za 10 min. Čekání na dojezd ostatních složek tak exponenciálně zvyšuje následky na majetku, zdraví i životním prostředí. To, co by se obešlo s preventivní inhalací kyslíku na místě, rychlým opláchnutím potřísněného místa a pozdější revizní návštěvou lékaře, se s prodlužujícím časem mění v mimořádnou událost s nutností hospitalizace.

Opravdu hrozí nějaké nebezpečí, když se dosud nic nestalo? Přibližme si některé případy ze zahraničí, kde je bezpečnosti práce věnována dlouhodobě pozornost a rozbor nehodového scénáře není primárním důvodem k potrestání, ale k poučení ostatních.

Příklad první

Mezinárodní epidemiologická retrospektivní kohortová studie, provedená dotazníkovou metodou ve 13 státech u bezpečnostních složek zabývajících se zkoumáním nelegálních laboratoří s více než 2800 kombinovanými zákroky. Metamfetaminové varny tvořily 81-97 % zásahů. Celkový index úrazovosti se pohyboval v rozsahu 0,75 – 3,4 % všech zákroků. Nejvyšší procento úrazů se stalo inhalační cestou, zejména dřív, než byly zavedeny prostředky plné osobní ochrany. Symptomaticky se projevilo zejména podráždění dýchacích cest a bolestí hlavy. Nejvíce úrazů (86 %) se stalo v době ohledávání a zajišťování ne-

legální laboratoře. Většina úrazů se stala v nelegálních laboratořích, kde se našly rozlité chemikálie, docházelo k úniku chemických látek či nebyly uzavřené nádoby, pokud chemické látky samovolně či nekontrolovatelně reagovaly nebo došlo k exotermní reakci (požár, výbuch). Věk ani pohlaví poškozených nehrál při rozvoji úrazového děje roli. Zákrok v aktivní fázi činnosti laboratoře zvyšoval 7-15x riziko úrazu oproti zákroku v pasivní fázi (Burgess).

Příklad druhý

V pokoji motelu, kde docházelo k výrobě metamfetaminu, byla nalezena tři těla. Vzhledem k absenci viditelných stop bylo podezření na otravu fosfinem. Rychlá stanovení hodnot detekčními trubičkami ukázala hodnotu v atmosféře převyšující 1 ppm, kdy přípustný expoziční limit je 0,07 ppm a nejvyšší přípustná koncentrace 0,14 ppm. Následkem toho prošel bezpečnostní personál školením na rozeznávání typického zápachu fosfinu a zároveň byly zavedeny do standardní praxe specifické detekční trubičky. Jakmile bezpečnostní personál byl schopen rozeznat fosfin podle typického zápachu, zvýšilo se i množství detekovaných případů. Většina zasahujících uvedla, že tento zápach zná z dřívější doby, ale nepovažovala ho za významný (Willers-Russo).

VSTUP DO LABORATOŘE

Prostředí nelegální laboratoře je natolik rizikové, že by i do té nejjednodušší měl vstupovat jen dobře proškolený personál s vhodným vybavením (INTERPOL, 2010). Toto se netýká jen specialistů na drogovou problematiku, ale i např. příslušníků zásahových jednotek. Zejména ti by měli být vyškoleni a pravidelně cvičeni na zákroky beze zbraně v prostorově stísněném prostředí. V zahraničí, kde dochází k zásahům zejména ve varnách velkého rozsahu, se k neozbrojeným zásahům v prostředí s vysokým rizikem požáru či výbuchu používají různé formy úderových zbraní a zejména prostředky zvyšující balistickou ochranu zasahujících příslušníků bezpečnostního personálu. Snahou je omezit, byť i jen náhodný výstřel, který by mohl mít za následek vznícení par nebo plyných směsí. Standardní výbavou pro časově omezenou dobu rychlého zadržení a zajištění by měly být osobní ochranné prostředky odolné nejen proti zážehu, ale i proti ohni, balistická ochrana a nezávislý dýchací přístroj s nesenou zásobou vzduchu (SCBA). Je-li laboratoř v době zákroku aktivní, musí být k dispozici zajišťovací družstvo v normotlakých plynotěsných oblecích a SCBA (komplet ve standardu LERL B). Obvykle se zapomíná na správné kordonování, kdy jednotlivé zóny nejsou stanoveny stejně

jako vstupní a výstupní koridory. To se stává pak nejmarkantnějším rizikem celé operace.

V této fázi je obvykle zahájeno větrání ihned, jak je to z taktického hlediska možné. Zejména u aktivní laboratoře je vhodné vnímat riziko vysoké koncentrace organických látek i jiných potenciálně rizikových plynů a ventilátor umístit do pozice omezující zážeh při zajiskření. Některé laboratorní postupy (výroba LSD, alfaprodinu, meperidinu, fentanylu apod.) však produkují extrémně toxické aerosoly a plyny, takže větrání u nich není možné v žádném případě, a naopak je nutné postavit alespoň improvizovanou přechodovou komoru.

A kdy je ventilace naopak nezbytně nutná?

- jestliže se frakce kyslíku měřená oxyanalyzérem pohybuje mimo rozmezí 16-25 %,
- pokud hodnoty jakýchkoliv hořlavých plynů v atmosféře přesahují koncentraci 10 % hodnoty LEL (*Lower Explosive Limit*),
- je-li koncentrace jakýchkoliv organických plynů či výparů vyšší než povolené limity dle času a stupně ochrany (PEL, NPK-K); není-li pro konkrétní látku stanovena hodnota, je doporučeno použít konzervativní limit, pokud kterákoliv instrumentálně detekovatelná látka přesáhne koncentraci 5 ng/g vzorku atmosféry (DEA, 2005).

BEZPEČNÁ DEAKTIVACE LABORATOŘE

Nejdůležitějším momentem z pohledu bezpečnosti je potvrzení předpokládaného technologického postupu a jasné stanovení fáze fyzikálně-chemického procesu výroby. Některé reakční nádoby jsou v dolní části zahřívány, zatímco v horní je umístěno např. chlazení nebo míchání; zde je nutné nejdříve odpojit tepelný zdroj co nejbliž u reakční nádoby; chlazení, míchání apod. se odpojuje až poté, co reakční nádoba vychladne na bezpečnou teplotu doteku (pozor na dotek v chemických nebo chirurgických rukavicích). Pokud je třeba s ohledem na kontaminaci prostředí sejmout daktyloskopické stopy nebo odebrat vzorky DNA a není-li to možné zajistit prostřednictvím kriminalistického technika vyškoleného k práci v kontaminovaném prostředí, pak je nutné použít specializovanou výstroj (např. strukturované rukavice *Forensic Touch*). Samotné ohledání věcí a zajištění stop, ať již daktyloskopických, biologických a dalších, může a mělo by probíhat mimo kontaminovaný objekt. Postup při zajišťování stop a ohledání místa činu v rámci kontaminovaného objektu jako samotný celkový postup při domovní prohlídce či prohlídce jiných prostor bude námětem pro další článek.

Obr. 7: Porovnání daktyloskopických stop chemicky odolných rukavic Forensic Touch (vlevo nahoře), běžných chirurgických rukavic (dole) a vpravo nahoře holé dlaně (Polycyco)

Pokud je v reakční soustavě nalezena připojená tlaková láhev, uzavření ventilu láhve izoluje zdroj tlaku, ale tlak v systému zůstává. Uzavření ventilu na reakční nádobě izoluje vedení i z druhé strany a zabrání nasátí obsahu reakční nádoby do vedení a eventuálnímu vypuštění do okolního prostředí. Jsou-li na vedení tlakového média další izolační ventily, pak i jejich uzavření umožní rozdělit celou soustavu na další části. Dekompresi celé soustavy lze uskutečnit např. na redukčním ventilu („hodinách“) nebo dekompresním ventilem na vedení tlakového média. Vedení pod tlakem je takřka nemožné a vždy nebezpečné demontovat. Při dekompresi je nutné počítat s velmi nízkou teplotou plynu, který dokáže způsobit citelné omrzliny i přes oděv či rukavice. Použití zdroje vakua přináší opačné riziko. Po vypnutí zdroje vakua (elektrická vývěva, vodokružná vývěva) lze buď rekompresním ventilem napustit atmosférický tlak zpět do systému, nebo vyčkat na vyrovnání tlaků přirozenou cestou.

Existuje ještě několik bodů, které je vhodné mít na paměti ve chvíli, kdy dochází k deaktivaci provozní části nelegální laboratoře (DEA, 2005; UNODC, 2011):

- pokud se probíhající reakce nalézá v exotermním stavu (tj. produkuje teplo), je vhodné nechat reakci

proběhnout pod dozorem za neustálého přístrojového chlazení a chladit reakční nádobu do dosažení pokojové teploty;

- k prohlížení kontejnerů, lednic a mrazáků je doporučeno používat endoskopy z důvodu možných nástrah – ať již vědomě instalovaných nebo vzniklých nevhodnou kombinací chemických látek;
- posouvání větších předmětů (např. mrazáků, kontejnerů, sudů) může způsobit zajiskření s následným výbuchem či požárem;
- uvnitř laboratoře či skladovacích prostor chemických látek/odpadů používat ATEX elektrospotřebiče (radiostanice, světla apod.);
- důsledně kontrolovat všechny prostory na úroveň radioaktivity – jako jedna ze sloučenin používaná při výrobě se uplatňuje i hydrát dusičnanu thoričitého $\text{Th}(\text{NO}_3)_4$; tento α -emitor je rizikový zejména při požití nebo inhalaci, avšak může pronikat i kůží; v těle se akumuluje.

Na závěr deaktivace fáze je opět čas na analýzu atmosféry dle výše uvedených doporučení. Je-li třeba dále větrat, pak by měla proběhnout kontrolní analýza každých 30 min. Pokud není z taktických důvodů možné čekat na dovětrání, další činnost by s ohledem na bezpečnost měla probíhat opět v normotlakých plynotěsných oblecích a SCBA dle standardu LERL B.

ZAJIŠTĚNÍ a SANACE

Nejzásadnějším vlivem na bezpečnost zajištění má množství a druh zajišťovaného materiálu. Mezinárodním standardem (UNODC, 2011) je zajištění reprezentativního množství (cca 30 g) každé látky k tomu určené pro následné kriminalistické zkoumání. To stačí jak pro potřeby analýzy, tak i pro ověření jako kontrolní vzorek. Specializovaný subdodavatel pak odváží veškerý odpad, instrumentální vybavení i sklo k zajištění v režimovém skladu dle dispozic odpovědné osoby z řad bezpečnostních složek. K předání dochází obvykle na venkovní ploše poté, co je veškerý materiál určený k likvidaci zaevidován. Společně s materiálem pocházejícím z činnosti nelegální laboratoře specializovaný subdodavatel odváží k likvidaci i použité jednorázové osobní ochranné prostředky. Balení, označování a transport je odpovědností specializovaného subdodavatele, kterému určená osoba z řad bezpečnostního personálu potvrdí převzetí zaevidovaného materiálu. Je zajímavou praxí zahraničních bezpečnostních složek (DEA, 2005), že umožňují specializovanému subdodavateli výjimku z označování a metodiky transportu pro chemické látky, neboť chemické látky zajištěné v nelegálních laboratořích jsou neznámého složení. Transport je pak realizován nikoliv v originální formě jako v ČR, ale zajištěné chemikálie se fixují absorbentem tak, aby při mimořádné události v průběhu transportu na místo uskladnění bylo riziko kontaminace personálu i životního prostředí sníženo na nejnížší možnou míru, popř. bylo sníženo riziko při skladování nebo cena za likvidaci (UNODC, 2011). V ČR tato praxe bohužel ještě čeká na své zavedení.

V souladu s mezinárodním standardem (UNODC, 2011) bezpečnostní personál aktivně zajišťuje bezpečnost sanační skupiny po celou dobu sanace. Standardní operační praxí v rámci předpisů americké DEA je odpovědnost bezpečnostního personálu za zabezpečení sanační skupiny specializovaných subdodavatelů. Pokud bezpečnostní personál opustí místo sanace, sanační skupina specializovaného subdodavatele je oprávněna opustit místo sanace a zanechat materiál na místě. Subdodavatel musí mít kromě vhodných obalových i transportních kapacit personál kvalifikovaný v oblasti chemie alespoň k základním kontrolním analýzám, pyrotechnika k zajištění bezpečnosti, kvalifikované předlékařské první pomoci včetně oxygenoterapie, požární družstvo a technickou skupinu pro demontáž technického vybavení v nelegální laboratoři. Veškerý personál sanační skupiny musí být vybaven vhodnými osobními ochrannými prostředky (LERL B, C, D) a SCBA.

OPUŠTĚNÍ MÍSTA

S ohledem na rozsah kontaminace lze aplikovat legislativu jak hygienickou (např. zák. č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví), tak zaměřenou na ochra-

nu životního prostředí (např. zák. č. 254/2002, vodní zákon). Prostor nelegální laboratoře by měl být zajištěn a označen jako zdroj hygienického/ekologického rizika příslušnými varovnými tabulkami, kontaktem na bezpečnostní složku jako původce odpadu a upozorněním na druh rizika. Posledním krokem, kterým končí odpovědnost bezpečnostního personálu na místě, je vyzoomnění majitele a místně příslušných orgánů ochrany zdraví a životního prostředí. V jejich gesci se pak nachází odpovědnost za dohled nad likvidací škod a rizik následnou specializovanou dekontaminací, která je obvykle povinností majitele nemovitosti.

DEKONTAMINACE

Vzhledem k rozříštěnosti hygienických standardů na jednotlivá prostředí (komunální, školská, pobytová, stravovací, ubytovací, pracovní atd.), je obtížné v krátkosti probrat vše. Obecně však je za hygienickou nezávadnost odpovědný nejčastěji majitel. Jeho povinností je zajistit tedy i kvalifikovanou dekontaminaci nemovitosti. Dekontaminaci okolních nemovitostí, postižených exhalacemi z nelegální laboratoře či pěstírny, si na své náklady musí zajistit jejich majitelé. Náklady pak mohou vymáhat po původci v občanském řízení.

Cílem do budoucna je stále pracovat na zajištění a plnohodnotném využívání moderních ochranných pracovních prostředků včetně ochranných masek s filtry. A také nadále rozvíjet spolupráci s hasičským záchranným sborem, zejména při zajištění vstupu a pohybu na místě činu v kontaminovaných prostorách varen pervitinu. Za příklad může sloužit realizace velkokapacitní varny pervitinu na konci roku 2016 v Chebu, kde pracovníci HZS Karlovarského kraje – Územního odboru Cheb poskytli ukázkovou součinnost při samotné realizaci varny pracovníkům NPC, a to včetně vybudování zázemí při provádění domovní prohlídky.

Lze s jistotou konstatovat, že situace v ČR se neustále zlepšuje v přístupu bezpečnostních složek k vysoce specializované problematice zákroků v kontaminovaném prostředí nelegálních laboratořích, a to zejména na specializovaných celorepublikových útvech. Metodickou a praktickou pomoc je třeba dále zaměřit na útvary s vymezenou místní působností, protože na některých útvarech není bezpečnost a zdraví osob stále na prvním místě. Profesionální přístup specialistů bezpečnostních složek se odráží na zlepšující se kvalitě prováděných zákroků, snižování kontaminace okolí i rizika mimořádných událostí. Nastupuje období, kdy se budou s existující situací muset vyrovnat i další odpovědné složky státní správy, zejména orgány ochrany veřejného zdraví či životního prostředí. Zde vidíme prostor i pro činnost Hygienické služby ČR, která by se touto problematikou měla více a podrobněji zabývat, zejména s ohledem na zdraví jednotlivce.

Literatura:

1. *Anonym*. Clandestine Laboratories and Precursors. Australian Criminal Intelligence Commission. 2016.
2. *Anonym*. Guidelines for Law Enforcement for the Cleanup of Clandestine Drug Laboratories. Drug Enforcement Administration. 2005.
3. *Anonym*. Guidelines for the Safe handling and disposal of chemicals used in the illicit manufacture of drugs. United Nations Office on Drug and Crime, ST/NAR/36/Rev.1, New York, 2011 ISBN 978-92-1-148266-9
4. *Anonym*. Bioterrorism Incident Pre-Planning and Response Guide. Lyon, 2010.
5. Bůnová, M.: Policisté v Klánovicích objevili varnu drog, nadýchali se chemikálií. [online] 21.12.2016. http://praha.idnes.cz/varna-drog-klanovice-policiste-se-nadychali-chemikalii-pgp-/praha-zpravy.aspx?c=A161221_134259_praha-zpravy_nub.
6. Burgess, J. L.: Illness Reports in Clandestine Drug Laboratory Investigators: A Pilot Study. The Clandestine Laboratory Investigating Chemists Association. [online] <https://erowid.org/archive/rhodium/chemistry/index.html>.
7. Donnell, C. R. Jr.: Forensic Investigation of Clandestine Laboratories. CRC Press, 2004 ISBN 0-8493-1227-2.
8. Willers-Russo, L. J.: Three Fatalities Involving Phosphine Gas, Produced as a Result of Methamphetamine Manufacturing. The Clandestine Laboratory Investigating Chemists Association. [online] <https://erowid.org/archive/rhodium/chemistry/index.html>.

Corresponding author:

Karel Lehmert, Ph.D., e-mail: lehmert@cbrn.cz

Odběrová laboratoř CBRNe – VAKOS XT, Pernerova 28a, 186 00 Praha 8

Keywords:

cannabis growing plant; clandestine laboratory; site safety; forensic investigation

Abstract:

The greatest risk of illicit laboratory manufacturing is not only the process of cooking preparing drugs itself, but also chemical substances and waste. The absence of safety procedures, bad storage conditions, risky operation procedures – all threatens inhabitants in surroundings as well as law enforcement personnel during the raid. Safety starts in phase of planning already, when risk analysis and the worst case scenario are prepared. Structured course of action with alternatives of expected risks being solved through trained procedures minimalizes damage of health, property and environment.

POSTMODERNÍ KRIMINOLOGIE Z GESTALT PERSPEKTIVY

TIBOR A. BREČKA

Department of Health Professions and Population Protection, Faculty of Biomedical Engineering, Czech Technical University in Prague, Czech Republic

Klíčová slova:

kriminologie; Gestalt psychoterapie; postmodernismus; teologie

Abstrakt:

V následujícím textu je podán stručný přehled kriminologických přístupů, následně pak i některých otázek, které jsou v rámci postmoderní kriminologie položeny a se kterými se aktuálně potýká. Tyto otázky jsou pak viděny prismalem Gestalt teorií, ať už psychologických či psychoterapeutických. V závěru je teoreticky postulován další možný kriminologický přístup.

Úvod

Postmoderní doba s sebou přináší mnoho nových pohledů, otázek a výzev a je nasnadě, že žádná oblast lidského bytí není ušetřena. Proto není divu, že ani kriminologie se nevyhne novému pohledu a dopadu postmodernismu. V následujícím textu podávám stručný přehled kriminologických přístupů, následně pak uvádím některé otázky, které jsou v rámci postmoderní kriminologie položeny (postulovány) a se kterými se aktuálně potýká. Na tyto otázky pak zkusíme nahlédnout prismalem Gestalt teorií, ať už psychologických či psychoterapeutických.

Kriminologie a stručný přehled kriminologických teorií a přístupů

Kriminologie je věda, jak uvádí Sutherland & Cressey (1960), „studující tvorbu zákonů, porušování

zákonů a následné reakce na toto jejich porušování.“^a Jinak můžeme kriminologii definovat také jakožto „vědu zabývající se kriminalitou, pachateli kriminálního jednání, kriminálním chováním a možnostmi regulace kriminality.“^b (či jak uvádí Novotný, Zapletal a kol.: „Kriminologie je věda o kriminalitě (zločinnosti), o jejích pachatelích a obětech a o její kontrole“.^c Za dobu existence kriminologie jakožto vědní disciplíny bylo postulováno několik různých kriminologických teorií. Jak uvádí O'Connor, „každá kriminologická teorie obsahuje nějaké předpoklady (např. o lidské přirozenosti, sociální struktuře, etc...), popis fenoménu, který má být vysvětlen a vysvětlení či predikci daného fenoménu.“^d

Pro přehlednost uvádím v následující tabulce 13 základních kriminologických teorií.^e

Teorie	Příčiny	Taktika k odstranění
1. Biochemická	Dědičnost, nedostatek vitamínů, alergie, tumor, toxiny, mozková porucha, hormonální nerovnováha	Izolace, léčba
2. Psychologická	Nízká inteligence, psychopatie, stres	Léčba, poradenství
3. Ekologická	Disorganizované okolí	Posílení komunitního života
4. Zátěžová	Překážky v ekonomickém uplatnění	Rozšíření příležitostí
5. Teorie učení	Imitace, posilování učení	Změna odměňovaných posilovaných vzorců

^a Přel. z angl.; Sutherland & Cressey cit. in.: O'Connor T.: Crime Theories and the field of Criminology. Dostupné na World Wide Web <http://www.apsu.edu./oconnort/1010/1010lect02.htm>.

^b Přel.z angl.; Reid S.T.: Crime and criminology (9th ed.), (New York 2000), str. 4.

^c Novotný O., Zapletal J. a kol.: Kriminologie (Praha 2001), str. 11.

^d Přel. z angl., upraveno; O'Connor T.: Crime Theories and the field of Criminology. Dostupné na World Wide Web <http://www.apsu.edu./oconnort/1010/1010lect02.htm>.

^e Přel. z angl., upraveno. Tamtéž. Zde i detailnější popis jednotlivých teorií.

Teorie	Příčiny	Taktika k odstranění
6. Teorie kontroly	Nízká úroveň socializace, nízká sebekontrola	Důraz na výchovu od dětství, sociální vazby
7. Labeling	Ponižování, negativní nálepkování identity	Neinterventovat, reintegrovat
8. Konfliktní teorie	Rozdíly v moci a kompetencích	Zvýšit rovnost
9. Radikální	Třídní boj, kapitalismus	Revoluce, socialismus
10. Levý realismus	Predátorské vztahy	Více efektivní bezpečnostní ochrana
11. „Peacemaking“ teorie	Vnitřní utrpení a zmatek	Spirituální obnova
12. Feministická	Genderová nerovnost, patriarchát	Konec genderové diskriminace
13. Postmoderní	Hierarchizované výhody a jazyk	Více neformální sociální kontroly

Jak je vidět z tabulky, každá z teorií má dle mého názoru své místo a odůvodnění. Osobně mi to připomíná situaci v psychoterapii, kde také existuje několik různých přístupů, některé vychází jeden ze druhého, některé jakoby se navzájem popíraly. Psychoterapie má za sebou období „velkých otců“ a velké rivality mezi jednotlivými školami. I když se s touto rivalitou lze setkat i v dnešní době, přeci jen jsou více a více na vzestupu integrativní a eklektické přístupy. Mám pocit, že podobně je tomu tak i v kriminologii^f. Protože není možné říci, že jedna z kriminologických teorií uvedených v tabulce platí obecně a bez výjimky na všechny případy a zároveň nelze říci, že by některá z výše uvedených teorií neplatila vůbec (že by možná lehce postmoderní věta?).

Samozřejmě v tabulce výše nejsou uvedeny veškeré přístupy. O'Connor dále ve svém příspěvku^g zmiňuje další přístupy (např. přístupy k definování zločinu), mimo jiné také teologický přístup (autor ho označuje *Sin or Evil*, tedy Hřích nebo zlo), kterému sice přikládá malý význam, ale dle mého názoru není tak nevýznamný, dostaneme se k němu v dalším textu.

Postmoderní přístup v kriminologii – krátký exkurz

Podívejme se nyní blíže na postmoderní teorii/přístup v kriminologii.

Bauman postmoderní společnost popisuje mimo jiné následovně (z pohledu jedince, z pohledu celku): Individuálně: nekonsekventnost a nespojitost života; nejistota „životního projektu“; bezcílnost života (absence významů); trvalá přítomnost rizika, nevypočitatelnost; záluďná absence spokojenosti a „ukotvení“; strach z cizích lidí, uzavírání se před „jinými“.

Sociálně: anonymnost, dočasnost a nezávaznost interpersonálních vztahů; povrchnost, hédonická utilitárnost „druhého“; nestálost životních forem; ztráta normativnosti, relativizace hodnot a norem; omezování solidarity; ztráta skupinové identity; sociální morálka bez etiky.^h

Výše uvedené aspekty v rámci psychoterapie reflektuje zejména tzv. existenciální přístup (viz. např. Yalom I.D.: Existenciální psychoterapie (Praha 2006).

Výstižně to shrnuje Moulisová: „Postmodernismus v té současné podobě je vlastně tak trochu odpověď na nespokojenost se stavem výkladu skutečnosti a z něj vyplývajícího zacházení s jednotlivými vymezenými výseky reality (srov. teoretický a praktický životní prostor-viz. níže, pozn. autora), které nás z nějakého důvodu zajímají.“ⁱ)

Jak uvádí O'Connor: „Postmoderní kriminologie se začíná hojněji objevovat v 90. letech minulého století, i když postmodernismus sám o sobě (jakožto reakce na vědeckou racionalitu získávání znalostí) se objevuje již v letech 60. Zaměřuje se na to, jak stereotypizace slov, myšlenek a koncepcí limituje naše porozumění (poznání) a na to, jak se zločin vyvíjí právě z pocitu odloučenosti (nespojivosti) a odlidštění. Zastává tendenci nahradit náš nynější platný právní systém neformální sociální kontrolou jako např. skupinovými či „sousedskými“^j tribunály.“^k

S touto tezí souhlasí i Lea: „Pokud má „postmodernizování“ (v rámci kriminologie-pozn. autora) vůbec nějaký smysl, pak je to právě ona hypotéza o decentralizovaných neformálních mechanismech, které dominují a částečně nahradí formální centralizované

^f Viz. existence knihy Barak G. (ed.): Integrative Criminology (International Library of Criminology, Criminal Justice & Penology). Ashgate/Dartmouth (1998).

^g Viz. O'Connor T.: Crime Theories and the field of Criminology. Dostupné na World Wide Web <<http://www.apsu.edu/oconnort/1010/1010lect02.htm>>.

^h Přel. ze slovenštiny, upraveno; Bauman cit. in: Lubelcová G.: Ku kriminologickým reflexiám postmodernity; in: Kriminalita: oběti, prevence, postmodernita (Praha 2004), str. 120.

ⁱ Moulisová M.: Východiska postmoderní kriminologie (Praha 2004), str. 131.

^j V angl. neighborhood, možno přeložit jako „sousedství“, ale také ve významu blízké okolí, komunita. Pozn. autora.

^k Přel. z angl., upraveno; O'Connor T.: Crime Theories and the field of Criminology. Dostupné na World Wide Web <http://www.apsu.edu/oconnort/1010/1010lect02.htm>.

instituce a s nimi spojené různé diskurzy a „velké popisy“...¹.

Jak tedy vyplývá z výše uvedených definic, postmoderní přístup v kriminologii s sebou mimo jiné nese následující: zpochybnění dodnes zavedených a etablovaných metod zkoumání, zrelativizování „pravd“ (a de facto všeho), větší sekularizaci společnosti a z toho plynoucí problematizaci i základních pojmů jako je zločin, kriminalita, trest apod. Pro tento další text je nejdůležitější výše uvedená O'Connorova věta „...jak stereotypizace slov, myšlenek a koncepcí limituje naše porozumění (poznání) a na to, jak se zločin vyvíjí právě z pocitu odloučenosti (nespojivosti) a odlidštění.“ Jinými slovy to, jak o zločinu mluvíme, jak o něm smýšlíme a jaké o něm máme vytvořené koncepty je právě zároveň příčinou a limitem našeho snažení.

Právě pro užívání jazyka a jeho schopnost ovlivňovat další konsekvence se lze setkat s anglickým termínem „*language game*“ (volně přeloženo „*hra se slovy*“). Pro přiblížení si tohoto termínu (v kontextu) uvádím následující citace.

„Pokud všechny diskurzy a definice jsou silovým efektem, který vyvolává represi, potom je síla všudypřítomná. Je všude a proto nikde. Všechny sociální skupiny by měly být viděny jakožto části celku pluralit rozdílností a jakýkoliv diskurz o útlaku či viktimizaci je jen další hrou se slovy s maximálně lokální důležitostí či výsledkem.“^m

„Není pravda, že by každá hra se slovy byla stejně „dobrá“ jako jiná. Znamená to, že výběr...závisí na tom, co funguje, nikoliv na tom, co je pravé/pravdivé.“ⁿ

Z relativizování pravdy tedy plyne, že se vzdáváme snahy o objektivní, vždy platnou pravdu, ale spíše hledáme pravdu „místně platnou“ a zejména to, co funguje. Ovšem to, že něco funguje, neznamená, že to něco je i pravdou. „Oběť prohlašující, že byla násilněna, je jeden „mluvčí“, pachatel prohlašující, že se jednalo o dohodnutý, normální sex je druhým. To co by mohlo fungovat je říct oběti, ať jde domu a neobtěžuje.“^o

Důležitost jazyka pro postmoderní kriminologii zdůrazňuje i Moulisová^p.

Co tedy doposud máme. Víme, že dle postmoderního přístupu je důležité místo, resp. skupina, sociální skupina, ve které se něco odehrává a je

také důležité, jaké pojmenování (funkční/pravdivé, zpravidla kombinaci) zvolíme. Pojdme se na výše nastíněné podívat ve světle gestalt přístupu.

Gestalt perspektiva

Gestalt terapii a psychologii jsem již stručně definoval na jiném místě (Brečka 2008a, Brečka 2008b, Brečka 2009), proto se zde omezím jen věci související s naším tématem.

Zejména je pro nás důležitá tzv. teorie pole, již prvně formuloval Kurt Lewin již v roce 1935. „Teorie pole vychází ze dvou základních předpokladů. Prvním je tvrzení ovlivněné gestaltismem, že způsob, jakým člověk vnímá určitý podnět, závisí na celkové vnitřní a vnější konstelaci dané situace. Druhým, ovlivněným konceptem fyzikálního pole je tvrzení, že člověk se pohybuje v určitém životním prostoru, který kromě něho obsahuje konečnou množinu tzv. přitažlivých a odpudivých podnětů (Petrušek et al. 1996). Klíčovým pojmem teorie je životní prostor. Lewin se jej pokusil vyjádřit ve funkci. Životní prostor (L) zahrnuje osobu (O) a její prostředí (P). Aktuální chování jedince (B) je pak funkcí jeho životního prostoru a platí, že $B = f(P+O)$ “^q.

De facto vše, co nás obklopuje, je náš životní prostor, pole, ve kterém žijeme. Problém je, co my sami v danou chvíli chápeme jako naše pole. Teoreticky je to vždy vše, celý nám známý i neznámý vesmír. Prakticky ovšem v danou chvíli aktuálně vnímáme jen část celého vesmíru jakožto naše pole. Převáděno na otázku zákonů, teoreticky je naše pole regulováno všemi platnými zákony a předpisy (tj. ústavou, listinou základních práv a svobod, mezinárodními úmluvami, trestním řádem, občanským zákoníkem, vnitřním řádem přepravce dopravní společnosti, obecní vyhláškou o očkování psů etc...) ale v daném místě a čase si zpravidla toto vše neuvědomujeme a řídíme se tím, co je pro nás aktuální, můžeme tedy říci figurou.

To samé se týká lidí a institucí. Teoreticky je v našem životním prostoru úplně každý člověk a úplně každá instituce. Prakticky nás však zajímá a oslovuje (i co se týče „pouhého“ vnímání) jen to, co na nás má nějaký vliv, jen to, co nějakým způsobem a pro nás citelně, zasahuje do našeho životního prostoru.

Jakýkoliv lidský akt se odehrává v určitém životním prostoru a v určitý čas. V rámci staršího (tedy moderního pojetí kriminologie) se pak dostáváme do situace, že instituce a jedinci, kteří v době spáchání

¹ Přel. z angl., upraveno; Lea J.: Criminology and Postmodernism. Dostupné na World Wide Web <<http://www.bunker8.pwp.blueyonder.co.uk/misc/pmod.htm>>.

^m Přel. z angl., upraveno; Lea J.: Criminology and Postmodernism. Dostupné na World Wide Web <<http://www.bunker8.pwp.blueyonder.co.uk/misc/pmod.htm>>.

ⁿ Přel. z angl., upraveno; Cohen S. cit. in Lea J.: Criminology and Postmodernism. Dostupné na World Wide Web <<http://www.bunker8.pwp.blueyonder.co.uk/misc/pmod.htm>>.

^o Přel. z angl.; Lea J.: Criminology and Postmodernism. Dostupné na World Wide Web <<http://www.bunker8.pwp.blueyonder.co.uk/misc/pmod.htm>>.

^p více viz. Moulisová M.: Východiska postmoderní kriminologie (Praha 2004), str. 132n.

^q Miovský M.: Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu (Praha 2006), str. 55.

„trestného“ činu prakticky nemuseli být vnímáni jakožto součást pole, do něj ex post vstupují a přinášejí „objektivní“ pravdu, ovšem bez validní znalosti místa, času a okolností daného činu. Toto je tedy dle mého názoru to, co přináší postmoderní přístup, a to snahu o více diversifikované a méně formální instituce spíše lokální úrovně než budovat velké, centralizované a formalizované instituce s „jasným a vždy přesným“ výkladem, názorem a soudem.

K. Lewin zastával názor, že „...jedinci aktivně organizují či utvářejí své pole a dávají svému životu smysl v souladu se svými současnými potřebami a převládajícími životními podmínkami.“^f Jak tedy zamezit ale poté různým svévolným a negativním aktivitám? Aneb pouze fungujícímu výkladu?

Když vyjdeme z Lewinova tvrzení, že lidé si pole organizují tak, jak je pro ně v dané situaci nejlepší, je otázka, zda existuje nějaký regulační nástroj? V první řadě je nutné vzdát se „standardního“ dělení na dobré a špatné. Resp. takto hodnotit můžeme, ba dokonce i musíme, ale jen to, co se nás bezprostředně týká. Jinými slovy není možné rozhodovat o tom, co je dobré či špatné pro jiného člověka, který je samostatný a odpovědný. Mohu rozhodovat jako rodič za své dítě, nikoliv za jiného svéprávného dospělého člověka.

Za další, jak jsme již uvedli, chování jedince je funkcí životního prostoru, tedy jeho osoby, lépe řečeno self a prostředí. Jak uvádí Rektor: „Soubor procesů, jehož úkolem je zajištění oné stability a růstu člověka v prostředí, nazýváme organismickou seberegulací (OSR – morganismic self regulation). Tyto procesy se řídí základními biologickými zákonitostmi – zachováním jedince a druhu a jejich chápání je zcela v souladu s fyziologickým a medicínským pojetím života. Dominujícím dějem z pohledu OSR je naplňování potřeb organismu (člověka) v kontaktu s prostředím. Jde jednak o organismicky založené fyziologické potřeby a reakce, jednak o celou řadu vývojových a sociálních potřeb a zájmů. U člověka jde nejen

o to, jakým způsobem přežije, ale jak se vyvíjí, roste a uplatňuje v rámci dyády i sociálních skupin.“^g

Chování člověka je tedy dáno nejen jeho vlastními potřebami, ale také interakcí s prostředím. Velmi rychle se učíme, za jaké chování jsme odměněni a za jaké nikoliv.

Pojďme se nyní vrátit k dříve zmiňovanému teologickému přístupu. Člověka lze v psychologii definovat jako bio-psycho-socio-duchovní jednotku. Aneb člověk má své biologické, psychologické, sociální a duchovní potřeby, které uspokojuje v rámci svého životního prostoru. A je to právě duchovní rovina, která byla a někdy i je v rámci postmoderního (zejména onoho nihilistického postmoderního výkladu) opomíjena. Podívejme se na termín morálka z tohoto pohledu.

Klimeš rozlišuje mezi termíny vrozená a přirozená morálka^h : „Vrozená morálka by měla být jaksi součástí genetické výbavy člověka (genotypu) a tedy stejná pro všechny lidi. Přirozená morálka je osobní morálka, která vzniká přirozeným vývojem během života u každého člověka (fenotyp)“^u. „Přirozená morálka je evoluční, vícegenerační či dokonce transgenerační zpětná vazba, která v daném životním prostředí kompenzuje životní iluze, tj. ty životní situace, které nezkušený, mladý člověk má sklon chybně interpretovat. Tím se zvyšuje jeho životní a reprodukční úspěšnost.“^v) Tyto výroky mi velmi korelují s výroky C.G. Junga „Nesmíme totiž nikdy zapomínat..., že morálka nebyla snesena ve formě desek ze Sinaje a vnučena lidu, ale že morálka je funkcí lidské duše, která je stará jako lidstvo. Morálka není vnučována zvenčí – člověk ji má konečně a priori v sobě; nikoli zákon, ale morální podstatu, bez které by soužití v lidské společnosti bylo nemožné.“^z

Závěr

Pokud bychom tedy náš malý exkurz měli shrnout v podobném duchu jako je tabulka v úvodu tohoto textu, výsledek by vypadal následovně:

Teorie	Příčiny	Taktika k odstranění
Gestalt-teologická (Gestalt-transcendentní)	Neadekvátní a nesrozumitelné (nelogické, nepochopitelné) ovlivňování životního prostoru (teoretického), přílišná regulace, zanedbávání duchovní stránky člověka.	Efektivní regulace v rámci (praktického) životního prostoru, edukace, obnovení rovnováhy mezi čtyřmi základními oblastmi lidských potřeb.

Podotýkám, že tento návrh přístupu je nutné brát nikoliv jako jediný správný a samospasitelný, nýbrž

v rámci eklektického a zejména integrativního přístupu.

^f Mackewn J: Gestalt psychoterapie (Praha 2004), str. 30-31.

^g Rektor J.: Gestalt psychoterapie; časopis Gestalt on-line; 2008/ ročník1/č.1, str.6.

^h Slovo „morálka“ chápáno jakožto cit pro správné, rozlišení mezi dobrem a zlem apod.

^u Klimeš J.: Psychologie člověka v poli katolické morálky – diplomová práce, (FFUK 1996), str.14.

^v Klimeš J. – osobní sdělení.

^z Jung C.G. in: Müller L., Müller A. (ed.): Slovník analytické psychologie, Portál, Praha 2006, str. 205.

Literatura:

- 1) Barak G. (ed.): Integrative Criminology (International Library of Criminology, Criminal Justice & Penology). Aldershot: Ashgate/Dartmouth 1998. ISBN 1-84014-008-9.
- 2) Brečka T.A.: Tarot a terapie Tvar v zrcadle, Triton, Praha 2008a, ISBN 978-80-7387-034-8.
- 3) Brečka T.A.: Dopady katastrof na specifické skupiny obyvatelstva z pohledu Gestalt psychoterapie, časopis Bezpečnostní teorie a praxe, rok 2008b, č.4., str. 99-106, ISSN 1801-8211.
- 4) Brečka T.A.: Psychologie katastrof: vybrané kapitoly, 1. vyd. Praha: Triton 2009. 119 s. ISBN 978-80-7387-330-1.
- 5) Klimeš J.: Psychologie člověka v poli katolické morálky – diplomová práce, vedoucí práce: PhDr. J. Šturma, FF UK, Praha 1996; dostupné na World Wide Web <http://jeronymklimes.webpark.cz/moje-prace/diplomka.htm>, cit. [3.4.2008].
- 6) Lea J.: Criminology and Postmodernism. Článek byl publikován pod názvem „Criminology and Postmodernity“ in Paul Walton and Jock Young eds. (1998) *The New Criminology Revisited*. London: Macmillan. Dostupné na World Wide Web <http://www.bunker8.pwp.blueyonder.co.uk/misc/pmod.htm>. [cit. 20. 3. 2009].
- 7) Lubelcová G.: Ku kriminologickým reflexiám postmodernity; in: Kriminální oběti, prevence, postmodernita; sborník příspěvků ze semináře sociální patologie MČSS, MČSS, Praha 2004, ISBN 80-903541-0-6.
- 8) Mackewn J.: Gestalt psychoterapie, Portál, Praha 2004, ISBN 80-7178-922-4.
- 9) Miovský M.: Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu, nakl. Grada, Praha 2006, ISBN 80-247-1362-4.
- 10) Moulisová M.: Východiska postmoderní kriminologie; in: Kriminální oběti, prevence, postmodernita; sborník příspěvků ze semináře sociální patologie MČSS, MČSS, Praha 2004, ISBN 80-903541-0-6.
- 11) Müller L., Müller A. (ed.): Slovník analytické psychologie, Portál, Praha 2006, ISBN 80-7178-863-5.
- 12) Novotný O., Zapletal J. a kol.: Kriminologie; Eurolex Bohemia, Praha 2001, ISBN 80-86432-08-4.
- 13) O'Connor T.: Crime Theories and the field of Criminology. Dostupné na World Wide Web <http://www.apsu.edu./oconnort/1010/1010lect02.htm>, [cit. 20.3.2009].
- 14) Reid S.T.: Crime and criminology (9th.ed.), McGraw-Hill, New York 2000, ISBN 0-07-228604-0.
- 15) Rektor J.: Gestalt psychoterapie, časopis Gestalt on line (odborný časopis České společnosti pro Gestalt terapii), leden 2008, č. 1, ročník 1., str. 5-11.; dostupné na World Wide Web http://www.gestalt-dialog.cz/down/Gestalt_cislo_1_2.pdf, cit.[14.5.2008].
- 16) Yalom I.D.: Existenciální psychoterapie, Portál, Praha 2006, ISBN 80-7367-147-6.

Corresponding author:

Mgr. Tibor A. Brečka, MBA, email: tibor.brecka@seznam.cz

Fakulta biomedicínského inženýrství ČVUT v Praze, Katedra zdravotnických oborů a ochrany obyvatelstva, Sportovců 2311, 272 01 Kladno

Keywords:

criminology; Gestalt psychotherapy; postmodernism; theology

Abstract:

The following article is a brief overview of criminological approaches to some of the issues within the postmodern criminology laid and currently facing. These questions are then seen through the prism of Gestalt theory, whether psychological or psychotherapeutic. In conclusion, here is postulated theoretically possible further criminological approach

BALKÁNSKÝ TRANSNÁRODNÍ ORGANIZOVANÝ ZLOČIN

MARCELA DEMKOVÁ^a, VLADIMÍR JELÍNEK^{b*}

^a Jan Masaryk Centre of International Studies, University of Economics, Prague, Czech Republic

^b Police Academy of the Czech Republic in Prague, Czech Republic

Klíčová slova:

transnárodní organizovaný zločin; Balkán; globalizace

Abstrakt:

V posledních čtyřiceti letech transnárodní organizovaný zločin nabírá na síle. Mění se jak kvalitativně, tak kvantitativně, což je mimo jiné způsobeno stále se zrychlujícími globalizačními procesy. Pád Sovětského svazu se stal nejvýznamnější jednotlivou událostí, která tuto změnu zapříčinila. V některých oblastech světa došlo ke konvergenci mnoha různých faktorů, které vedly k bezprecedentnímu rozmachu organizované kriminality. Tato práce kriticky zkoumá důvody, proč se jednou z těchto oblastí stal Balkánský poloostrov. Na příkladu balkánských států demonstruje také motýlí efekt, který jsme představili v předchozí části této série článků. Demonstrujeme zde též důsledky, které motýlí efekt měl pro napojení balkánského organizovaného zločinu na globální kriminální síť.

Kvalitativní a kvantitativní skoková změna transnárodního organizovaného zločinu (TOZ) byla způsobena konvergencí mnoha faktorů, mezi něž patřila akcelerace procesů globalizace. Globalizace s sebou přinesla odbourání fyzických, ekonomických a politických překážek, rozvoj dopravy, komunikace či finančních systémů. Černé trhy existují především tam, kde existují restriktce obchodu s určitým typem zboží či služby, prudký nárůst TOZ proto pozorujeme zhruba od sedmdesátých let minulého století, kdy se začala prosazovat vysoce prohibicionistická drogová politika.

Nejvýznamnější jednotlivou událostí, jež zapříčinila nebyvalý rozkvět organizovaného zločinu, byl pád železné opony a rozpad Sovětského svazu. Tato událost vyústila v nenápadný nárůst organizované kriminality zapříčiněný politickými změnami ve světě a dále zhoršený rozvojem technologií, jež umožnily snadnější komunikaci i rychlejší převoz fyzických komodit přes dostupnější hranice států. V některých oblastech pak došlo k unikátnímu spojení okolností, které vedly k bezprecedentní proliferaci TOZ. Mezi takové oblasti patří jihovýchodní Evropa, na jejímž příkladu bude demonstrován *motýlí efekt* a jeho důsledky pro napojení balkánského organizovaného zločinu na globální kriminální síť.

Již samotné fungování některých sovětských satelitů bylo na OZ přímo závislé. Konkrétně můžeme připomenout případ Bulharska, jehož tajná služba DS a zejména její třetí správa (vojenská kontrarozvědka) se prostřednictvím státní firmy Kintex aktivně podílela na organizovaném zločinu přímo podporovaném vládou. Firma Kintex měla monopol na vývoz zbraní, jež tajně dodávala i povstalcům a režimům, na něž byly uvaleny mezinárodní sankce. Mezi zákazníky Kintexu patřili mimo jiné rebelové z Konga,

Angoly, Alžírsko, Guiney-Bissau, Mozambiku, srílanští Tamilští Tygři, rwandští Hutuové či levicově orientovaní teroristé z Itálie, Turecka a dalších blízkovýchodních států¹.

Komunistický režim navíc podnítl vznik dvou skupin, jejichž zájmy se později v přechodovém období spojily. V první řadě šlo o skupiny obchodníků černých trhů, jež zajišťovali přísun zboží, kterého byl v plánované ekonomice nedostatek. Pašování bylo naprosto nezbytné, stejně jako s ním související korupce celníků, policistů či úředníků. To znamenalo propracovanou pašeráckou infrastrukturu, ale zároveň to podnítl vznik bohaté vrstvy kriminálních, na níž bylo běžné obyvatelstvo závislé. Druhou početnou a mocnou skupinou byly bezpečnostní a tajné služby, jež byly jako ve většině totalitních režimů přebujelé. Jejich důležitost pro režim jim dávala jistou míru beztrestnosti a jejich členové se do velké míry pohybovali mimo zákon.

Příkladem může být opět bulharská DS, která za vědomí státu prostřednictvím Kintexu vyměňovala zbraně za narkotika, jež dál distribuovala na západoevropské trhy². Svých pečlivě budovaných distribučních sítí využívala nejen k pašování drog, ale i lidských bytostí (agenti, nežádoucí osoby nebo teroristé, nikoli prostitutky), uměleckých děl či starožitností. Odhaduje se, že v osmdesátých letech protékalo přes Bulharsko až 80 % heroinu určeného pro západoevropské trhy³. DS Bulharsku umožnila stát se ústředním bodem distribuce ilegálního zboží a služeb mezi Evropou, Blízkým východem a střední Asií³.

Tato beztrestnost nahrávala korupci a zároveň dávala prostor, aby si příslušníci bezpečnostních složek přivydělávali dalšími nezákonnými aktivitami i nad rámec služby, neboť kontrola nad nimi byla minimální, nebo dokonce neexistující. Intenzita těchto ile-

gálních aktivit narostla především v době kdy již bylo jasné, že komunistické zřízení spěje ke konci, o čemž byly právě bezpečnostní složky nejlépe informovány. V Bulharsku toho využili především členové DS, kteří hned v roce 1988, kdy bylo v Bulharsku poprvé umožněno zakládání soukromých firem, založili 90 % soukromých společností. Vazeb na 3. správu DS, již vedl jeho tchán Petur Čergelanov, zužitkoval jeden z nejznámějších bulharských zločinců, Ilja Pavlov, jenž za pomoci distribučních kanálů DS a svých společností Multigroup a Multiart exportoval mnoho legálního i ilegálního zboží.

Členové bezpečnostních složek a podsvětí mezi sebou vytvořili pevné vazby již během komunismu, a to díky rozsáhlé síti informátorů. Ochota donášet informace byla pro režim naprosto zásadní a informátorům byly za odměnu poskytovány odměny a výhody. Běžnou praxí bylo zaměstnávat jako informátory kriminálníky, kteří byli usazeni v západní Evropě či jinde ve světě. To byl příklad srbského Jugoslávce Željka Ražnatoviće známého jako Arkan, který žil od roku 1972 v západní Evropě. Za různé zločiny včetně ozbrojené bankovní loupeže byl vězněn v Belgii, Nizozemí, Švédsku a Německu. Když byl roku 1983 uvězněn za pokus o vraždu dvou bělehradských policistů, vyšlo najevo, že je agentem UDBA^{4,5}.

Obzvláště Titova Jugoslávie cíleně rekrutovala mladé kriminálníky přímo z vězení, aby pomáhali se špiónskou prací a eliminací nepohodlných osob v zahraničí. Jugoslávie tak využívala své pozice, kdy nepatřila pod přímou kontrolu SSSR. Její občané mohli volně cestovat na západ a vytvořili tak silnou diasporu, jež byla velmi výhodná pro ilegální aktivity, především pašování. Podobná situace nastala i v Bulharsku, kde někdejší ministr zahraničí prohlásil: „Jeden z důvodů, proč jsou naše kriminální organizace tak mocné, je, že byly přímo organizovány státem⁶.“ Bulharská DS byla přímo napojena na KGB a na příkaz Moskvy se specializovala na průmyslovou špiónáž a zpětné inženýrství (přísně tajný projekt Neva). To po pádu komunismu dalo bulharskému organizovanému zločinu technologickou výhodu v podobě padělání disků či využívání počítačových virů³. Všechny tyto faktory hrály velkou roli pro balkánský TOZ po uvalení mezinárodních sankcí na Jugoslávii v devadesátých letech.

Obzvláště zranitelné vůči organizovanému zločinu jsou státy, které prošly obdobím totality nebo válek⁷. Ve velké míře jsou v přechodných obdobích takové státy příhodným prostředím pro organizovaný zločin, jak se ukázalo v jihovýchodní Evropě, kde došlo ke spojení obojího. Balkánské státy procházely v devadesátých letech jak tranzicí k demokracii, tak dlouhými a obzvláště krvavými konflikty. To vedlo k vytvoření mimořádně silné černé ekonomiky i zločineckých skupin a k jejich propojení s politickou a legální ekonomickou sférou.

Války a poválečná období jsou charakteristické nízkou mírou společenské kontroly, kdy zločinci požívají beztrestnost. Místní bossové a ozbrojenci, často

v jedné osobě, se obohacují nezákonnými způsoby, ale zároveň mnohokrát reprezentují jedinou lokální donucovací autoritu. Některé druhy zboží musejí zločinecké bandy na území státu pašovat, což platí obzvláště v případě, že jsou na danou zemi uvaleny sankce. Tento druh aktivit je obvykle vysoce lukrativní, a tak zpravidla pokračuje i po skončení konfliktu. Warlordi, kteří během konfliktu naakumulovali ekonomickou i fyzickou moc, nezřídka po skončení konfliktu hromadí i moc politickou, jež z fyzické i ekonomické moci pramení.

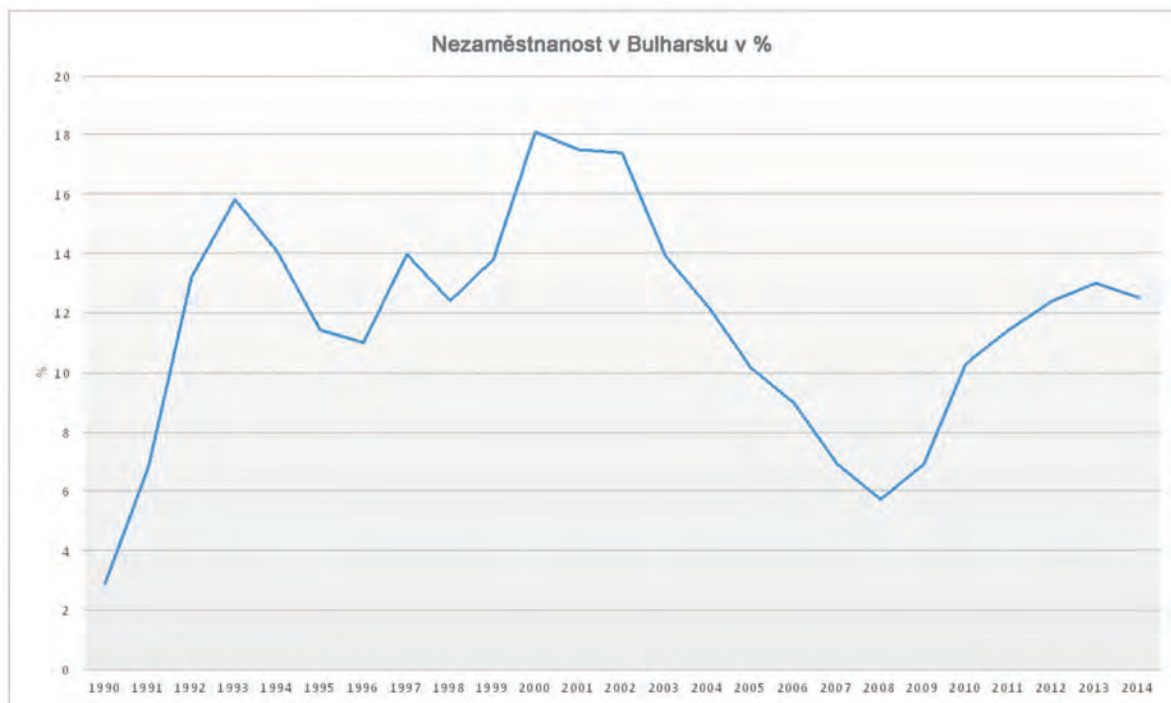
Období tranzice od totalitního režimu k demokratickému vykazuje vysoký stupeň vulnerability vůči organizovanému zločinu, a to z několika známých důvodů. Jedná se především o sníženou akceschopnost justičního systému a oslabení donucovací moci, zejména policie. Vznikají příležitosti jednoduchým způsobem nezákonně profitovat vzhledem ke změnám v regulaci fungování ekonomiky, přičemž zároveň dochází k prudkému snížení životní úrovně velké části obyvatelstva. Ekonomické reformy jsou v takovém období prozatím nedokončené a obyvatelstvo prochází šokem z náhlých společenských změn, kterým je vystaveno⁸. Těchto změn obvykle zneužívají členové bývalé elity totalitního režimu, kteří mění svou politickou moc v ekonomickou. Typickým příkladem, kdy k tomuto dochází, jsou privatizace státního majetku. Noví bohatí kompenzují ztrátu kontroly nad státním zřízením formováním vazeb s podsvětím, které rychle absorbuje nadbytečný personál bezpečnostních složek. Infrastruktura, jež byla za starého režimu využívána k pašování nedostatkového zboží, může být začít využívána pro pašování jiného typu komodit.

Mezi konkrétnější důvody, jež působily jako katalyzátor vzniku specifické formy balkánské organizovaného zločinu, patřilo otevření trhů postkomunistických států, čehož využily legální i ilegální entity. Trhy bývalých komunistických zemí nebyly připraveny na nápor nového atraktivního zboží. Bývalé plánované ekonomiky tento nápor špatně zvládaly, a některé z nich se začaly dokonce hroutit, i proto se prudce snížila životní úroveň velké části obyvatelstva a státy se musely vypořádat také s dalším, do té doby neznámým fenoménem, masovou nezaměstnaností. Na grafu č. 2 můžeme vidět prudký nárůst nezaměstnanosti v Bulharsku po skončení studené války. Mnoho nezaměstnaných našlo uplatnění u TOZ nebo pololegálních bezpečnostních firem. Roku 2006 pracovalo celých 9 % zaměstnaných Bulharů u některé ze soukromých bezpečnostních agentur či „pojišťoven“. Tyto společnosti (SIC, VIS, TIM) byly ve skutečnosti zástěrkou pro formalizované vyděračství a obchod s kradenými automobily.

Fungovaly na principu vynuceného „pojištění“ vozidel. Každý majitel automobilu si musel vůz u jedné z těchto soukromých společností pojistit. Neučinil-li tak, bylo jeho vozidlo obvykle ukradeno a majiteli se vrátilo až v okamžiku, kdy uhradil „pojistné“ i s úroky. V případě, že byl vůz ukraden konkurenční „pojišťo-

vací“ společnosti, mateřská pojišťovna se postarala o to, aby byl jejímu klientovi vrácen, popřípadě jej

nahradila jiným ukradeným automobilem pocházejícím zpravidla ze zemí severní a západní Evropy⁷.

Graf č. 1 (Zdroj dat: International Monetary Fund 2014)

Po pádu komunismu se Bulharsko stejně jako řada dalších postkomunistických států ocitlo v nelehké situaci. Vlastní zboží s výjimkou zemědělské produkce nebylo konkurenceschopné, avšak společná zemědělská politika Evropského společenství blokovala dovoz této jediné bulharské komodity, o níž byl na Západě zájem. Zevnitř ekonomiku ničili oportunisté spojení s bývalými bezpečnostními službami, jako byl jeden z největších bulharských bossů Ilja Pavlov. Pavlov za pomoci vyděračských technik známých jako past na pavouka ovládl mnoho bulharských firem, zatímco jim jeho přítel Andrej Lukanov, v té době předseda vlády, zařídil státní subvence, což dále ekonomicky oslabovalo bulharský stát⁷.

Bulharsko se ocitlo v zoufalé situaci, příjmy z ilegálního obchodu tak byly jediné, které stát držely nad vodou. Do roku 1992 se z Pavlova stal multimilionář a začal své aktivity šířit do zahraničí, např. do USA a Paraguaye. Pro balkánský region bylo velice zásadní napojení Pavlova a jeho bývalého řidiče Mihajlova, šéfa jedné z bulharských „pojišťovacích“ společností (SIC) založené na vydírání a obchodu s kradenými automobily, na jugoslávské země. Obchod s kradenými automobily se rozrostl v obrovskou transnárodní síť, kdy auta ukradená v Německu, Skandinávii či Beneluxu putovala přes albánský přístav Durres do Makedonie, Bulharska, Ruska, na Blízký východ, Zakavkazsko a do střední Asie. SIC tak navázala mezinárodní kontakty a po pašeráckých stezkách začaly následně kromě automobilů proudit prostitutky, zbraně, cigarety či narkotika⁷.

Konkrétní okolnosti vzniku organizovaných zločineckých sítí se v jednotlivých zemích regionu samozřejmě liší, výše uvedené jmenovatele jsou však pro většinu z nich společné. Dalším zásadním milníkem se pro TOZ staly zbrojní a ekonomické sankce uvalené na Jugoslávii. První z nich bylo zbrojní embargo, které uvalila Rada bezpečnosti OSN 25. září 1991 na Socialistickou federativní republiku Jugoslávie rezolucí číslo 713. Zatímco Jugoslávská lidová armáda, v té době čtvrtá největší na světě, byla vyzbrojená dostatečně a zbrojní embargo se jí tedy nijak zásadně nedotklo, Bosňáci a Chorvaté, kteří se v té době snažili od SFRJ odtrhnout, měli o zbraně nouzi.

Zbrojní embargo tak znevýhodnilo jednu stranu konfliktu, když jí znemožnilo přístup ke zbraním, jež druhá strana již měla v rukou. Chorvaté mají ale velké etnické menšiny v některých státech Jižní Ameriky, které pak zbrojní embargo obcházely, aby své domovně pomohly. Například argentinská vláda prodala 6 500 tun zbraní do Panamy, kde si je přebrala Chorvatská námořní přeprava. Podobně pak do Chorvatska z Argentiny směřovaly další zbraně za 40 milionů liber, tentokrát směřované přes Bolívii^{9,12}. Bosnu a Hercegovinu obdobným způsobem ze solidarity vyzbrojovaly muslimské země – Saúdská Arábie, Írán, Turecko, Brunej, Pákistán a další¹³.

Kontakty a koridory vybudované v tomto období nezanikly, pouze v průběhu času získávaly jiný charakter a vyvíjely se. Komodity se postupně měnily stejně jako aktéři zejména v období, kdy chorvatskému státu začaly docházet finanční prostředky na

vedení války. Místo zbraní začala do Chorvatska putovat narkotika, jež vládě pomohla válku financovat. Transakce musely pochopitelně probíhat v tajnosti, byli jimi tedy pověřeni jednotlivci, již měli jak politické kontakty, tak kontakty v podsvětí, které jim dovolovaly využívat kriminální distribuční sítě a sociální kapitál. Takto vznikl zárodek budoucích transnárodních zločineckých sítí^{7,14,15}.

Zbrojní embargo sehrálo naprosto klíčovou úlohu při budování pašeráckých cest a kontaktů mezi zločinci. Uvalení všeobecných ekonomických sankcí na Srbsko a posléze zbytek Jugoslávie roku 1992 (rezoluce RB 754, 757 a 820) umožnilo balkánským mafiím překonat poslední zbývající etnické rozdíly. Srbsko má na Balkáně velice strategickou polohu, leží na spojnici všech významných balkánských cest, proto s ním ostatní balkánské státy nemohly přerušit obchodní styky, jak to po nich embargo vyžadovalo. Oficiálně ale se Srbskem kvůli hrozbám mezinárodního společenství obchodovat nemohly. Kdo však obchodovat mohl a měl navíc již díky obchodu s kradenými automobily a na něj navázanými ilegálními aktivitami vybudovanou infrastrukturu, byl organizovaný zločín. Navíc měl organizovaný zločín nyní také podporu států, které na něm závisely.

Zejména pro Bulharsko bylo ekonomické spojení se Srbskem nezbytností. Srbsko je hlavní bulharskou spojnici se západní Evropou a nejdůležitější bulharské exportní zboží, tedy zemědělská produkce, podléhalo rychlé kráze. Bulharsko mělo v té době HDP 10 miliard dolarů, po uvalení ekonomických sankcí však ztrácelo jednu miliardu dolarů ročně jen na ovoci, které nestačilo včas dodat na trh¹³. Ve stejné době uvalila RB OSN sankce na Irák, který Bulharsku dlužil miliardu amerických dolarů. Bulharsko se tak ocitlo v zoufalé situaci a vláda neměla jinou možnost, než se začít spoléhat na kriminální sítě, jež neměly zábrany obchodovat přes Srbsko. Nejlépe propracovanými dodavatelskými sítěmi disponoval bulharský OZ a především jeden z jeho neoficiálních bossů Ilja Pavlov, jenž měl vazby na jugoslávskou vojenskou kontrarozvědku v podobě ředitele KOS (Kontraobavesajna Sluzba) Aleksandara Vasiljeviče. Brzy ale nabýval na síle též OZ v ostatních balkánských zemích. Pavlova Multigroup tak do Srbska a Černé Hory exportovala palivové hmoty, jichž mělo Srbsko akutní nedostatek. Konvoje chránila Mihajlova „pojišťovací“ společnost SIC¹³.

Vysoké ceny benzínu v Srbsku, dvakrát vyšší než v ostatních částech regionu, se staly velkým lákadlem pro OZ z celého Balkánského poloostrova. Rumunské organizované skupiny jej dodávaly nákladními čluny i nelegálními dodávkami ropovodem přímo z Temešváru. Od severu proudil do Srbska z Albánie čluny přes Skadarské jezero, speciálně upravenými vozidly či na hřbetech oslů. Rusko vyměňovalo pohonné hmoty za srbské přebytky obilí. Vznikla tak hustá síť spojení jednotlivých méně i více sofistických kriminálních skupin.

Balkánské země zdevastované zhroutilím ekono-

mik i válečnými konflikty brzy nebyly schopny dále financovat své fungování ani pokračování válek. Začaly hledat alternativní způsoby financování a našly je ve formě nelegálního obchodu s narkotiky, zbraněmi, cigaretami, ženami či migranty. Vše brzy začalo proudit přes síť, která vznikla a zhoustla převážně kvůli zbrojnímu a ekonomickému embargu. Významnou roli zde opět sehrál rozsáhlý srbský organizovaný zločín a Bulharsko, které mělo díky Kintexu bohaté zkušenosti s obchodem s heroinem, jenž sem proudil z Afghánistánu a Turecka. Většina srbských zločinců se rekrutovala ze srbských paramilitárních jednotek (např. Červené barety), když po skončení války v Jugoslávii začali hledat nové uplatnění. Z výše uvedených důvodů se i paramilitární jednotky zapojovaly do ilegálního obchodu, po skončení války a zrušení embarga se však ji o zisky nemusely dělit se státem a armádou.

Mezi podobně vzniklé skupiny patřil srbský Zemunský klan vedený Dušanem Spasojevičem. Spasojevič si v Bělehradě zajistil monopol na obchod s heroinem, jenž mu podle místní policie vynášel desítky milionů dolarů ročně. Spasojevič a jeho Zemunský klan prováděli své operace po celé Evropě – v Belgii¹⁶, Bosně a Hercegovině⁷, Bulharsku^{7,17}, České republice¹⁸, Dánsku¹⁹, Finsku⁷, Francii²⁰, Německu²¹, Maďarsku²², Itálii^{20,21}, Lucembursku, Černé Hoře, Nizozemí²³, Norsku²⁴, Rakousku, Slovinsku²⁴, Španělsku²⁵, Švédsku, Švýcarsku¹³, Řecku⁷ či Velké Británii²⁶. Jejich aktivity se pak rozšířily též do Spojených států a Austrálie²⁷.

Díky kokainovému byznysu se spojili též s kolumbijským podsvětím, v devadesátých letech již velice dobře etablovaným jak v produkci kokainu v Jižní Americe, tak v jeho distribuci v USA. Po kokainu byla ve vyspělých státech velká poptávka a zisky byly daleko větší než z prodeje dalších drog včetně heroinu. Kokain byl drogou bohatých a neustále po něm stoupala poptávka. Z Jižní Ameriky sice kokain putoval již do Španělska, ale tato cesta nepokrývala evropskou poptávku. Dalším centrem obchodu s kokainem v Evropě se tak stala Varna, kterou kontroloval Spasojevičův Zemunský klan^{28,30}. Zde se formuje propojení dvou nejrozsáhlejších, nejpropracovanějších a nejnásilnějších zločineckých sítí světa, což samo nejlépe ilustruje globalizaci transnárodního organizovaného zločinu.

V dnešní době je Balkán stále jedním z nejdůležitějších center obchodu s narkotiky, rozsáhlé balkánské diaspory ve středo- a západoevropských zemích stále tvoří páteř distribučních sítí s narkotiky^{7,31}. Rumunsko a Bulharsko jsou centrem obchodu s bílým masem. Tzv. balkánská cesta, po které již desítky let proudí do střední a západní Evropy většina heroinu, je dnes využívána též pro ilegální transport migrantů. Balkán se stal centrem ilegální migrace^{32,33}. Amnesty International odhaduje, že vzhledem k vysokému počtu uprchlíků by se nelegální převaděčství mohlo stát jednou z nejlukrativnějších ilegálních aktivit v Evropě³².

Závěr

Balkánský transnárodní organizovaný zločin získal svou specifickou podobu nejen jako region zvláště zranitelný kvůli své nedávné totalitní minulosti a vleklým krvavým konfliktům, ale především kvůli embargům uvaleným na tento region v devadesátých letech. Zcela nečekané následky měl pro boom zločinnosti v regionu také postup mezinárodního společenství proti Iráku po invazi Kuvajtu, což je jen jeden z mnoha příkladů motýlího efektu na vývoj transnárodního organizovaného zločinu. Konvergence těchto faktorů vedla k nebyvalému rozmachu transnárod-

ního organizovaného zločinu v balkánském regionu i k jeho penetraci globálních kriminálních sítí.

Na příkladu Balkánu jsme si též ukázali, že aktéři (bulharští, srbské, kosovské atd.) a aktivity zločineckých sítí (kyberzločin, vydírání, pašování zbraní, narkotik žen, uprchlíků...) se mohou do velké míry měnit, síť samotná je však resilientní a poměrně snadno se adaptuje. To představuje překážku pro orgány činné v trestním řízení, jež s TOZ bojují. Ty jsou stále založeny na hierarchické struktuře s vysokou mírou centralizace, což je pro boj se sítěmi stává do nevhodné pozice.

Literatura:

1. Bonner, R. 1998. Bulgaria Becomes a Weapons Bazaar. *The New York Times*. 3.8. [vid. 30. květen 2015]. ISSN 0362-4331.
2. Library Of Congress. 1992. *Bulgaria – Arms Sales* [vid. 30. květen 2015].
3. Bezlov, T. ed., 2004. *Transportation, smuggling and organized crime*. Sofia: Center for the Study of Democracy. CSD reports, 15. ISBN 978-954-477-119-5.
4. Švarm, F. 2010. Arkanova ostavština. *Vreme*. 14.1. [vid. 20. červenec 2015].
5. Trivunovic, M.; Devine, V.; Evine.; Mathisen, H.; Chr. Michelsens Institutt. 2007. *Corruption in Serbia 2007: overview of problems and status of reforms*. Bergen: Chr. Michelsen Institute. ISBN 978-82-8062-200-6.
6. Kaplan, R. D. 1998. Hoods Against Democrats. *The Atlantic*. 12. [vid. 20. červenec 2015]. ISSN 1072-7825.
7. Anon. 2000. Zemun Clan Mafia: Assassins Throughout Europe. *Dalje*. 21.8. [vid. 14. červenec 2015].
8. Anon. 2007. *Organized Crime in Bulgaria: Markets and Trends*. B.m.: CSD. ISBN 978-954-477-150-8.
9. Anon. 2008a. *Crime and its impact on the Balkans and affected countries*. Slovakia: United Nations Office on Drugs and Crime [vid. 15. červenec 2015].
10. Anon. 2008b. Joca Amsterdam – Most Powerful Balkan Criminal. *Dalje*. 30.10. [vid. 14. červenec 2015].
11. Anon. 2008c. Trojici članova grupe „Pink Panter“ 31 godina zatvora. *RTS*. 4.12. [vid. 14. červenec 2015].
12. Anon. 2009. Cocaine traffickers nabbed in Athens. *Ekathimerini*. 19.12. [vid. 14. červenec 2015].
13. Anon. 2011a. *Articles on Organized Crime in Serbia*. B.m.: Hephaestus Books. ISBN 1-244-58087-2.
14. Anon. 2011b. Bulgaria's Varna EU Entry Point for Cocaine from Latin America - Europol. *Novinite*. 4.5. [vid. 7. září 2015].
15. Anon. 2012. Serbian Fugitive Mafia Boss Arrested in Spain. *OCCRP*. 10.2. [vid. 14. červenec 2015].
16. Anon. 2015a. Europe migrants: Tracing perilous Balkan route to Germany. *BBC News*. 26.8. [vid. 4. září 2015].
17. Anon. 2015b. *Western Balkan route* [vid. 4. září 2015].
18. Anon. nedatováno. Cannibal Mafia Members Allegedly Eat Traitor. *The Huffington Post* [vid. 14. červenec 2015].
19. Lotspeich, R. 1995. Crime in the transition economies. *Europe-Asia Studies*. roč. 47, č. 4, s. 555–589.
20. Hajdinjak, M. 2002. *Smuggling in Southeast Europe: the Yugoslav wars and the development of regional criminal networks in the Balkans*. Sofia: Center for the Study of Democracy. CSD reports, 10. ISBN 978-954-477-099-0.
21. Wood, B.; Peleman, J. 2000. *The Arms Fixers. Controlling the Brokers and Shipping Agents*. Oslo: Prio [vid. 31. červenec 2015].
22. Tarbuck, H. 2013. Argentina's Arms Trafficking Scandal: Inside Menem's Trial. *The Argentina Independent*. 26.6. [vid. 31. červenec 2015].
23. Olivera, J. C. nedatováno. Confirman en Croacia el envío de armas. *La Nacion*. [vid. 31. červenec 2015].
24. Glenny, M. 2009. *McMafia: a journey through the global criminal underworld*. New York, N.Y.: Vintage Books. ISBN 978-1-4000-9512-4.
25. Srdoc, N. 2015. Paris Attacks and the Kalashnikovs From the Balkans – The Ignored Enemy From Within. *The Huffington Post*. 17.1. [vid. 4. září 2015].
26. Kostovicova, D.; Bojicic-Dzelilovic, V. 2013. *Transnationalism in the Balkans*. B.m.: Routledge. ISBN 978-1-317-96854-2.
27. País, E. E. 2006. Detenido en Barajas el yugoslavo Veselin Vukotic, testigo de cargo clave en el juicio a Milosevic. *EL PAÍS* [vid. 14. červenec 2015].
28. Anastasijević, D. 2006. Organized Crime in the Western Balkans. In: *First Annual Conference on Human*

- Security, Terrorism and Organized Crime in the Western Balkan Region*. Ljubljana: HUMSEC [vid. 14. červenec 2015].
29. Mickolus E. F., Simmons S. L. *Terrorism 1997. 1992-1995: a chronology of events and a selectively annotated bibliography*. Westport, Conn: Greenwood Press. Bibliographies and indexes in military studies, no. 9. ISBN 978-0-313-30468-2.
 30. Wierup, L. 2008. Pengar, makt, fiendskap och dödligt våld. *DN.SE*. 24.8. [vid. 14. červenec 2015].
 31. Lopusina, M. 2005a. Pljačkanje Evrope. *Novine*. 25.2. [vid. 14. červenec 2015].
 32. Savona, E. U.; Manzoni, F. 1999. *European money trails*. Amsterdam, The Netherlands: Harwood Academic Publishers. ISBN 978-90-5702-362-0.
 33. Bridge, A. 1996. Death on the Danube as mafia gangs fight for Budapest. *The Independent*. 21.11. [vid. 14. červenec 2015].
 34. Stojarová, V. 2007. Organized Crime in the Western Balkans. *ETC HUMSEC Journal*. roč. 1, č. 1.
 35. Albertini, M. 2011. The Adriatic Connection: Mafia Links from Italy to the Western Balkans - Serbia. *Balkananalysis*. 1.6. [vid. 14. červenec 2015].
 36. Worden, T. 2012. Serbian gangsters killed rival, ate him and disposed of body using a meat grinder before dumping remains in river. *Daily Mail Online*. 23.3. [vid. 14. červenec 2015].
 37. Embling, D. 2009. Uncovering a gang's £36m cannabis haul. *BBC*. 2.6. [vid. 14. červenec 2015].
 38. Lopusina, M. 2005b. U popularnom CZ-u su ležali Ljuba Zemunac, Arkan, Skole, Voja Amerikanac, Dafina, Ceca, a danas su tu Cvjetin, Legija, Zvezdan, Nenad Opačić i mnogi drugi članovi zemunskog klana. *Novine*. 4.9. [vid. 14. červenec 2015].
 39. Kostadinov, P. 2009. Authorities seize 714 litres of liquid cocaine in 1020 wine bottles in Varna - Bulgaria. *The Sofia Echo*. 10.7. [vid. 7. září 2015].
 40. Townsend, M. 2008. Colombian „hit“ that set off a UK cocaine war. *The Guardian*. 18.5. [vid. 7. září 2015]. ISSN 0261-3077.
 41. Ortiz, C. 2010. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*. B.m.: ABC-CLIO. ISBN 978-0-313-35592-9.
 42. United Nations Office on Drugs and Crime. 2010. *The globalization of crime [electronic resource] a transnational organized crime threat assessment*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime [vid. 16. květen 2015]. ISBN 978-92-1-054304-0.
 43. Van Gulik, G. 2015. *Balkans: Refugees and migrants beaten by police, left in legal limbo and failed by EU | Amnesty International*. B.m.: Amnesty International [vid. 4. září 2015].
 44. Johnson, G. 2015b. The Balkan connection: smugglers build bridge of bribes to western Europe. *The Sydney Morning Herald*. 24.5. [vid. 4. září 2015].

Mgr. Marcela Demková, email: jelen18@seznam.cz

Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka, Vysoká škola ekonomická, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3

* Corresponding author:

kpt. Mgr. Vladimír Jelínek, email: jelen18@seznam.cz

Policejní akademie ČR, Lhotecká 559/7, P.O.BOX 54, 143 01 Praha

Keywords:

transnational organized crime; Balkans; globalization

Abstract:

In the last forty years transnational organized crime keeps gaining momentum. It is changing both in qualitative and quantitative terms, which is not only caused by the acceleration of globalization processes, but also by the fall of the Soviet Union which became the single most transformative event in the history of transnational organized crime. In certain areas, the convergence of many factors led to massive boom of organized criminality. This paper seeks to critically examine why the Balkans became one of the regions most affected by transnational organized crime. It also demonstrates the butterfly effect we introduced in the previous part of this series of articles. We seek to explain and demonstrate how the Balkan organizations penetrated the global criminal networks.

ZÁCHYT

DANIEL ZAHRADNÍČEK

National Drug HQ Criminal Police and Investigation Service, Czech Republic

Klíčová slova:

hašiš; nález OPL; policejní postupy; historické srovnání

Abstrakt:

Spolupráce Národní protidrogové centrály při uskladnění a následné likvidace hašiše uloženého v Archivu bezpečnostních složek, byla příležitostí k prostudování původního vyšetřovacího spisu, v rámci kterého k zajištění hašiše došlo. Srovnání metod a postupů užitých v roce 1982 s těmi současnými přináší zajímavý obraz toho, jakým způsobem se policejní práce za více než třicet let změnila a v čem zůstává stále stejná.

Srpnové vedro začalo velmi zvolna polevovat a psovod Petr Kovář zadoufal, že do konce služby se už nic mimořádného nestane. Služební německý ovčák Hassan proběhl kolem řady již zkontrolovaných vozidel. Kovář mířil na celnici se osvěžit. Pes však náhle změnil směr a přiběhl k jednomu ze stojících vozidel. Dychtivě věřil kolem zadních dveří vozidla VW a pak začal hlasitě štěkat a skákat.

Kovář zpozorněl a rychle vykročil za svým psem.

„Is there any problem?“ Na krátko ostříhaná plavovlasá žena, zjevně řidička vozidla, o které pes projevoval takový zájem, se obrátila na Kováře. „Vzhledem k tomu, že Hassan je pes na drogy, tak by tu nějaký problém mohl být“, napadlo Kováře. Když došel k psovi, uvědomil si, že klidný konec služby je v nenávratnu. Na vozidle VW byla diplomatická státní poznávací značka. Psal se 5. srpen roku 1982 a na hraničním přechodu Rozvadov se začal odehrávat zajímavý příběh.

O bezmála 34 let později po těchto událostech mi od pana ředitele přišel email, který poslala Mgr. Světlana Ptáčnicková, ředitelka Archivu bezpečnostních složek, s prosbou, zda bych paní ředitelce nemohl pomoci.

Jaké bylo mé překvapení, když jsem v přílohách emailu našel znalecké zkoumání Kriminologického ústavu Praha, ve kterém bylo konstatováno, že navzdory značnému stáří zkoumané látky hašiš, stále ještě obsahuje účinnou látku. A je s ní tedy nutné nakládat jako s omamnou a psychotropní látkou.

Nabídl jsem tedy paní ředitelce asistenci při likvidaci hašiše. A poté, co sice hašiš, ale přesto archiválie, přestal být archiválií, nakonec skončil u nás na Národní protidrogové centrále v režimovém skladu. A protože okolnosti zajištění hašiše vzbuzovaly zvědavost, vyžádal jsem si kopii vyšetřovacího spisu z roku 1982.

Ale zpět k událostem, za jakých se do moci státních složek původně dostal.

Situace na hraničním přechodu začala nabírat na obrátkách. Řidička vozidla, zaměstnankyně imperalistické ambasády USA v Praze, jedoucí z rovněž imperalistického západního Německa, byla situací zaskočená. Zavazadla a zavazadlový prostor vozidla prohlídnout nechala, ovšem do vnitřních prostor vozidla pracovníky celní služby již nepustila.

A tak se začaly „zhavit“ tehdejší komunikační prostředky.

Na celnici byl stažen další psovod celní správy se psem vycvičeným na vyhledávání omamných a psychotropních látek, aby potvrdil, zda se ve vozidle skutečně drogy nacházejí.

O situaci bylo zpraveno velvyslanectvím USA, za které na hraniční přechod vyrazil konzul.

Na hraniční přechod vyrazil i zástupce vedoucího diplomatického protokolu z Federálního ministerstva zahraničních věcí, který velmi spěchával, aby byl na místě před konzulem. Toho, jak vyplývá z protokolu o výsledku svědka, předjel ještě před Plzní.

Situace na místě musela být asi napjatá, ale oboustranně korektní, jak vyplývá z výsledků svědků. Vozidlo oběhl nový služební pes, opět se stejným výsledkem, značil přítomnost drog. A tak nakonec došlo i na samotnou prohlídku vnitřku vozidla a nález zabaleného balíčku s hašišem pod zadními sedadly.

Marně zaměstnankyně velvyslanectví vysvětlovala, že neví, jak se balíček do vozidla dostal. Dne 23. 07. 1982 byla obviněná ze spáchání trestného činu nedovolená výroba a držení omamných prostředků a jedů podle ustanovení § 187, odstavec 1 trestního zákona. A protože obviněná patřila mezi okruh osob, které byly s ohledem na svoje diplomatické postavení vyjmuté z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, bylo trestní stíhání dne 25. 08. 1982

přerušeno a věc dne 26. 08. 1982 odložena dle § 159a, odstavec 2, trestního řádu odložena.

Zajímavou otázkou je, jak se balíček s hašišem do vozidla dostal. Samotný vyšetřovací spis o tomto mlčí. Nicméně rok 1982 a tehdejší globální politická situace, vyvolává představy o hře tajných služeb. Mnohé ukazuje i skutečnost, že řidička VW byla v hledáčku tehdejších bezpečnostních složek, o čemž svědčí další spisy vedené na tuto zaměstnankyni velvyslanectví USA.

I přes pravděpodobně politické pozadí celého případu je následný postup tehdejších bezpečnostních složek zajímavou ukázkou, v čem se policejní práce od roku 1982 změnila a v čem zůstává stejná.

A v čem se změnila doba.

Z dnešního pohledu je těžko představitelné, že se konzul z celnice na Rozvadově dvě hodiny marně snažil dovolat na velvyslanectví, aby s nimi mohl konzultovat další postup ve věci. Telefonní linky byly bohužel přerušeny. A služební dálnopis nešlo pro tyto účely použít.

Nalezený balíček byl zvážen na stejné váze, na které vám v té době odvážili v obchodě ovoce či zeleninu.

Zajištěná látka byla předána pracovníkům Výzkumného ústavu pro farmacii a biochemii, kteří později ve znaleckém posudku konstatovali, že se jedná o hašiš. Z protokolu o otevření balíčku je však zřejmé, že po vyjmutí látky z obalu nebyli pracovníci ústavu, všichni nositelé celé řady akademických titulů, schopni být i jen předběžně odhadnout, o jakou látku se jedná.

Protokoly o výsledku svědka měly poučení na tři řádky, a ne na tři stránky jako dnes.

Postup nakládání s omamnými a psychotropními látkami byl v roce 1982 evidentně volnější, protože vyšetřovateli nic nebránilo nespoteřovaný hašiš předat zpět Celní správě pro další využití a část uložit u spisu. A tím způsobit o 34 let později celou tuto anabázi.

Navzdory více než třem desetiletím, které od události na přechodu Rozvadov proběhly, jinému společenskému zřízení, odlišným právním předpisům a možnému tehdejšímu politickému pozadí, je zřejmé, že podstata policejní práce zůstává stejná.

Dnes by v případě záchytu omamných a psychotropních látek na stejném místě věc vyšetřovali kolegové z územního odboru, a ne příslušníci STB, jako v roce 1982. Daleko pravděpodobnější však je, že by k záchytu došlo na území Spolkové republiky Německo. Protože v posledních letech látky canabisoového typu, jak byl hašiš ve spise původně označen, putují prakticky výlučně opačným směrem. A nejen ty.

Rovněž je vysoce nepravděpodobné, že by znalci z oboru chemie z Kriminálního ústavu hašiš neidentifikovali alespoň rámcově při prvotním ohledání. Mají mnohem více příležitostí se s takovými látkami potkat v praxi, než pracovníci výzkumného ústavu v tehdy bedlivě strážném a uzavřeném Československu.

Přesto je zřejmé, že postup dnešních a tehdejších policistů by byl velmi podobný.

Najít, zadokumentovat, vyslechnout, odzkoumat, rozhodnout. Ať již v roce 1982, nebo 2016.

Obr. 1: Kontrolované vozidlo (Zdroj: Archiv bezp. složek)

Obr. 2: Prohlídka vozidla (Zdroj: Archiv bezp. složek)

Obr. 3: Nalezená obálka (Zdroj: Archiv bezp. složek)

Obr. 4: Zajištění drogy (Zdroj: Archiv bezp. složek)

Obr. 5: Testování nalazené látky (Zdroj: Archiv bezp. složek)

Hašiš převzatý od Archivu bezpečnostních složek byl v lednu roku 2017 předán k likvidaci.

Petr Kovář s Hassanem službu ukončili 6. srpna 1982 v brzkých ranních hodinách.

*pplk. Mgr. Daniel Zahradníček, e-mail: daniel.zahradnicek@pcr.cz
Policejní prezidium ČR, poštovní schránka 62/NPC, 170 89 Praha 7*

Keywords:

hashish, drug finding, police procedures, historical comparisons

Abstract:

The Cooperation between the National Drug Headquarters and the Archive of Security Forces on storage and disposal of sample of hashish found in the archive gave an opportunity to study criminal case file about circumstances how was hashish found. The comparison of police procedures in 1982 and now brings interesting evidence how thirty years could change police work but also what remained unchanged.

MEZINÁRODNÍ FORENZNÍ DATABÁZE RELIÉF I. ČÁST

JAN HOŘÍNEK

National Drug HQ Criminal Police and Investigation Service, Czech Republic

Klíčová slova:

hardware; software; databáze; web; bezpečnost; hledání; analýza; drogy; lisování

Abstrakt:

Článek je prvním dílem seriálu o mezinárodní forenzní databázi Reliéf, která prakticky realizuje unikátní kriminalistickou metodu, vyvinutou NPC a KÚP. Zabývá se obecným popisem všech klíčových vlastností databáze a technickým návrhem i provedením.

Úvod

V předchozích číslech Bulletinu se mohl čtenář dozvědět o původní nové české kriminalistické metodě Reliéf, jejímiž autory jsou pplk. Mgr. Vladimír Táborský z NPC SKPV a pplk. Ing. Pavel Rak z KÚP. Pro připomenutí, jde o způsob, jak pomocí mechanoskopického zkoumání povrchu lisovaných zásilek drog a tlačných desek lisů porovnat mezi sebou „cihly“ drog nebo cihly a lis, jímž byly slisovány. V případě nalezení podobných či shodných stop lze následně prokazatelně konstatovat vzájemné vazby zkoumaných drog, případně drog a lisu.

Metodu lze snadno realizovat na každém forenzním pracovišti na celém světě. Bohužel, vlastní srovnání stop v rámci jednoho pracoviště dosti omezuje záběr užití. Proto bylo hlavním cílem již od samého počátku vytvořit centrální, nejlépe mezinárodní sbírku těchto stop. Sbírkou se podařilo vytvořit až na základě zahájení projektu Česko-Švýcarské spolupráce CH-036, v rámci něhož externí dodavatel, vybraný v otevřeném výběrovém řízení (firma Eyedea, spol. s r.o., spin off společnost ČVUT FEL), vytvořil počítačovou databázi, která ideu Reliéfu prakticky umožnila.

Obr. 1: Počítačová databáze (Zdroj: Policie ČR)

V rámci seriálu navazujících článků bych čtenáře rád seznámil se základními funkcionalitami zmíněné databáze. Jedná se zejména o

- sdílení dat o záchytech drog po celém světě.

Databáze obsahuje:

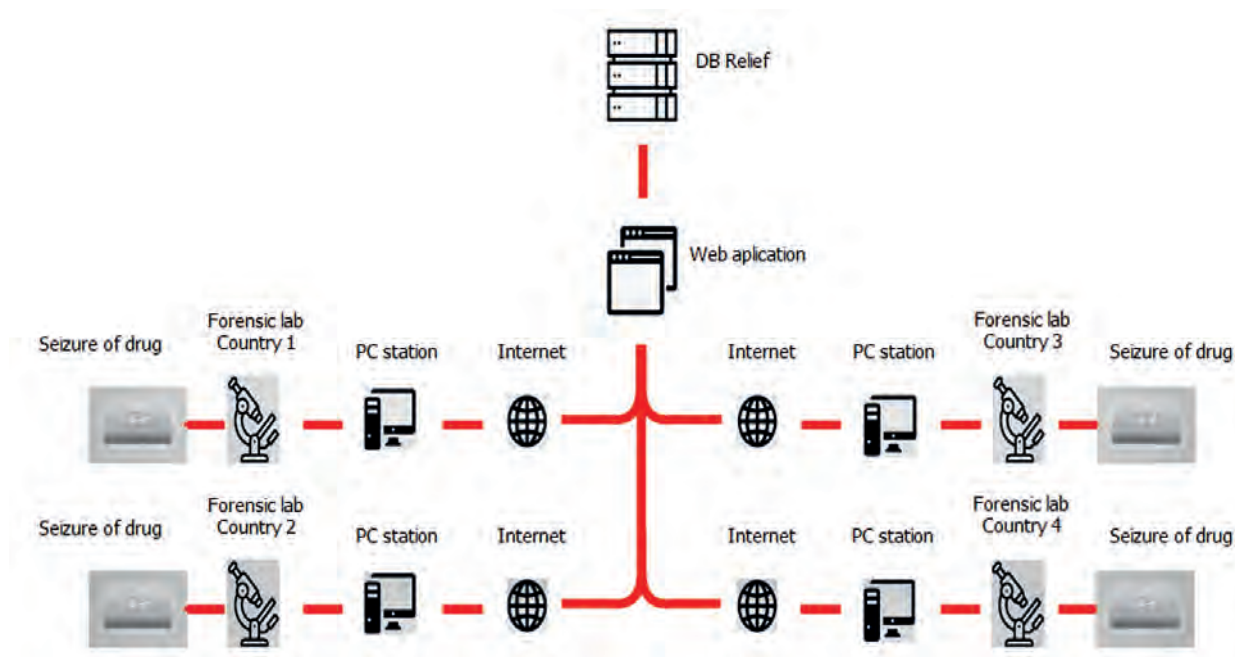
- o evidenční informace o případu (č.j., policejní jednotka, která drogu zajistila, lokalita apod.),
- o taktické informace o případu (způsob přepravy a balení),
- o textové informace o drogách (rozměry, hmotnost, barva apod.),
- o obrazové informace o drogách (fotografie otisku lisu nebo loga),
- o chemické informace o droze (chemický profil).

Vyhledávání v databázi:

- o fulltextové (hledání konkrétních slov),
- o analytické (tipování a filtrování na základě atributů),
- o vizuální (pomocí techniky z oblasti počítačového zpracování obrazu),
- avizace o nalezení podobných případů dotčeným uživatelům,
- reporting dat.

Technický návrh systému

Celý systém byl navržen v modelu server-klient. Komunikace probíhá z důvodu co nejsnazšího nasazení do praxe u maxima uživatelů s využitím celosvětové sítě internet.

Obr. 2: Schématický návrh designu (Zdroj: Policie ČR)

Jde o příklad 4 drogových záchytů ze 4 zemí, jež byly předány místním forenzním pracovištím. Tato pracoviště pracují s databází pomocí lehkého klienta (webová stránka) přístupného přes internet.

Z hlediska aplikace konkrétních technologií, jsme se již při zadání rozhodli k využití open source technologií, které nevyžadují další licenční poplatky. To umožnilo nasazení do praxe bez dalších finančních nákladů.

Užívané servery běží na operačním systému Linux (<http://www.linux.cz/>), jako databázová platforma je užita PostgreSQL (<https://www.postgresql.org/>) a aplikační web server je napsán v programovacím jazyce Java (<https://www.java.com>), běží na řešení Apache Tomcat (<http://tomcat.apache.org/>). Nejdůležitější částí celého SW je tzv. „Engine“, který zajišťuje automatické vyhledávání obrázků, na nichž jsou podobné mechanoskopické stopy otisku lisu nebo vtačeného loga. Tento Engine byl vyvinut dodavatelem v programovacím jazyce C++.

Klientským softwarem jsou libovolné internetové prohlížeče, které podporují standard HTML-5 (aktuální verze Internet Explorer, Google Chrome, Mozilla Firefox apod.)

Co se týče užívaného hardware, jde o servery HP (<http://www.hp.com>), které jsou dnes umístěny v rámci datového centra Odboru informatiky a provozu informačních technologií Policejního prezidia ČR.

Velkým tématem, nejen posledních dní, je zajištění

bezpečnosti informačních systémů. My zvolili víceúrovňové řešení:

- Redundantní zálohované servery na principu technologie virtualizace VMWare (<http://www.vmware.com>), která umožňuje v případě technického výpadku migraci aplikací za provozu na jiný HW a dále flexibilně navyšovat výkon jednotlivých prvků dle aktuální potřeby.
- Užití kaskády bezpečnostních firewallů „Centrální místo služeb“ (<http://www.mvcr.cz/clanek/cms-kivs.aspx>).
- Šifrování přenosového kanálu (SSL/TLS šifrování protokolem https).
- Bezpečnostní politika na uživatelská hesla.
- Pravidelné bezpečnostní aktualizace užitých SW komponentů.

Jelikož však platí pravidlo, že žádná ochrana není dokonalá, zvolili jsme jako poslední bezpečnostní opatření filosofii „kde nic není, není co ukrást“. Databáze Reliéf totiž neobsahuje žádné citlivé údaje, zejména osobní povahy. Ke konkrétnímu případu jsou uloženy pouze základní identifikátory a informace spolu s popisy stop (textové a obrazové).

Co bude v pokračování

V dalších dílech se podrobně zaměřím na vlastní databázi. Pohovořím o jejích základních funkcích a ukážeme si konkrétní příklady využití v reálných případech.

Obr. 3: Internetové stránky projektu Reliéf (Zdroj: Policie ČR)

plk. Ing. Jan Hořínek, e-mail: jan.horinek@pcr.cz
Policejní prezidium ČR, poštovní schránka 62/NPC, 170 89 Praha 7

Keywords:

hardware; software; database; web; security; search; analysis; drugs; press

Abstract:

The article is the first part of the series about the international forensic database Relief that practically realizes the unique criminalistic method, developed by the National Drug Headquarters and the Institute of Criminalistics in Prague. It deals with the general characterization of all key features of the database and the technical design and the implementation.

25. VÝROČÍ NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY

BARBORA KUDLÁČKOVÁ

National Drug HQ Criminal Police and Investigation Service, Czech Republic

Klíčová slova:

Národní protidrogová centrála; Den Brigády; 25. výročí vzniku; historie útvaru; projev ředitele; ocenění

Abstrakt:

Článek přibližuje na slavnostní setkání u příležitosti 25. výročí vzniku Národní protidrogové centrály „Dni Brigády“, přítomné hosty a ocenění, která byla rozdána. Shrnuje aktivity, jež se staly součástí oslav tohoto mezníku dějin útvaru, připomíná také historické souvislosti spojené s tímto významným dnem a přináší část projevu ředitele NPC.

Dne 3. listopadu 2016 oslavila Národní protidrogová centrála 25. výročí svého vzniku v rámci tradičního slavnostního aktu „Dne Brigády“, jež připomíná vznik Protidrogové brigády Federálního policejního sboru dne 1. listopadu 1991. Na rozvoj drogové scény v důsledku společenských změn v roce 1990 reagovala policie zřízením historicky prvního samostatného, specializovaného, výkonného útvaru policie s celostátní působností, zaměřeného na drogovou kriminalitu, jehož poslání zůstává po celé čtvrtstoletí jeho existence stejné.

Oslava výročí vzniku Národní protidrogové centrály se uskutečnila v reprezentačních prostorách Černinského paláce Ministerstva zahraničních věcí a hostila celou řadu významných osobností spjatých s existencí Národní protidrogové centrály a s bojem proti drogám. Mezi čestnými hosty nechyběl policejní prezident generálmajor Mgr. Bc. Tomáš, Tuhý, náměstek policejního prezidenta pro Službu kriminální policii a vyšetřování plk. Mgr. Milan Černek, MBA, nejvyšší státní zástupce JUDr. Pavel Zeman, a celá řada vzácných osobností, zástupců institucí s vazbou na vymáhání práva v České republice, včetně zástupců celorepublikových útvarů Policie, krajských ředitelství Policie, Celní správy ČR, Armády ČR, státních zástupců, styčných důstojníků a mnoha dalších významných hostů z řad českých i zahraničních partnerů.

Obr. 1: Vstupní průčelí paláce (Zdroj: NPC)

Obr. 2: Příchod Standarty (Zdroj: NPC)

Ředitel Národní protidrogové centrály plk. Mgr. Jakub Frydrych ve svém projevu shrnul 25 let existence útvaru: „Národní protidrogová centrála se v průběhu let vyvinula v dynamickou a progresivní policejní jednotku, jejíž činnost se vyznačuje efektivitou, vysokou profesionalitou, významnou orientací na mezinárodní spolupráci a inovací metod policejní práce, ale zejména akcentem na vnitřní kulturu a soustavnou potřebu dalšího rozvoje. Za čtvrtstoletí své existence Národní protidrogová centrála ukončila jen na území ČR 1685 protidrogových operací, v rámci kterých bylo obviněno a v drtivé většině i pravomocně odsouzeno celkem 4121 pachatelů. V souvislosti s těmito operacemi se do přímé distribuce se nedostalo 18 335 kg drog. Kromě toho jsme se podíleli na stovkách úspěšných mezinárodních operací společně s našimi zahraničními partnery. Poděkování a úcta patří zejména všem příslušníkům a občanským zaměstnancům jednotky, celkem jich u NPC od jejího vzniku sloužilo a slouží 468, kteří jakýmkoliv způsobem přispěli či přispívají k budování dobrého jména české policie i NPC a svojí každodenní činností při nekompromisním vymáhání práva, vyvažování protidrogové politiky či při činnostech spojených s dalšími úkoly NPC, dělají čest profesi policisty. Víím, že vysokou míru nasazení, loajality k jednotce a chuť pracovat v náročném prostředí i tempu, nemůže Policie ČR nikdy zcela materiálně vy-

vážít. O to více si vážím spolupráce s lidmi, kteří jsou orientováni především na smysl své práce a policejní řemeslo si zvolili jako celoživotní pracovní koncept služby společnosti. Neméně se patří poděkovat i za toleranci a podporu jejich bezprostředního okolí, které chápe časovou i emocionální náročnost tohoto typu policejní práce.“

Jménem příslušníků Národní protidrogové centrály i jménem svým poté poděkoval všem tuzemským i zahraničním kooperujícím útvarům, organizacím, institucím i jednotlivcům za podporu a spolupráci. „Dovolím si poděkovat vám, vzácní hosté, vedení policie, vrcholní představitelé struktury státních zastupitelství, krajských ředitelství Policie ČR, útvarů s celorepublikovou působností, Celní správy, ale i státních orgánů a institucí, včetně zástupců rezortní i civilní akademické sféry, se kterými již mnoho let spolupracujeme, za podporu, pomoc a součinnost při plnění našich úkolů. Neméně významné poděkování platí i pro zde přítomné zástupce zahraničních bezpečnostních sborů a agentur.“

Na ředitele NPC navázaly projevy čestných hostů „Dne Brigády“, policejního prezidenta generálmajora Mgr. Bc. Tomáše Tuhého, nejvyššího státního zástupce JUDr. Pavla Zemana a jménem zahraničních styčných důstojníků promluvil pan Marwan Mussa, styčný důstojník Spolkového kriminálního úřadu při německém velvyslanectví v Praze. Jejich projevy pojilo blahopřání Národní protidrogové centrály k 25. výročí vzniku a podpora úsilí v boji proti drogové kriminalitě.

Policejní prezident a ředitel NPC u příležitosti významného dne Národní protidrogové centrály udělili ocenění českým i zahraničním policistům, civilním zaměstnancům policie a pozvaným hostům, kteří mají nesporné zásluhy v boji proti drogové trestné činnosti. Z rukou policejního prezidenta, náměstka policejního prezidenta pro SKPV a ředitele Národní protidrogové centrály si ocenění převzali medaili „Za statečnost“, medaili „Za zásluhy o bezpečnost“, „Plaketu Policie České republiky“, „Čestnou medaili PČR“, účastnický odznak „Služba v zahraničí“, medaili „Za věrnost II. stupně“, medaili „Za věrnost III. Stupně“ a ocenění Národní protidrogové centrály – „Bojový nůž“, „Stříbrný prsten“, „Velkou pamětní medaili“, „Čestný závěsný odznak“, „Minci“, „Malou pamětní medaili“ a „Pamětní plaketu“.

Obr. 3: Ocenění pro policisty (Zdroj: NPC)

Medaili za statečnost policejní prezident udělil policistovi, který se 10. července 2016 na řece Úslavě u Lobežské střelnice v Plzni podílel na záchraně života tonoucího muže. Svým statečným přístupem, rozhodností, rozvahou a profesionálně provedenými oživovacími postupy přispěl k záchraně lidského života.

Čestnou medaili Policie České republiky policejní prezident in memoriam udělil státní zástupkyni JUDr. Haně Řehákové za mimořádné osobní úsilí a iniciativu při potírání nejzávažnější drogové trestné činnosti. JUDr. Hana Řeháková dlouhodobě a efektivně spolupracovala na případech Národní protidrogové centrály a má zásadní osobní podíl na významných úspěších v trestních řízeních týkajících se organizovaného drogového zločinu na území České republiky i v zahraničí. Zemřela po těžké nemoci 28. srpna letošního roku. Ocenění převzal JUDr. Jan Jakovec, vedoucí krajský státní zástupce, krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem.

Paní Hana Řeháková pro příslušníky Národní protidrogové centrály představovala neocenitelnou podporu a pomoc v boji s drogovou kriminalitou, ale i velmi milou a blízkou kolegyni. Při této významné příležitosti uctili její památku minutou ticha.

U příležitosti 25. výročí vzniku a jako vyjádření osobní úcty a poděkování Národní protidrogové centrály za dlouholetou a významnou podporu boje proti drogám v České republice udělil její ředitel plk. Mgr. Jakub Frydrych „Čestný závěsný odznak“ náměstkovi policejního prezidenta plk. Mgr. Milanu Černekovi, MBA, řediteli Krajského ředitelství policie ČR Libereckého kraje plk. Mgr. Vladislavu Husákovi, řediteli Krajského ředitelství policie ČR Středočeského kraje plk. JUDr. Václavu Kučerovi, řediteli Útvaru zvláštních činností plk. Ing. Vladimíru Šiborovi, řediteli Krajského ředitelství policie ČR Jihomoravského kraje plk. Ing. Leoši Tržilovi a Nejvyššímu státnímu zástupci JUDr. Pavlu Zemanovi.

Obr. 4: Ředitel NPC předává ocenění Nejvyššímu státnímu zástupci (Zdroj: NPC)

Národní protidrogová centrála měla štěstí, že během 25leté existence stáli v jejím čele lidé, kteří svou práci, coby poslání, vykonávali s plným nasazením. Za aktivní přínos v boji proti drogové kriminalitě udělil její ředitel „Minci Národní protidrogové centrály“ brig. gen. JUDr.

Jiřímu Komorousovi, Ing. Gabrielu Berzsimu, Ing. Petru Kočímu, plk. Mgr. Robertu Šlachtovi a Jiřímu Vackovi.

K bývalým ředitelům Národní protidrogové centrály patří také Miroslav Borník, který se ze závažných rodinných důvodů nemohl oslav zúčastnit. Národní protidrogové centrále nicméně při této příležitosti zaslal přání mnoha dalších úspěchů. Další ze zasloužilých ředitelů Národní protidrogové centrály JUDr. Josef Štěrba bohužel již zemřel.

Významné výročí Národní protidrogové centrály bylo motivem celé řady aktivit, jež se staly součástí oslav tohoto mezníku historie útvaru a byly představeny v rámci ceremoniálu.

25. výročí bylo podnětem ke vzniku knihy o Národní protidrogové centrále, jejímiž autory jsou Miroslav Nožina a Miloš Vaněček. Oba autoři, současný ředitel Národní protidrogové centrály a předešlý ředitel brig. gen. JUDr. Jiří Komorouš při slavnostním aktu pokřtili toto dílo.

Obr. 5: Ředitel NPC představuje knihu (Zdroj: NPC)

Obr. 6: Autoři knihy při křestu (Zdroj: NPC)

Dále Národní protidrogová centrála využila nabídky fotografa Stanislava Petera k vytvoření charitativního kalendáře u příležitosti 25. výročí svého vzniku. Sled jednotlivých fotografií v kalendáři, zachycuje co možná nejautentičtější momenty práce detektivů a je uznáním náročných práce a nasazení v boji proti drogám příslušníků útvaru. Celý proces tvorby kalendáře proběhl bez nároku

na honorář, za což patří velký dík Stanislavu Peterovi, který všechny fotografie profesionálně nafotil a retušoval, Jiřímu Kubíkovi, jenž se podílel na focení i retuši podtrhující emocionální náboj fotografií, a také České vicemiss 2011 Tereze Zunové i ostatním, kteří se zúčastnili focení situací. Veškerý výtěžek z prodeje kalendáře věnovali Stanislav Petera a Národní protidrogová centrála Nadaci policistů a hasičů. Symbolický šek si z rukou ředitele převzal ředitel Nadace policistů a hasičů PhDr. Vladimír Šutera, CSc.

Obr. 7: Předání šeku Nadaci policistů a hasičů (Zdroj: NPC)

V souvislosti s 25. výročím vznikla také rukou autorů, kteří se přihlásili do soutěže o nejlepší drogovou povídku, velmi zajímavá literární díla. Tři nejlepší vyhlásil ředitel Národní protidrogové centrály. Vítězem literární soutěže o nejlepší protidrogovou povídku se s textem „Bouvard a Pecuchet“ stal Jan Cimický, na druhém místě se s dílem „Potěšení na mé straně“ umístila Beáta Soperová a na třetím pak s povídkou „Cesta vzhůru“ skončil Lukáš Hrdlička.

Obr. 8: Ocenění autorů povídek (Zdroj: NPC)

Čtvrtstoletí existence Národní protidrogové centrály bylo také motivem pro vytvoření trvalého odkazu. Díla v rámci ceremoniálu představil ředitel Národní protidrogové centrály. U příležitosti 25. výročí vzniku Národní protidrogové centrály proběhl dne 22. září 2016 v zahradách Muzea Policie ČR slavnostní ceremoniál spojený s vysazením Památného stromu Národní protidrogové centrály a odhalením památníku „Síla práva“, jež je věnován policistům bojujícím s drogovým zlem i obětem drogové závislosti a jejich blízkým. Příležitostí pro tento slavnostní akt bylo výročí vzniku Ústředny pro potírání nedovoleného obchodu omamnými prostředky v ČSR, která vznikla dne 22. září 1928 při pražském Policejním ředitelství jako první specializovaný policejní útvar pro boj s mezinárodní organizovanou drogovou kriminalitou v historii českých zemí. Následně pak vznikla dne 1. listopadu 1991 Protidrogová brigáda federálního policejního sboru, přímý předchůdce Národní protidrogové centrály, policejního útvaru s celorepublikovou působností, odpovědného za boj s mezinárodní organizovanou drogovou trestnou činností.

Památným stromem Národní protidrogové centrály je jinan dvoulaločný, jež představuje dlouhověkost, odolnost a má léčebné účinky. Symbolikou přilehlého památníku je nelehký boj s drogami a nezdolná síla práva, která i přes veškerá úskalí drtí drogovou kriminalitu.

Jméno Národní protidrogové centrály bylo v letošním roce rovněž navěky vylito do těla jednoho ze tří nových

zvonů kostela Nanebevzetí Panny Marie a sv. Karla Velikého, které vznikly na základě sbírky, kam Národní protidrogová centrála přispěla skromným obnosem.

Historii a poslání Národní protidrogové centrály shrnuje film vytvořený při příležitosti výročí vzniku útvaru Střední policejní školou MV v Praze.

Ceremoniál u příležitosti 25. výročí vzniku Národní protidrogové centrály zakončilo slavnostní dekorování praporu Národní protidrogové centrály čestnou stuhou Svazu důstojníků a praporčků Armády české republiky, jež na ceremoniálu zastupoval pan JUDr. Svetožar Plesník.

Obr. 9: Dekorování praporu (Zdroj: NPC)

kpt. Mgr. Barbora Kudláčková, e-mail: barbora.kudlackova@pcr.cz
Policejní prezidium ČR, poštovní schránka 62/NPC, 170 89 Praha 7

Keywords:

National Drug Headquarters, Day Brigades, 25th anniversary of the foundation, history of the department, speech of the Director; awards

Abstract:

The article describes "The Brigade Day" ceremony held on the occasion of 25th anniversary of the National Drug Headquarters, presenting guests and awards handed out. Summarizing activities that become part of the celebration of this historical milestone of the National Drug Headquarters, article recalls historical context of this important day and brings extract from speech of the Director of NPC.

VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU PRO ČTENÁŘE DRUGS & FORENSICS BULLETINU NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY

MIROSLAV HRACHOVEC

National Drug HQ Criminal Police and Investigation Service, Czech Republic

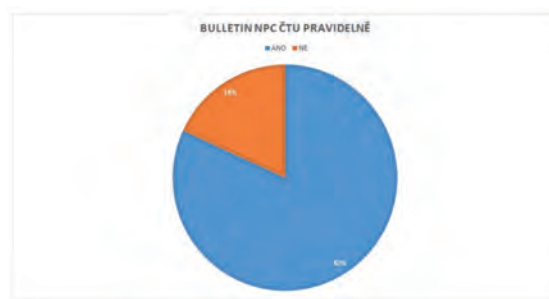
V posledním čtvrtletí roku 2016 jsme vás požádali o vyplnění dotazníku ke spokojenosti s formou a obsahem odborného časopisu *Drugs & Forensics Bulletin* Národní protidrogové centrály a k vašim přáním v rámci jeho dalšího rozvoje. Všichni čtenáři měli možnost vyplnit dotazník prostřednictvím webových stránek Národní protidrogové centrály. Cílem tohoto průzkumu bylo především získat podklady pro jeho další zaměření a rozvoj. Nyní vám překládáme závěry této ankety, společně s krátkým pohledem na jeho vývoj během 22 let.

První číslo *Bulletinu* bylo Národní protidrogovou centrálou vydáno v roce 1995 nákladem 100 výtisků. Čtvrtletník byl od počátku svého vzniku zaměřen na sjednocování postupu orgánů policie v oblasti vyhledávání a odhalování nedovolené výroby a obchodu s omamnými a psychotropními látkami. Další nedílnou součástí je publikování uzavřených případů a orientace na metodiku a nové metody a formy práce v této oblasti. Cílovou skupinou byli od začátku příslušníci Policie ČR, ale postupem času si *Bulletin* našel své čtenáře nejen mezi dalšími reprezentanty orgánů vymáhání práva, také i mezi školními metodiky prevence.

V roce 2015 se podařilo naplnit ambici zvýšit úroveň tohoto časopisu a z *Bulletinu NPC* se stal *Drugs & Forensics Bulletin* vydávaný jako recenzovaný čtvrtletník s tematickým přesahem do oblasti forezních věd, práva a toxikologie. Z popularizačního periodika se tak stal odborný časopis, jediný svého druhu v České republice, který dnes vychází za klíčové podpory Tiskárny Ministerstva vnitra v nákladu 1200 výtisků. Příprava každého čísla je v režii Národní protidrogové centrály, jejíž snahou je co možná nejširší zapojení dalších odborníků z různých oblastí, kteří přinášejí cenné pohledy a souvislosti problematiky drog.

Drugs & Forensics Bulletin NPC je samozřejmě dostupný i v elektronické podobě, a to na stránkách Národní protidrogové centrály. S ohledem na řádné předplatitele jsou elektronické výtisky přístupné s ročním zpožděním. V rámci těchto stránek byla také zveřejněna anketa pro čtenáře, které se bohužel zúčastnil jen malý

zlomek z vás. Pouze 33 čtenářů bylo tentokrát ochotno se s námi podělit o svůj názor. Potěšující je, že většina respondentů čte *Bulletin* pravidelně – graf č. 1 a jsou také spokojeni s jeho novou formou a obsahem – graf č. 2.

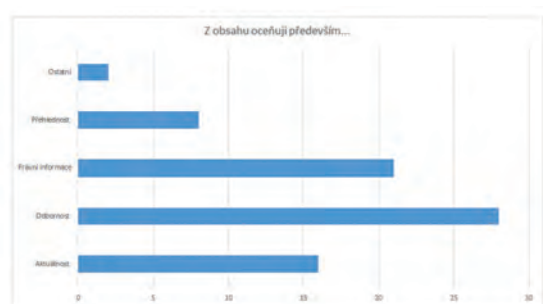
Graf č. 1

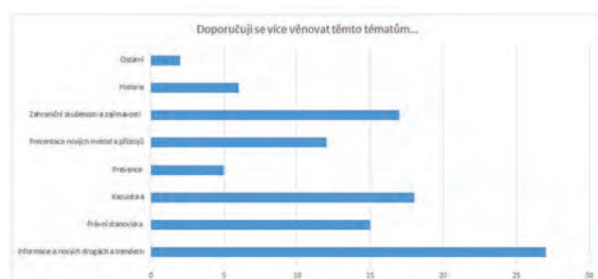
Graf č. 2

Pro více jak 80 % respondentů jsou publikované informace zajímavé a využitelné v profesní oblasti. Ještě většímu počtu (88 %) vyhovuje rozsah a četnost vydávání. V další části ankety mohli respondenti vybrat tři oblasti, které z obsahu především oceňují. Ve většině to je odborná stránka a právní informace – graf č. 3.

Redakci také velmi zajímá názor čtenářů na to, co jim v *Bulletinu* chybí a jakým tématům by doporučovali se více věnovat. Na výběr byly opět tři oblasti – graf č. 4.

Graf č. 3

Graf č. 4

Jelikož Bulletin vychází v tištěné podobě a starší čísla jsou dostupná i v elektronické podobě, zajímalo nás, jaké formě dávají čtenáři přednost, a to zvláště v době, kdy obecně jsou tištěná media na ústupu. Potěšující pro nás je, že téměř 73 % respondentů upřednostňuje tištěnou podobu, a tudíž jim vyhovuje současné nastavení.

Velmi nás potěšilo, že více jak 21 % dotázaných uvedlo, že má zajímavé informace a je ochotno se zapojit do publikování v Bulletinu. Respondenti zároveň mohli cokoli vzkázat redakci a většinou se jednalo o poděkování za tuto práci, slova podpory a několika podnětů, které se budeme snažit co nejlépe využít.

Na tomto místě chceme za celou redakci *Drugs & Forensics Bulletinu* Národní protidrogové centrály

Pouze 27 % respondentů dává přednost elektrické podobě časopisu.

Zajímalo nás také, kdo jsou naši čtenáři, z jakých profesních a věkových skupin se skládají, k tomu více grafy č. 5 a 6.

Graf č. 5

Graf č. 6

srdečně poděkovat všem, kteří věnovali čas naší anketě a poskytli nám cenné podněty.

Všem našim čtenářům přejeme, aby Bulletin byl pro ně stále zdrojem aktuálních a odborných informací a věříme, že nám i nadále zůstanou věrni. Zároveň věříme, že se do příští ankety zapojí více respondentů a společně se nám podaří opět posunout laťku kvality našeho Bulletinu o něco výše.

plk. Mgr. Miroslav Hrachovec, e-mail: miroslav.hrachovec@pcr.cz
Policejní prezidium ČR, poštovní schránka 62/NPC, 170 89 Praha 7

KNIHOVNIČKA TOTÁLNÍ RAUŠ – DROGY VE TŘETÍ ŘÍŠI

DANA BLATNÁ

Publishing House, Brno, Czech Republic

Klíčová slova:

drogy; pervitin; třetí říše; blitzkrieg

Abstrakt:

Kniha *Totální rauš* od oceňovaného německého novináře, spisovatele a scenáristy Normana Ohlera je první komplexní studii drogové problematiky ve třetí říši. Když Němci v roce 1940 vtrhli do Francie, měli vojáci wehrmachtu k dispozici třicet pět milionů dávek pervitinu, který byl tehdy k dostání v každé lékárně a hojně propagovaný reklamou. Droga měla umožnit takzvanou bleskovou válku a stala se běžnou součástí výbavy vojáků. Dokonce i údajný abstinents Hitler se rád uchýlil k farmaceutickým stimulantům – jeho osobní lékař jej zásoboval mnoha druhy vitaminů, léků, hormonů i tvrdých drog. Kniha je autorovou první populárně naučnou publikací, rešeršim v německých a amerických archívech se věnoval pět let. Prošel všechny dostupné materiály k tématu, hovořil s pamětníky, vojenskými historiky i lékaři.

Norman Ohler Překlad Nina Fojtů

Kniha se zabývá dosud nepříliš prozkoumanou oblastí válečného Německa, a to užíváním a zneužíváním drog ve třetí říši. Již název napovídá, že předkládaný spis je provokativní a nutně vyvolává množství reakcí a polemik. Jeho nesporným kladem je výrazná erudice – Ohler nevytváří mediální bublinu ani nepíše prvoplánový thriller, jeho publikace je striktně založena na archivním bádání, dobových materiálech a rozhovorech s pamětníky. Provokuje spíše svou formou, neboť autor nezůstává u stroje akademického stylu, ale

téma předkládá s nápady a vtípem. Namísto prologu nalezneme např. v knize „příbalový leták“, z něhož si zde můžeme ocitovat:

Vedlejší účinky

Tento přípravek může mít vedlejší účinky, které se však nemusejí projevit u každého čtenáře. Častý až velmi častý výskyt: šok ze světónázorů a tím způsobené podráždění koncového mozku, někdy doprovázené nevolností a bolestmi břicha. Tyto příznaky bývají mírné a často během četby opět odeznívají. Méně častý výskyt: hypersenzitivní reakce. Velmi vzácný výskyt: závažné, trvalé poruchy vnímání. Protiopatřením v každém případě je přečíst knihu až do konce, aby došlo k uzdravení prostřednictvím anxiolytických a antikonvulzivních účinků.

Jak tuto knihu uchovávat?

Mgr. Dana Blatná, e-mail blatna@hostbrno.cz
Nakladatelství Host, Radlas 5, 602 00 Brno

Keywords:

Drugs; meth; Third Reich; Blitzkrieg

Abstract:

Total Rush by acclaimed German author, journalist and screenwriter Norman Ohler is the first comprehensive study about the use of drugs in the Third Reich. When the Germans invaded France in 1940, Wehrmacht troops carried 35 million doses of methamphetamine, which in those days was available at every pharmacy and heavily promoted by advertising. Intended to facilitate the Blitzkrieg, the drug became a regular component of a soldier's kit. Even Hitler, a purported abstainer, had recourse to pharmaceutical stimulants – his personal physician supplied him with many kinds of vitamins, medicines, hormones and hard drugs. For this work, his first non-fiction publication, Ohler spent five years studying all available materials in archives in Germany and the USA, as well as interviewing witnesses, military historians and physicians.

Uchovávejte mimo dosah dětí. Doba použitelnosti je dána aktuálním stavem vědeckého výzkumu.

Ohler téma kontextualizuje a zabývá se prapůvodem užívání omamných látek ve válečných taženích. Vrací se tedy i do 19. století k raketovému úspěchu morfinu a jeho vlivu na válečné konflikty v Evropě i mimo ni. Postupně se propracovává k využití a zneužití omamných látek v Německu a jejich vlivu na největší válečný konflikt. Tomuto stěžejnímu tématu je potom věnována většina kapitol: Ohler poukazuje na původně striktně protidrogovou politiku nacistického Německa, kdy bylo užívání těchto látek spojováno výhradně s židovskou komunitou, i na obrat, ke kterému nakonec došlo (včetně zjevné závislosti na omamných látkách u samotného Hitlera, jemuž věnuje jednu celou část knihy). Detailně popisuje lékařské experimenty i výrobu a využívání tzv. lidové drogy – pervitinu, který byl v té době volně dostupný v lékárnách a propagandou najednou hojně podporovaný. Druhá část s názvem *At' žije rauš – blitzkrieg* jako metamfetaminová válka (1939-1941) na základě archiválií odkrývá dopad dané propagandy a masové využívání drog na bitevním poli u vojáků i velitelů. Poslední část je věnována tzv. pozdním excesům a použití drog v posledních letech druhé světové války (a to v obecné rovině i u konkrétních členů asi jako byl Goebbels ad.).

Součástí knihy jsou četné černobílé fotografie a jmenný, věcný a místní rejstřík, dále publikace disponuje obsáhlým poznámkovým aparátem a bibliografií. Původní doslov do českého vydání napsal Jiří Brenza. Zamýšlí se v něm nad spojnicemi silných tezí knihy s českým kontextem. „Zlo rozhodně není v drogách samých. Zlo je v lidech – a v naší neschopnosti se mu postavit“, uzavírá autor svůj doslov.

„Totální rauš podle všeho změní i budoucí pohled na některé aspekty třetí říše“, píše se o knize v The Guardian.

343 s. váz., 349 Kč

**První komplexní studie
drogové problematiky
ve třetí říši**

*Pokud doufáte, že se vám do ruky dostala napínavá
četba čerpající z kvalitního výzkumu, potom vás
tato kniha o méně známé kapitole
rozhodně nezklame.* **BILD**

HOST
hostbrno.cz

DRUGS & FORENSICS BULLETIN

POULIČNÍ PRODEJ
DROG V CENTRU PRAHY

25. VÝROČÍ NÁRODNÍ
PROTIDROGOVÉ
CENTRÁLY

ZÁCHYT

BALKÁNSKÝ TRANSNÁRODNÍ ORGANIZOVANÝ ZLOČIN

MEZINÁRODNÍ FOREZNÍ DATABÁZE RELIÉF
1. ČÁST

VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU PRO ČTENÁŘE DRUGS & FORENSICS
BULLETINU NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY